

Електронне
наукове видання

«ПУБЛІЧНЕ
АДМІНІСТРУВАННЯ
ТА НАЦІОНАЛЬНА
БЕЗПЕКА»

ISSN 2617-572X
DOI: 10.25313/2617-572X-2023-2

№ 2 (32) / 2023

**Електронне наукове видання
«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ
ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»**

**Electronic scientific publication
«PUBLIC ADMINISTRATION
AND NATIONAL SECURITY»**

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

№ 2 (32)

Київ 2023

ББК 66.061.43
УДК 351
П88

Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека» зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: Index Copernicus International (ICI); Polish Scholarly Bibliography; Google Scholar; ResearchBib; Electronic Journals Library; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); CrossRef.

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Видання включено до Переліку наукових фахових видань
МОН України (категорія Б) з державного управління (спеціальність 281),
на підставі Наказу Міністерства освіти та науки України
№ 358 від 15.03.2019.

У виданні опубліковані наукові статті з висвітленням теоретичних та практичних аспектів у сфері публічного управління та національної безпеки. Для наукових працівників, викладачів, студентів, фахівців у сфері національної безпеки, працівників державних установ, юридичних компаній, судів, правоохоронних органів й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2023
© Електронне наукове видання
«Публічне адміністрування
та національна безпека», 2023

ISSN 2617-572X Elektronne naukove vidannâ "Publîčne adminîstruvannâ ta nacional'na bezpeka"

Редакція
Головний редактор

Головний редактор — **Романенко Євген Олександрович**, доктор наук з державного управління, професор, проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету, академік Української Технологічної Академії, академік Міжнародної Кадрової Академії та Академії наук публічного управління, Заслужений юрист України (Київ, Україна)

Заступники головного редактора

Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, професор, академік Академії будівництва України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Жукова Ірина Віталіївна — кандидат наук із державного управління, доцент, заступник директора з навчально-виховної роботи Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти», виконавчий директор президії громадської організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Редакційна колегія

Арошидзе Паата — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Державного університету імені Шота Руставелі (Грузія)

Ахметова Лайла Сейсембековна — професор політології, доктор історичних наук, професор кафедри ЮНЕСКО, міжнародної журналістики і медіа в суспільстві факультету журналістики Казахського Національного університету (КазНУ) ім. аль-Фарабі (Казахстан)

Бурик Зоряна Михайлівна — доктор наук з державного управління, старший викладач кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна)

Гечбаія Бадрі Нодаровіч — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія)

Гурковський Володимир Ігорович — доктор наук з державного управління, старший дослідник, професор кафедри інформаційної політики та цифрових технологій Національної академії державного управління при Президентові України, перший заступник директора ВГО «Центр дослідження проблем публічного управління» (Київ, Україна)

Гвожджевiч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)

Дегтяр Андрій Олегович — завідувач кафедри менеджменту та адміністрування Харківської державної академії культури Міністерства культури України, доктор наук з державного управління, професор, заслужений діяч науки і техніки України (Харків, Україна)

Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна)

Драган Іван Олександрович — доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Житомирського державного технологічного університету МОН України (Житомир, Україна)

Іваницька Ольга Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри теорії та практики управління Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)

Кіслов Денис Васильович — доктор наук з державного управління, доцент, академік Української академії наук, Академік Національної Академії наук вищої освіти України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Козаков Володимир Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державної політики та суспільного розвитку Національної академії державного управління при Президентові України (Київ, Україна)

Кринична Ірина Петрівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Дніпро, Україна)

Мідельський Сергій Людвигович — професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан)

Мотренко Тимофій Валентинович — доктор філософських наук, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Академік Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)

Новак-Жаляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України (Львів, Україна)

Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Радченко Олександр Віталійович — доктор наук з державного управління, професор, професор Університету Яна Длугоша в Ченстохові (Польща)

Ромат Євгеній Вікторович — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри маркетингу та реклами Київського національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

Ситник Григорій Петрович — доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри державного управління Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

Сурай Інна Геннадіївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентіві України (Київ, Україна)

Кухарчук Петро Михайлович — кандидат наук з державного управління, доцент, професор кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради (Житомир, Україна)

Шмагун Антоніна Вікторівна — кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (Київ, Україна)

Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)

Яровой Тихон Сергійович — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Агнешка Кістер — доцент, доктор наук, Факультет економіки, Університет Марії Склодовської Кюрі (Польща)

Недбалек Карел — доктор філософії (PhD) в галузі права, доцент, професор Європейського професійного докторату, MBA, адвокат (Чехія)

ЗМІСТ

ГУМАНІТАРНА І ПОЛІТИЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

- Валюшко Іван Васильович**
МІЛІТАРИЗМ ЯК РИСА РОСІЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА 7
- Князева Олена Володимирівна, Леонідова Лілія Василівна**
ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА: ГЕНДЕРНО-ЧУТЛИВЕ ЛІДЕРСТВО ТА ЙОГО РОЛЬ
В МИРОТВОРЧИХ МІСІЯХ 12
- Лопушинський Іван Петрович, Момоток Олена Миколаївна**
ІНСТИТУТ ІМІДЖУ ТА ПОЛІТИЧНОЇ РЕПУТАЦІЇ ДЕРЖАВИ: СУТНІСТЬ І МЕХАНІЗМИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ 24
- Нагірний Володимир Миколайович**
РЕГІОНАЛЬНІ ГРУПИ ВПЛИВУ ТА ПОЛІТИЗАЦІЯ ЛОКАЛЬНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ:
РИЗИКИ І МОЖЛИВОСТІ..... 34

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

- Боришкевич Ірина Ігорівна, Томашевська Антоніна Василівна**
ОСНОВНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ
БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ..... 40

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

- Макаров Гліб Валерійович**
ВЗАЄМОДІЯ ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ ТА ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ 46

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

- Князева Олена Володимирівна, Повшок Любов Ігорівна**
АКСІОМЕТРІЯ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ЦІННІСНОГО
ПІДХОДУ 55

ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

- Остап'як Василь Іванович**
СИСТЕМНІСТЬ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ..... 63
- Шевчук Роман Володимирович, Руденко Микола Леонідович**
РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У ПОЛІПШЕННІ ЯКОСТІ ТА ДОСТУПНОСТІ
МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ 68

CONTENTS

HUMANITARIAN AND POLITICAL SECURITY OF THE STATE

Valiushko Ivan MILITARISM AS A FEATURE OF THE RUSSIAN SOCIETY	7
Kniazieva Olena, Leonidova Liliia WOMEN, PEACE, SECURITY: GENDER-SENSITIVE LEADERSHIP AND YOGO'S ROLE IN PEACEKEEPING MISSIONS.....	12
Lopushynskiy Ivan, Momotok Olena THE INSTITUTION OF THE STATE'S IMAGE AND POLITICAL REPUTATION: ESSENCE AND MECHANISMS FOR THE IMPROVEMENT IN THE CONDITIONS OF THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW IN UKRAINE.....	24
Nahirnyi Volodymyr REGIONAL INFLUENCE GROUPS AND POLITICIZATION OF LOCAL IDENTITIES: RISKS AND OPPORTUNITIES	34

PRACTICAL ASPECTS OF ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Boryshkevych Iryna, Tomashevskaya Antonina BASIC PRINCIPLES OF STRATEGIC PUBLIC MANAGEMENT OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE.....	40
--	----

REGIONAL MANAGEMENT AND LOCAL SELF-GOVERNMENT

Makarov Hlib INTERACTION OF MILITARY ADMINISTRATIONS OF SETTLEMENTS AND LOCAL GOVERNMENT BODIES: PROBLEMS AND DIRECTIONS OF IMPROVEMENT	46
--	----

SOCIAL AND HUMANITARIAN POLICY

Kniazieva Olena, Povshok Liubov AXIOMETRY OF THE STATE YOUTH POLICY: UPDATE OF THE VALUE APPROACH.....	55
--	----

FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS

Ostapiak Vasyl SYSTEMATIC DEVELOPMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION UNDER GLOBALIZATION	63
Shevchuk Roman, Rudenko Mykola THE ROLE OF PUBLIC ADMINISTRATION IN IMPROVING THE QUALITY AND ACCESSIBILITY OF MEDICAL SERVICES IN UKRAINE	68

УДК 321(470+571)355

Валюшко Іван Васильович

*кандидат політичних наук, провідний науковий співробітник
Національний інститут стратегічних досліджень*

Valiushko Ivan

*Candidate of Political Sciences, Leading Researcher
The National Institute for Strategic Studies*

DOI: 10.25313/2617-572X-2023-2-8649

МІЛІТАРИЗМ ЯК РИСА РОСІЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

MILITARISM AS A FEATURE OF THE RUSSIAN SOCIETY

Анотація. У статті розглядається генеза мілітаристських настроїв у середовищі російського суспільства, інспірованих спецслужбами та розвинених за допомогою державної пропаганди. Намагання Володимира Путіна досягти високого рейтингу суспільної довіри і закріпити свій політичний вплив всередині країни на рівні, близькому до абсолютного, названо головною з передумов відновлення імперських амбіцій російської держави та значної частини її громадян. Прослідковано формування культу Володимира Путіна як відправної точки на шляху Російської Федерації до недемократичного врядування та базової рамки для консолідації суспільства навколо агресивної зовнішньої політики. Аналізується взаємозв'язок між культом особи та переконаннями російського суспільства у небезпеці з боку України й ворожості відносно неї на цьому ґрунті. На основі аналізу опитувань громадської думки і статистики затримань на антивоєнних акціях протесту сформульовано висновок про схвалення злочинної поведінки російських військовослужбовців, військового командування та керівництва країни не як результат облудної пропаганди, а внаслідок свідомого вибору. У підсумку констатовано пряму кореляцію між рівнем мілітаризації суспільства й збереженням існуючого владного режиму, а також використанням зовнішньої агресії як інструменту врегулювання внутрішніх суперечностей. За таких умов неспровокована та необґрунтована агресія проти України постає засобом національної консолідації російського суспільства на основі експансіонізму. Обґрунтовано правомірність розгляду поведінки росіян як виправдання агресії Росії і геноциду українського народу. Заперечення причетності всього російського суспільства до війни проти України, а також його відповідальності за її розв'язання і ведення, у майбутньому можуть стати причиною нових воєнних конфліктів за ініціативи російської держави як проти України, так і проти інших держав у Центрально-Східній Європі.

Ключові слова: мілітаризація, культ особи, тоталітаризм, російська агресія, війна.

Summary. The article examines the genesis of militaristic attitudes in Russian society, inspired one by the special services and developed by the state propaganda. Vladimir Putin's efforts to achieve a high rating of public trust and consolidate his political influence within the country at a close to absolute level have been called the main prerequisites for the restoration of the imperial ambitions of the Russian state and a large part of its citizens. The formation of the cult of Vladimir Putin as a starting point on the path of the Russian federation to non-democratic governance and a basic framework for the consolidation of society around an aggressive foreign policy is traced. The relationship between the cult of personality and the beliefs of Russian society about the danger from Ukraine and hostility towards it on this basis is analyzed. Based on the analysis of public opinion polls and statistics of arrests at anti-war protests, a conclusion was formulated that the criminal behavior of Russian servicemen, the military command and the leadership of the country is approved not as a result of misleading propaganda, but as a result of a conscious choice. As a result, a direct correlation between the level of militarization of society and the preservation of the existing power regime, as well as the use of external aggression as a tool for the settlement of internal conflicts was established. Under such conditions, unprovoked and unfounded aggression against Ukraine appears as a means of national consolidation of Russian society on expansionism. The legality of considering the Russians' behavior as a justification for Russia's aggression and the genocide of the Ukrainian people is substantiated. The denial of the involvement of the entire Russian society in the war against Ukraine, as well as its responsibility for war's start and conduct, in the future may become the cause of new military conflicts initiated by the Russian state both against Ukraine and against other states in Central-Eastern Europe.

Key words: militarization, personality cult, totalitarianism, Russian aggression, genocide, war.

Постановка проблеми. Міжнародні санкції проти Росії не набули тотального характеру, з-поміж іншого, через популярну точку зору про напад на Україну як війну Путіна і його політичного режиму, але не всіх росіян. Тим часом недотримання законів та звичаїв війни солдатами й офіцерами збройних сил Російської Федерації значною мірою спирається на заохочення збоку їхніх співвітчизників. Ототожнення звірств армії з настроями російського суспільства вимагає науково-практичного опрацювання. Результати таких досліджень можуть бути використані з метою обґрунтування колективної відповідальності росіян за воєнні злочини під час російсько-української війни.

Аналіз останніх публікацій і постановка дослідницького завдання. Мілітаризація російського суспільства, як правило, згадується в контексті визначення специфіки авторитарного режиму Володимира Путіна. Відтак вона розглядається як продукт та інструмент його консолідації в роботах Б. Джуди (Ben Judah) [6], як атрибут російської імперської свідомості в А. Бахтарова [3]. Загальні особливості цієї війни й ставлення російського суспільства до неї аналізується у циклі лекцій Я. Грицака [5]. Взаємовідносини між владою і населенням Росії, специфіка внутрішніх процесів, які визначають агресивну зовнішню політику Російської Федерації, а також давня гібридизація її протистояння з Україною вивчаються в науково-аналітичних працях Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України [14]. Проте в рамках комплексного дослідження феномена мілітаризму в сучасній російській державі важливо встановити об'єктивні передумови для його розвитку насамперед як іманентної характеристики російського суспільства.

Виклад основного матеріалу. На перший погляд реальне ставлення росіян до цієї війни неоднозначне. Поряд зі схваленням бойових дій під виглядом «спеціальної воєнної операції» з 24 лютого 2022 року спостерігається і суспільне невдоволення їх початком. Масштаби і динаміка відповідних процесів незрівнянні, але сам факт антивоєнних заходів почав трактуватися окремими політичними діячами та експертами як достатня причина для розділення влади і населення.

При цьому невинуватим жорстокість російських солдатів може бути пояснена роздратуванням від опору і високих втрат у бойових зіткненнях із ЗСУ або проявом ексцесу виконавця. Утім є підстави розглядати поведінку і висловлювання військовослужбовців збройних сил російської федерації ширше. Повне ігнорування правил і звичаїв війни стосовно цивільного населення вказує на глибоке ідеологічне підґрунтя, яке сформувало відповідні ціннісні установки.

Письменник Андрій Любка називає акти фактичного геноциду українців закономірністю

російського режиму в межах негативної селекції російського суспільства [10]. В цілому не сперекаючись із цією ідеєю, варто зазначити, що негативне ставлення росіян до України стало виразним супутником неоголошеної війни, але не її неодмінною передумовою. За даними опитувань громадської думки, у червні 2021 року Україна була для росіян другою найбільш недружньою державою після США, але хороше і погане ставлення до неї перебувало у відносному балансі станом на серпень (39% проти 49%) і листопад (45% проти 43%) 2021 року [4]. Вже у лютому 2022 року кількість негативно налаштованих до України росіян почала стрімко зростати, доки не сягнула майже трикратної переваги. Натомість щодо українців висловлюються протилежні оцінки навіть після початку повномасштабної війни: 68% ставляться добре, 23% — погано [12].

Цинізм і показну відсутність причинно-наслідкових зв'язків між цими поглядами слід пояснювати традиційним для кремлівської риторики відокремленням українського народу від його держави, постулатами «русского міра», а також імперським мисленням російського суспільства. Казус «війни заради миру» виглядає послідовним продовженням політики, підкреслюючи нетерпимість, ксенофобію і переслідування нонконформізму, які панують на території Росії [11].

Після 24 лютого 2022 року рівень агресивності й невротизації російського суспільства сягнув піку, але його мілітаризація розпочалася набагато раніше. Поширення уявлень про приреченість нинішнього світового порядку, російське месіанство і сприятливий момент для нарощення масштабів російського впливу призвели до реанімації ідеологічної практики часів холодної війни щодо культивування образу «зовнішнього ворога». Це останній з чотирьох умовних кроків на шляху формування культу особи після консолідації влади, насадження ідеології «русского міра» і створення потужної пропагандистської машини [9]. Для перетворення українців на ворогів, які загрожують фундаментальним цінностям російської національної ідентичності, пропаганда почала апелювати до культу перемоги над нацизмом, нівелюючи задокументовану історію Другої світової війни на основі псевдонаукових заяв Путіна.

Цей патерналізм російське суспільство успадкувало з радянських часів і ретранслювало його на інституційне та культурне середовище. Давнє осмислене бажання «сильної руки» було спроектоване на особистість президента Російської Федерації, починаючи з 1999 року [14]. Внаслідок вибухів у житлових будинках в містах Буйнакськ (4 вересня), Москва (8 і 13 вересня) і Волгодонськ (16 вересня) загинули понад 300 осіб. Уже 17 вересня газета «Коммерсант» публікувала добірку закликів збоку росіян до помсти й покарання

бандитів, сформульованих у відверто шовіністичному вигляді: «розстріляти їх треба, цих чеченців... не дарма Сталін хотів їх всіх знищити» [13]. Знамените «мочити в сортирі», проголошене 24 вересня 1999 р., надовго стало візитною карткою Путіна і ознаменувало восьмикратний злет його рейтингу до 80%.

Вже у 2001 р. «ВВС» почала відзначати тенденції і передумови для формування культу особи новообраного російського президента. Штучно сконструйована харизма Путіна є по-справжньому всеохопною і виходить за межі простої владної присутності, дозволяючи йому задовольнити будь-яку реальну або потенційну потребу суспільства: від полководця і геополітичного стратега до обізнаного з найменших локальних питань правителя.

Егоцентризм російського президента став частиною планомірної стратегії [8]. За даними «Левада-Центру», росіяни люблять тільки тих правителів, з якими пов'язане розширення і зміцнення імперії, протиставляючи їх тим, з ким пов'язують її ослаблення. Тому Путін є абсолютним лідером за популярністю серед радянських і російських правителів ХХ–ХХІ ст. Відповідно, анексію Криму, вторгнення в Україну, окупацію її територій, підтримало 4 з 5 росіян, посилюючи за Путіним образ збирача «руських земель».

Таким чином ключова запорука успіху Путіна — відповідність його слів і дій очікуванням і мріям мешканців Росії про відновлення імперської величі. Зворотною стороною цих процесів стало ототожнення всієї владної системи з президентом держави і возведення особистої відданості йому до запоруки стабільності цілого конструкту державного управління. Під час війни мобілізація навколо лідера призводить до культу героїчної смерті [7]. Такий підхід маркує відтворення тоталітаризму сталінської доби.

Суттєва тотожність між режимами Сталіна і Путіна помітна в контексті порівняння російсько-української та російсько-фінської воєн. Дискурс Зимової війни 1939 року так само використовувався пропагандою для обґрунтування загарбницьких бойових дій як засобу захисту власних кордонів та інтересів. Радянським пропагандистам імпонували ідеї Альберта Юджина Канна і Майкла Сейерса (відповідно, американського журналіста й ірландського письменника), які трактували західну допомогу фінам не інакше як прояв посиленої антирадянської кампанії під фальшивим гаслом [2]. Аналогічно описують розв'язану Кремлем війну сучасні російські пропагандисти, говорячи про боротьбу з усім «колективним Заходом» і називаючи її правомірною справою.

На протигагу радянському суспільству зразка 1939 року, громадяни російської федерації мають набагато ширший доступ до різноманітних джерел інформації. Навіть атмосфера тоталітарного

контролю з боку режиму за інформаційним простором не позбавляє їх можливості ознайомитись з реальними передумовами і причинами нападів їхньої держави на сусідні суверенні країни. Замість реалізації цієї спроможності і надання справедливих оцінок відповідним процесам росіяни протягом 2014–2022 років толерували деструктивну активність кремля і продовжують підтримувати збройні сили.

За даними правозахисного проекту «ОВД-ИНФО», антивоєнний протест у Росії не припиняється із самого початку війни і вже призвів до 19,5 тисяч затримань. Можливо, для наскрізь поліцейської держави це піковий прояв народного невдоволення, але вимірювання енергії протесту кількістю затриманих учасників є своєрідним вираженням антивоєнному потенціалу росіян загалом.

Глибока й динамічна мілітаризація суспільства сприяє збереженню існуючого владного режиму, а зовнішня агресія стає інструментом врегулювання внутрішніх проблем і суперечностей. Виходячи із формули Карла фон Клаузевіца про сприйняття війни як продовження політики іншими засобами [1], російська агресія взагалі і супроти України зокрема, окрім досягнення геополітичних цілей є й засобом національної консолідації російського суспільства. Придатність цієї формули для опису підходів сучасної Росії до здійснення своєї політики свідчить про те, що вона залишилась експансіоністською та імперською.

За цих умов виправдання для суспільства, агресивно налаштованого відносно сусідніх чи віддалених держав і їх об'єднань, знаходить внутрішня пропаганда, яка формує викривлене сприйняття дійсності, прирівнюючи агресора до жертви чи переставляючи їх місцями. Поширена ідея про абсолютно мирне співіснування ліберальних демократій між собою [5], маніпулятивно трактується росією як прояв активнішої зовнішньої експансії. Російські апеляції до необхідності протидіяти розширенню НАТО на Схід або «демільтаризувати» Україну є практичним втіленням подібних ідей. Найбільша небезпека полягає в тому, що вони поділяються як Путіним, так і пересічними росіянами.

Згідно із соціологією, рік кровопролитної війни суттєво не зменшив рівень підтримки дій російської армії в Україні, а окремі результати взагалі справляють достатньо суперечливе враження. Зокрема, половина росіян підтримує негайне припинення вогню і мирні переговори з Україною, але повернення їй раніше захоплених територій і її членство в НАТО для більшості є неприпустимим. Головними цілями «спеціальної операції» росіяни продовжують називати захист російських кордонів, а сам конфлікт сприймають як війну Росії та Заходу. Вони консолідовані навколо кремля, підтримують Путіна, бачать чіткі розділові лінії у схемі «свій-чужий».

Оголошення мобілізації остаточно замкнуло росіян у пастці лояльності: отримуючи безпосередню та непрямую адвокацію своїх злочинів на території суверенної держави, режим Путіна зробив суспільство співвідповідальним за втілення злочинних задумів й уможливив поширення терору на нові території. Це станеться за умови, що Росія уникне поразки у війні проти України і збереже можливості для відновлення воєнного потенціалу. Іншим фактором буде уникнення колективної відповідальності російського суспільства і поширення в його середовищі реваншистського ресентименту й відчуття втраченої перемоги.

Таким чином, звинувачення на адресу особисто Путіна, його найближчих прибічників, силового

блоку чи всього політичного режиму в розв'язанні війни проти України та веденні її вкрай варварськими методами не вичерпують коло причетних. Відповідальність росіян, котрі заперечують сам факт міжнародного злочину агресії, займаються її виправданням або ігноруванням, підтримують діяльність свого президента й основних політичних інститутів так само вимагає як публічного визнання, так і нормативного закріплення. Мілітаристські настрої російського суспільства мають бути предметом більш глибокого аналітичного вивчення у перспективі завершення російсько-української війни задля недопущення повторної ескалації чи розвитку нового конфлікту, незалежно від об'єкту нападу.

Література

1. Clausewitz C. von. *On War* / Howard M., Paret P. (Indexed ed.). New Jersey: Princeton University Press. 1989. 99 p.
2. Sayers M., Kahn A. E. *The great conspiracy against Russia*. New York: Boni & Gaer. 1946. 397 p.
3. Бахтаров А. Мілітаризм як невід'ємний атрибут російської імперської свідомості // Слово і час. 2014. № 2. С. 73–76.
4. Главные «дружественные» и «недружественные» страны // Левада-центр. URL: <https://www.levada.ru/2021/06/15/glavnye-druzhestvennye-i-nedruzhestvennye-strany/> (дата звернення: 16.11.2022).
5. Грицак Я. Війни модерної доби та російсько-українська війна // Збруч. URL: <https://zbruc.eu/node/111693> (дата звернення: 10.03.2023).
6. Джуда Бен. Крихка імперія. Як Росія полюбила і розлюбила Владіміра Путіна. Київ: Медуза. 2015. 414 с.
7. Колесников А. Ізольований параноїк. Сто причин вважати Путіна реінкарнацією Сталіна // Главком. URL: <https://glavcom.ua/publications/izolovaniy-paranojik-sto-prichin-vvazhati-putin-reinkarnatsijeju-stalina-887873.html> (дата звернення: 14.11.2022).
8. Культ личности Путина // FAKEOFF. URL: <http://fakeoff.org/religion/kult-lichnosti-putina> (дата звернення: 10.07.2018).
9. Культурная личность или культ личности? Четыре шага к бездне, которые сделал Путин // Тексти. URL: https://texty.org.ua/archive-blogs/56359/Kultovaja_lychnost_ily_kult_lychnosty_Chetyre_shaga-56359/ (дата звернення: 14.11.2022).
10. Любка А. Країна негативної селекції // Збруч. URL: <https://zbruc.eu/node/111399> (дата звернення: 15.11.2022).
11. Мисловський І. Звірства російської армії в Україні: колективна вина росіян чи особисто Путіна? // Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zvirstva-voyenni-zlochyny-rosiyany-putin/31795679.html> (дата звернення: 14.11.2022).
12. Отношение к странам и их гражданам // Левада-центр. URL: <https://www.levada.ru/2022/09/06/otnoshenie-k-stranam-i-ih-grazhdanam/> (дата звернення: 16.11.2022).
13. Прямая речь // Коммерсантъ. 17.09.1999. № 169 (1813). URL: <https://www.kommersant.ru/doc/225708> (дата звернення: 10.03.2023).
14. Режим Путіна: перезавантаження-2018 / За заг. ред. М. Розумного. Київ: НІС. 2018. 480 с.

References

1. Clausewitz C. von. *On War* / Howard M., Paret P. (Indexed ed.). New Jersey: Princeton University Press. 1989. 99 p.
2. Sayers M., Kahn A. E. *The great conspiracy against Russia*. New York: Boni & Gaer. 1946. 397 p.
3. Bakhtarov A. *Militaryzm yak nevidiemnyi atribut rosiiskoi imperskoj svidomosti* // Slovo i chas. 2014. № 2. S. 73–76.
4. *Glavnyie «druzhestvennyie» i «nedruzhestvennyie» strany* // Levada-tsentr. URL: <https://www.levada.ru/2021/06/15/glavnyie-druzhestvennyie-i-nedruzhestvennyie-strany/> (date of application: 16.11.2022).
5. Hrytsak Ya. *Viiny modernoi doby ta rosiisko-ukrainska viina* // Zbruch. URL: <https://zbruc.eu/node/111693> (date of application: 10.03.2023).

6. Dzhuda Ben. Krykhka imperiia. Yak Rosiia poliubyla i rozliubyla Vladimira Putina. Kyiv: Meduza. 2015. 414 s.
7. Kolesnykov A. Izolovanyi paranoik. Sto prychyn vvazhaty Putina reinkarnatsiieiu Stalina // Hlavkom. URL: <https://glavcom.ua/publications/izolovaniy-paranojik-sto-prichin-vvazhati-putin-reinkarnatsijeju-stalina-887873.html> (date of application: 14.11.2022).
8. Kult lichnosti Putina // FAKEOFF. URL: <http://fakeoff.org/religion/kult-lichnosti-putina> (date of application: 10.07.2018).
9. Kultovaya lichnost ili kult lichnosti? Chetyre shaga k bezdne, kotoryie sdela Putin // Teksti. URL: https://texty.org.ua/archive-blogs/56359/Kultovaya_lychnost_yly_kult_lychnosty_Chetyre_shaga-56359/ (date of application: 14.11.2022).
10. Liubka A. Kraina nehatyvnoi selektsii // Zbruch. URL: <https://zbruc.eu/node/111399> (date of application: 15.11.2022).
11. Myslovskiy I. Zvirstva rosiiskoi armii v Ukraini: kolektyvna vyna rosiian chy osobysto Putina? // Radio Svoboda. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zvirstva-voyenni-zlochyny-rosiyany-putin/31795679.html> (date of application: 14.11.2022).
12. Otnoshenie k stranam i ih grazhdanam // Levada-tsentr. URL: <https://www.levada.ru/2022/09/06/otnoshe-nie-k-stranam-i-ih-grazhdanam/> (date of application: 16.11.2022).
13. Pryamaya rech // Kommersant'. 17.09.1999. # 169 (1813). URL: <https://www.kommersant.ru/doc/225708> (date of application: 10.03.2023).
14. Rezhym Putina: perezavantazhennia-2018 / Za zah. red. M. Rozumnoho. Kyiv: NIS. 2018. 480 s.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2023

УДК 351.746.1

Князєва Олена Володимирівна

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри місцевого самоврядування та розвитку територій
Інститут публічного управління та адміністрування
Національного університету «Одеська політехніка»,
член «Коаліції — 1325 Одещина»*

Kniazieva Olena

*PhD in Sociological Sciences, Docent, Associate Professor of the
Department of Local Self-Government and Territories Development
Odesa Polytechnic National University,
Member of «Coalition — 1325 Odeshchyna»
ORCID: 0000-0001-5625-768X*

Леонідова Лілія Василівна

*магістр публічного управління та адміністрування
Інституту публічного управління та адміністрування
Національного університету «Одеська політехніка»,
ГО «Культура демократії», член «Коаліції — 1325 Одещина»*

Leonidova Liliia

*Master of Public Management and Administration
Odesa Polytechnic National University,
NGO «Culture of Democracy», Member of «Coalition — 1325 Odeshchyna»*

DOI: 10.25313/2617-572X-2023-2-8628

ЖІНКИ, МИР, БЕЗПЕКА: ГЕНДЕРНО-ЧУТЛИВЕ ЛІДЕРСТВО ТА ЙОГО РОЛЬ В МИРОТВОРЧИХ МІСІЯХ

WOMEN, PEACE, SECURITY: GENDER-SENSITIVE LEADERSHIP AND YOGO'S ROLE IN PEACEKEEPING MISSIONS

Анотація. В статті приділяється увага миротворчим процесам як одним із способів врегулювання міжнародних конфліктів. Звертається увага на те, що часто у таких місіях недооцінюється роль гендерної рівності та чутливості до питань гендеру. На думку авторів, гендерно-чутливе лідерство може стати ключовим фактором для успішної миротворчої місії та досягнення мирного врегулювання конфлікту. У статті у рамках гендерно-чутливого підходу розглядається концепція та практика гендерно-чутливого лідерства, оцінюється її потенціал для внеску в миротворчі операції та процеси. Гендерно-чутливе лідерство включає в себе увагу до питань гендерної рівності та розуміння того, що гендерні ролі та стереотипи можуть впливати на динаміку конфлікту. Це означає, що лідери повинні розуміти та враховувати потреби та інтереси жінок та чоловіків в процесі миротворення. Загальновідомо, що насильницький конфлікт непропорційно впливає на жінок і дівчат і посилює вже існуючу гендерну нерівність і дискримінацію. Жінки також є активними учасниками миру під час збройного конфлікту, але їхня роль як ключових гравців і агентів змін у мирі здебільшого не визнається. Визнання та включення різного розуміння, досвіду та здібностей жінок у всі аспекти миротворчих операцій має важливе значення для успіху миротворчих зусиль і підтримки миру. Гендерно-чутливе лідерство також включає в себе увагу до питань насильства стосовно жінок та дівчат. У багатьох конфліктах жінки та дівчата стають жертвами насильства та сексуальних злочинів. Гендерно-чутливі лідери повинні приділяти увагу цим проблемам та допомагати жертвам насильства. Успішні миротворчі місії також потребують залучення жінок до процесу прийняття рішень та управління. Жінки можуть вносити унікальний внесок в миротворення, оскільки вони частіше за чоловіків зосереджуються на потребах громади та родини. У статті стверджується, що гендерно-чутливе лідерство має потенціал змінити гендерно нерівні

результати під час миротворчої діяльності, якщо воно підтримується навчанням, наставництвом, онлайн-ресурсами та системами оцінювання. Зрештою, автори статті рекомендують використовувати більш інклюзивний, інтерсекційний погляд на гендерно-чутливе лідерство.

Ключові слова: гендерно-чутливий підхід, гендерно-чутливе лідерство, жінки, мир, безпека.

Summary. The article pays attention to peacemaking processes as one of the ways of settling international conflicts. Attention is drawn to the fact that the role of gender equality and sensitivity to gender issues is often underestimated in such missions. According to the authors, gender-sensitive leadership can be a key factor for a successful peacekeeping mission and achieving a peaceful resolution of the conflict. The article examines the concept and practice of gender-sensitive leadership within the framework of a gender-sensitive approach, and assesses its potential for contributing to peacekeeping operations and processes. Gender-sensitive leadership includes paying attention to issues of gender equality and understanding that gender roles and stereotypes can influence the dynamics of conflict. This means that leaders must understand and consider the needs and interests of women and men in the peacemaking process. It is well known that violent conflict disproportionately affects women and girls and exacerbates existing gender inequality and discrimination. Women are also active peace actors in armed conflict, but their role as key players and agents of change in peace is largely unrecognized. Recognizing and incorporating the diverse understandings, experiences and capabilities of women in all aspects of peacekeeping operations is essential to the success of peacekeeping and peacekeeping efforts. Gender-sensitive leadership also includes attention to issues of violence against women and girls. In many conflicts, women and girls are victims of violence and sexual crimes. Gender-sensitive leaders must pay attention to these issues and help victims of violence. Successful peacekeeping missions also need to involve women in decision-making and governance. Women can make a unique contribution to peacemaking because they are more likely than men to focus on community and family needs. The paper argues that gender-sensitive leadership has the potential to transform gender-unequal outcomes in peacekeeping when supported by training, mentoring, online resources and evaluation systems. Ultimately, the authors recommend a more inclusive, intersectional approach to gender-sensitive leadership.

Key words: gender-sensitive approach, gender-sensitive leadership, women, peace, security.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Війни останніх двох десятиліть посилили усвідомлення вразливості некомбатантів у військових конфліктах. Цивільні особи в кожному великому конфлікті регулярно стають мішенями в якості тактики ведення війни. Жінки не уникли цього нападу — фактично, у багатьох конфліктах жінки були особливими мішенями, оскільки збройні сили намагалися деморалізувати своїх опонентів. Водночас жінки майже не беруть участі в політичних переговорах щодо припинення конфліктів. Вони також не залучені до багатьох посередницьких заходів. Як наслідок, особлива турбота про проблеми жінок часто не приділяється мирним врегулюванням, що перешкоджає процесам реконструкції та примирення. За даними гендерної статистики ООН, роль жінок у миротворчих місіях зростає починаючи з 1948 року. У період з 1992 по 2019 рік жінки становили в середньому 13% учасників переговорів, 6% посередників і 6% підписантів у основних мирних процесах у всьому світі. У 1993 році жінки становили 1% військовослужбовців. Станом на листопад 2021 року жінки становили 5,6% військових контингентів та 19,57% військових експертів, військових спостерігачів та офіцерів штабу [1]. За даними Управління Верховного комісара з прав людини. ООН (2022), близько семи з кожних десяти мирних процесів не включали жодної жінки-посередника або жінки-підписанта [2, с. 11]. У 2021 році представництво жінок у мирних процесах становило 19% порівняно з 23% у 2020 році [2, с. 23]. З п'яти мирних процесів

під керівництвом або спільною організацією ООН у 2021 році два очолили жінки-медіатори, і всі п'ять проводили консультації з громадянським суспільством і отримали гендерну експертизу [2, с. 24]. У 2021 році 8 із 25 мирних угод (32%), укладених у всьому світі у 2021 році, включали положення, що стосуються жінок, дівчат і статі, що є збільшенням порівняно з 26% у 2020 році. Станом на грудень 2021 року в усьому світі 26% національних парламентаріїв становлять жінки. У країнах, які постраждали від конфлікту та постконфліктних країн, представництво жінок у парламенті нижче — 21% [2, с. 50]. Як зазначається в доповіді генерального секретаря ООН (2022): представництво жінок у місцевих органах влади є вищим, ніж на національному рівні. У 2021 році жінки займали 34% виборних місць у місцевих дорадчих органах у всьому світі та 22% и в країнах, які постраждали від конфлікту. Станом на липень 2022 року жінки обіймали посади глав держав і/або урядів лише у 27 країнах. У постконфліктних країнах із законодавчими гендерними квотами представництво жінок у парламенті становить 24%, порівняно з 18% в країнах, де квоти не запроваджено. На місцевому рівні, де законодавчо запроваджено гендерні квоти, представництво жінок становить 27%, порівняно з 11% в країнах, де їх немає. У 2021 році жінки становлять 22% міністрів у всьому світі та 18% у постраждалих і постконфліктних країнах. У країнах, які постраждали від конфлікту, жінки становили 16% членів національних оперативних груп. З 2020 по 2021 рік спостерігалось зменшення

участі жінок у керівних та управлінських структурах, які опікуються проблемами біженців та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Гендерно-чутливі підходи в миротворчих місіях на початку 21-го століття стали широко обговорюваним питанням у науковій та практичній літературі. Згідно з дослідженням, проведеним Міжнародним центром дослідження конфліктів та миру (International Center for Research on Women [4]), включення жінок у миротворчі місії може забезпечити більшу ефективність і стійкість діяльності миротворців. Жінки мають свій власний досвід та підходи до вирішення конфліктів, які можуть знайти використання в миротворчій діяльності. Також дослідження свідчать про те, що гендерно-чутливі підходи в миротворчих місіях можуть забезпечити більшу захищеність жінок та дівчат від насильства та зловживання у зоні конфлікту. Це можна досягти шляхом забезпечення захисту жінок та дівчат від сексуального насильства та зловживання. Згідно з дослідженням, проведеним Фондом ООН у сфері насильства щодо жінок, гендерно-чутливі підходи в миротворчих місіях також можуть сприяти підвищенню участі жінок у процесах миротворення та розбудови миру [5]. Це може бути досягнуто шляхом підтримки жіночих груп та забезпечення їхньої участі у прийнятті рішень. Крім того, дослідження показують, що гендерно-чутливі підходи можуть забезпечити більшу ефективність миротворчих місій шляхом врахування різних потреб та перспектив чоловіків і жінок.

Сучасний аналіз питань війни та миру часто спирається на ідею безпеки людини — на додаток до національної безпеки — для того, щоб зосередитися на особі, а також на зв'язках між окремими особами та групами всередині суспільства. Залучення жінок все частіше стає важливим елементом для розуміння коренів конфлікту, а також для розробки інноваційних, життєздатних рішень, які можуть допомогти встановити стійкий мир [6]. Важливість залучення гендеру до розбудови миру не обмежується лише усуненням порушень прав людини жінок або вирішенням економічних, соціальних чи потреб жінок у сфері справедливості. Натомість для багатьох гендерна перспектива представляє розбудову миру як процес залучення. Майже 15-ть років минуло з моменту публікації Збірника інформаційно-методичних матеріалів DCAF, ОБСЄ/БДПЛ та Міжнародного навчального та науково-дослідного інституту ООН щодо поліпшення становища жінок «Гендерні питання у секторі безпеки», який був опублікований вперше у 2008 році [7–12]. З того часу десятки тисяч співробітників сектору безпеки та правосуддя по всьому світу отримали відповідну підготовку з питань гендерної рівності, десятки країн світу прийняли національні плани дій (НПД) з виконання

порядку денного «Жінки, мир, безпека», а також були прийняті важливі нові законодавчі акти на національному рівні та міжнародні стандарти, спрямовані на подолання гендерної нерівності та дискримінації. Станом на початок 2023 року вже 104 країни (зі 192, які прийняли її) розробили національні плани дій щодо виконання резолюції (рис. 1) [13].

Протягом останнього десятиліття у секторі безпеки та правосуддя значно підвищився рівень обізнаності з гендерних питань та питань жінок, їм приділяється значно більша увага. Покращилася ситуація у світі щодо більш збалансованої кількості чоловіків і жінок у багатьох інституціях сектору безпеки та правосуддя, зокрема у країнах, які не відносяться до північного регіону [14]. Жінки тепер отримують вищі посади, зміцнилися внутрішні механізми та механізми зовнішнього нагляду, спрямовані на боротьбу з дискримінацією, домаганнями, експлуатацією та зловживаннями за ознакою статі. Завдяки таким заходам ці інституції стали більш інклюзивними та репрезентативними, а також здатні більш ефективно виконувати покладені на них завдання щодо сприяння забезпеченню гендерної рівності [15]. Втім, низка світових аналітичних досліджень свідчить про те, що на шляху до досягнення гендерної рівності та подолання гендерної дискримінації лишаються серйозні проблеми як в межах сектору безпеки та правосуддя, так і в суспільстві в цілому [16]. Заходи, спрямовані на розширення доступу жінок до забезпечення безпеки та правосуддя та їх участі у відповідних процесах, часом носять суто символічний характер та не призводять до реальних змін. Більш того, у багатьох регіонах земної кулі політичні можливості для забезпечення залучення різних верств населення, рівності та прав людини обмежені внаслідок посилення заходів безпеки, пов'язаних із боротьбою з насильницьким екстремізмом, та активного опору прогресивним соціальним змінам у сфері прав жінок та гендерної рівності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті — визначити роль, досвід та здібності жінок у всіх аспектах миротворчих операцій; проаналізувати концепції та практики гендерно-чутливого лідерства, оцінити їх потенціал та перспективи в напрямку забезпечення миротворчих місій; з'ясувати вплив гендерних проблем на постконфліктний період.

Викладення основного матеріалу дослідження. Загальновідомо, що насильницький конфлікт непропорційно впливає на жінок і дівчат і посилює вже існуючу гендерну нерівність і дискримінацію. Жінки також є активними учасниками миру під час збройного конфлікту, але їхня роль як ключових гравців і агентів змін у мирі здебільшого не визнається. Визнання та включення різного розуміння, досвіду та здібностей жінок у всі аспекти

миротворчих операцій має важливе значення для успіху миротворчих зусиль і підтримки миру. Миротворчі операції ООН уповноважені Радою Безпеки виконувати резолюції Ради Безпеки щодо жінок, миру та безпеки в усіх миротворчих функціях. Резолюція Ради Безпеки 1325 (2000) була першою резолюцією, яка визнала непропорційний і унікальний вплив збройних конфліктів на жінок і дівчат, визнала внесок жінок і дівчат у запобігання конфліктам, підтримку миру, розв'язання конфліктів і розбудову миру, а також підкреслила важливість їх рівноправності і повну участь як активних учасників миру та безпеки. Дев'ять наступних резолюцій щодо жінок, миру та безпеки (1820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122, 2242, 2467, 2493), які підкреслюють важливість лідерства та значущої участі жінок у запобіганні та вирішенні конфліктів; усунення наслідків сексуального насильства; сприяння розробці та використанню заходів і стандартів для моніторингу виконання мандатів щодо жінок, миру та безпеки; навчання та розвиток потенціалу з питань гендерної рівності та жінок, миру та безпеки для миротворчого персоналу; більш повне залучення громадянського суспільства та забезпечення кращого розуміння гендерної динаміки конфлікту. Україна приєдналася до основних міжнародних документів з гендерної рівності, розширення прав та можливостей

жінок і прав людини та інтегрувала ці зобов'язання в низку нормативно-правових актів. Зокрема, приєдналася до Пекінської платформи дій [17]; ратифікувала Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (далі — КЛДЖЗ) та її Факультативний протокол; локалізувала Цілі сталого розвитку (ЦСР), включивши питання про гендерну рівність у 10 цілей з 17, 25 завдань з 86 та 45 індикаторів зі 172; підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом; ратифікувала Загальну декларацію прав людини, Європейську конвенцію з прав людини та Європейську соціальну хартію; підписала Стамбульську конвенцію про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству. Кабінет Міністрів України схвалив розпорядження, про приєднання Уряду України до Міжнародної коаліції за рівну оплату праці (ЕППК), започаткованої на 72-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 18 вересня 2017 року в місті Нью-Йорк (США). Приєднання до ЕППК — важливий крок у виконанні зобов'язання щодо зменшення розриву в оплаті праці жінок і чоловіків, узятого Україною в межах участі в міжнародній ініціативі «Партнерство Біарріц», до якої Україна приєдналася в серпні 2020 року. Гендерне законодавство в Україні почало активно розвиватися з 1995 року, коли була затверджена Пекінська декларація, ухвалена на четвертій Всесвітній конференції зі

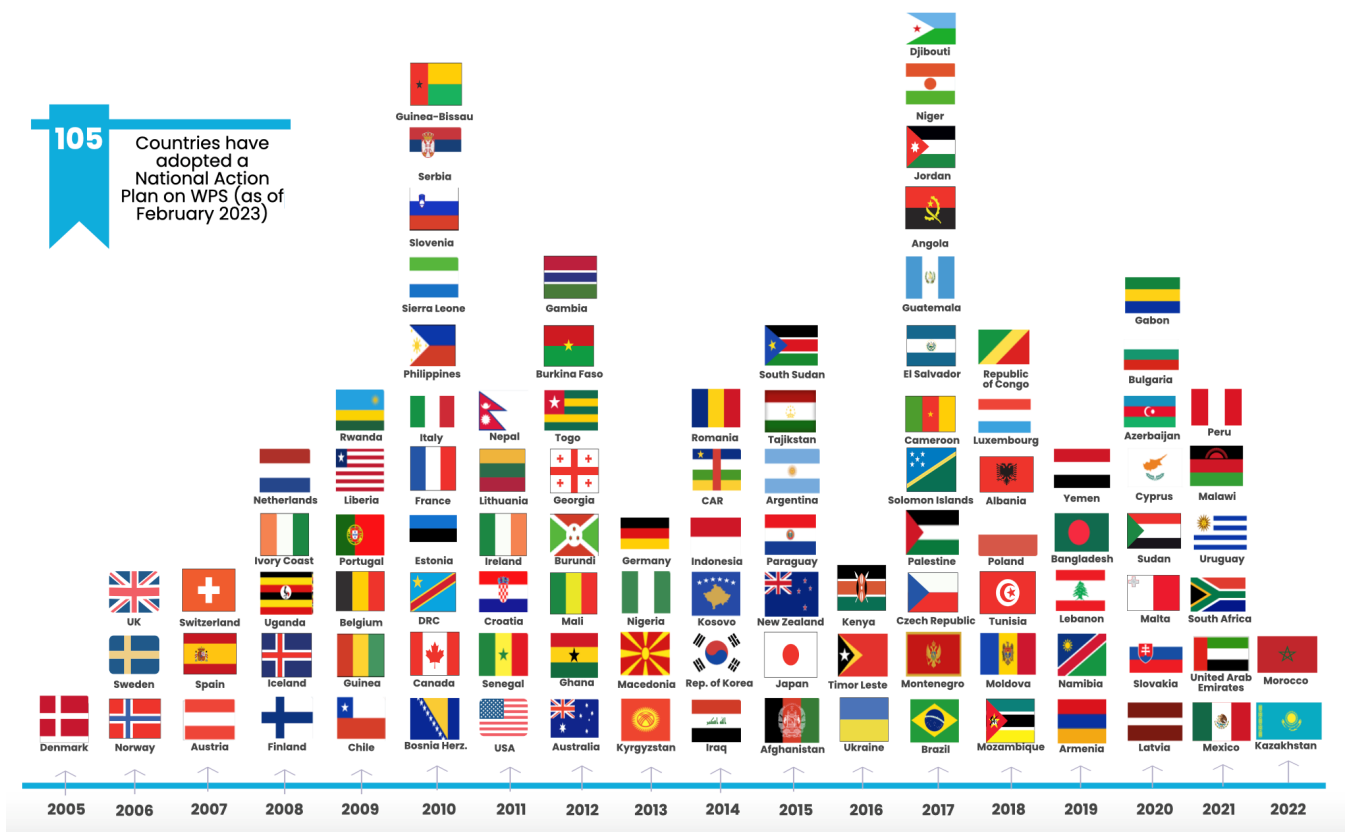

Рис. 1. Країни, які прийняли Національний план дій щодо WPS (станом на лютий 2023 р.)

Джерело: Explore by country. URL: <https://1325naps.peacewomen.org>

становища жінок 15 вересня 1995 року. У 1996 році ухвалено Конституцію України, у статті 24 якої вперше згадано питання рівності прав і можливостей жінок та чоловіків. Окрім того, з 2001 року в національне законодавство України внесені суттєві зміни, які стосуються запровадження політики гендерної рівності та прав людини. Так, ухвалено низку законів України, зокрема: Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» (2001 рік); Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 рік); Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації» (2012 рік); Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 рік); новий Виборчий кодекс України (2019 рік), який передбачає обов'язкову 40% гендерну квоту для партійних виборчих списків.

Сприяння гендерній рівності та інтеграція гендерної перспективи в миротворчі операції ґрунтуються на десятиліттях активності та розробки політики. Конвенція про ліквідацію дискримінації щодо жінок (CEDAW) 1979 року та Пекінська платформа дій 1995 року на початку підтвердили, що гендерна рівність і реагування на гендерні питання є важливими для сталого миру. Цей зв'язок був ще більше зміцнений як десятьма резолюціями Ради Безпеки ООН щодо жінок, миру та безпеки (WPS) з 2000 року, так і Загальною рекомендацією 30 CEDAW, яка роз'яснює зобов'язання держав згідно з Конвенцією до, під час і після конфлікту [18]. Проте реалізація порядку денного WPS по всьому світі була млявою, і останні тенденції свідчать про те, що є потенціал для відступу. В 2020 році, наприклад, було значне зростання світових військових витрат та витрат на озброєння, що є індикатором посилення мілітаризації, яка тісно пов'язана з гендерною нерівністю [19]. Реалізація порядку денного WPS також відстає в миротворчих операціях ООН: повідомлення про сексуальну експлуатацію та насильство з боку миротворців залишаються поширеними, і багато миротворців самі продовжують повідомляти, що стикаються з сексуальними домаганнями та дискримінацією [20]. Щоб вирішити ці проблеми, ООН і держави-члени повинні визнати, як гендерна дискримінація та упередженість відчуваються та зберігаються через миротворчі структури. Для цього потрібно не лише звернути увагу на те, як жінки-миротворці можуть підвищити оперативну ефективність миротворчих операцій, але також серйозно поставитися до досвіду та перспектив жінок-миротворців, зокрема того, як це впливає на їхнє особисте життя, безпеку, добробут і кар'єрні перспективи. Коротше кажучи, вирішення цих проблем вимагає звернення до структурної природи гендерної нерівності в миротворчих операціях, тобто до нерівності, яка існує на рівні групи і може бути свідомо чи несвідомо вбудована в інституційну практику.

Лідерство як у ширшій системі ООН, так і в миротворчих операціях зокрема є невід'ємною частиною реалізації цього трансформаційного підходу. Ініціативи щодо підвищення гендерної рівності або реалізації порядку денного WPS зазвичай зазнають невдачі, якщо їм не вистачає підтримки з боку керівництва, як у місії, так і в штаб-квартирі [21]. Лідери можуть навіть ненавмисно відтворювати інституційні культури, які маргіналізують проблеми щодо гендерної рівності.

У контексті миротворчої діяльності ООН гендерно-чутливе керівництво покладає на лідерів усіх рівнів обов'язок усвідомлювати та реагувати на упередження та дискримінацію, які впливають на миротворчі операції та миротворці, які в них служать. Воно вимагає від керівників спроможності та стимулу впроваджувати на робочому місці методи, які пом'якшують та покращують умови, що призводять до гендерно нерівних результатів. Це також вимагає розробки механізмів підзвітності, щоб гарантувати, що гендерна чутливість є безперервним та інституційним процесом. Гендерно-чутливі лідери виходять за рамки пасивної підтримки гендерно-чутливої політики; натомість вони є рушійними силами значущих змін.

Що таке гендерно-чутливе лідерство? Академія Фольке Бернадотта (FBA) уряду Швеції визначає гендерно-чутливого лідера як особу на керівній чи керівній посаді, яка активно працює над досягненням рівності для всіх жінок і чоловіків як на робочому місці, так і в діяльності [22, с. 1]. Працюючи з цим визначенням, FBA визначає п'ять основних «дій» гендерно-чутливих лідерів: (1) показ прикладу; (2) встановлення пріоритетів і стратегій; (3) чітке та переконливе спілкування; (4) управління та розвиток персоналу, ресурсів і діяльності; і (5) відповідальність за себе та інших (рис. 2).

За допомогою цих дій гендерно-чутливе керівництво прагне забезпечити, щоб робоче місце було безпечним, справедливим, рівноправним, і що всі робочі операції сприяють гендерній рівності [23].

Отже, лідерство з урахуванням гендерних аспектів — це те, чим повинні займатися як жінки, так і чоловіки на керівних посадах. Програми, що сприяють гендерно-чутливому лідерству, не слід ототожнювати з програмами розширення прав і можливостей та участі, спрямованих на посилення представництва жінок на керівних посадах. Останні ґрунтуються на стратегіях гендерного паритету, які часто підкреслюють, що збільшення кількості жінок на керівних посадах за своєю суттю може привернути увагу місій до гендерних та жіночих питань. Гендерно-чутливе лідерство натомість наголошує на ролі як жінок, так і чоловіків на виконавчих і управлінських посадах. У підтримці миру особа, яка займає виконавчу або керівну посаду, розуміється як особа, яка безпосередньо керує людьми або реалізацією програм як

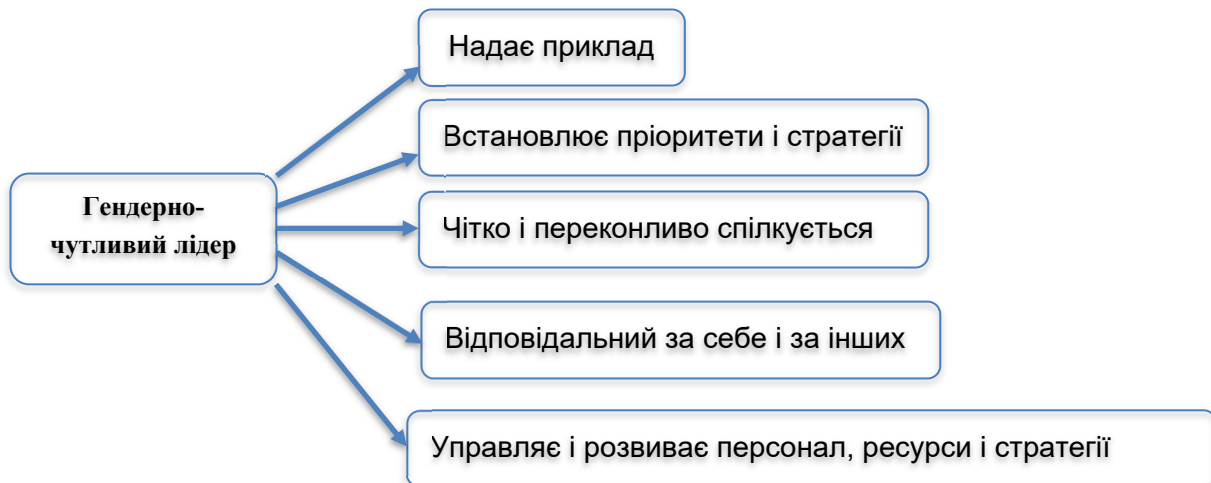

Рис. 2. Основні «дії» гендерно-чутливого лідера

Джерело: OSCE and FBA, «OSCE Gender Responsive Leadership Programme»

у місіях, так і в штаб-квартирі. Гендерна політика для миротворчих операцій, пов'язана з WPS, часто стикається з негативною реакцією. З цієї причини FBA провело опитування, щоб оцінити найефективнішу термінологію. Термін «гендерно чутливий» був оцінений як більш доступний для ключових аудиторій. «Чутливий» вимір зокрема використовується для вказівки на те, що лідери повинні реагувати на існуючі структурні умови. Там, де лідери не реагують на існуючу нерівність, дискримінація та гендерні упередження зберігаються. Хоча «гендер» часто помилково вважають кодом для «жінок», ті, хто розробляє набори інструментів лідерства з урахуванням гендерних аспектів, прийняли ширший і всеохоплюючий підхід. Наприклад, гендерно-чутливі лідерські ініціативи FBA спрямовані на рівність як для жінок, так і для чоловіків і забезпечують простір для включення більш детального розуміння того, як влада та дискримінація впливають на мирні процеси [24, с. 19].

Роль гендерно-чутливого лідерства у миротворчих місіях. Як зазначається в стратегії ООН щодо гендерного паритету, досягненню гендерної рівності «заважає відсутність стійкої політичної волі та підзвітності, відсутність супутніх заходів і сприятливих умов для реальних реформ, а також опір з боку ключових учасників» [25]. Гендерно-чутливе лідерство зосереджується на деяких із цих бар'єрів, включаючи ролі та ставлення ключових зацікавлених сторін і лідерів. Гендерно-чутливе керівництво виходить за межі зусиль щодо гендерного паритету, зосереджених лише на збільшенні представництва жінок у миротворчих діях. Ці зусилля часто ґрунтуються на припущеннях про вроджені здібності жінок без розгляду того, як їх суттєво залучити, забезпечити, щоб вони могли ефективно виконувати

свої ролі, і боротися з дискримінацією, з якою вони можуть стикатися. Дослідження останніх років виявили, що просте збільшення кількості жінок у миротворчих операціях мало допомогло протистояти патріархальному середовищу, яке може бути ворожим до присутності жінок [26]. У цьому середовищі жінки-миротворці-військові та поліцейські продовжують повідомляти про домагання, відсутність просування по службі або розвиток кар'єри, табу та стигми [27]. Як влучно резюмував Фонд Ініціатива Елсі (Elsie initiative) для жінок у миротворчих операціях, «жінки часто виявляються на тому, що виконують чорну роботу у ворожому робочому середовищі, в якому вище керівництво не демонструє жодних зобов'язань щодо гендерної рівності» [28, с. 23].

Гендерно-чутливе керівництво також може боротися з негативними поглядами на стратегії гендерного паритету, які поширені в секторі безпеки. Деякі практики сектору безпеки ставлять під сумнів ці стратегії через підвищення фізичного ризику, з яким стикаються жінки-миротворці, і потенційну можливість зниження оперативної ефективності, якщо гендерна рівність ставиться в пріоритет над оперативними цілями [29]. Це частково пояснюється переконанням, що жінкам надаються можливості для досягнення представницьких цілей, а не тому, що вони мають необхідні навички. Проте дані свідчать про те, що жінки-миротворці недостатньо використовуються або виконують ролі, які не відповідають їхньому досвіду та знанням. Наприклад, існує поширене припущення, що жінки-миротворці вносять у місії вроджені «жіночі» якості, що може призвести до призначення їх на гендерні або захисні ролі, навіть якщо вони не мають досвіду в цих сферах. Коли лідери розуміють, як такі гендерні припущення та ставлення впливають на миротворчу

діяльність, вони можуть активно боротися з ними. Крім того, гендерно-чутливе лідерство може допомогти зняти тягар «гендерної чутливості» з окремих жінок. Жінки-миротворці постійно повідомляють про подвійний тягар, який лягає на них, оскільки вони розглядаються як фізичне втілення гендерного мейнстрімінгу в миротворчій діяльності. Гендерно-чутливе керівництво також може виступати проти ідеї, що гендерний мейнстрімінг є лише відповідальністю координаторів із гендерних питань та радників з гендерних питань, а не всього персоналу місії [30].

Одне з важливих питань щодо гендеру та конфлікту можна сформулювати так: як конфлікт впливає на чоловіків і жінок через їхні ролі, потреби, пріоритети, статус і доступ до влади чи правових структур? Певною мірою ролі та потреби можуть відображати біологічні відмінності, але здебільшого стать і різні ролі, пріоритети, типи статусу та доступ жінок і чоловіків визначаються суспільством. Наприклад, у багатьох культурах хлопчиків заохочують прийняти чоловічі ідеали твердості, сили, хоробрості та агресивності. Ці ідеали пропагують чоловічий статус воїна та підготовку до війни як основну складову мужності. З іншого боку, від дівчат часто очікують, що вони будуть доглядати за дітьми, створювати сім'ї та брати активну участь у місцевих громадах, а не на національній політичній арені. Такі очікування підкріплюються інституційними нормами та ставленнями. Однак важливо розуміти те, що гендер — це засвоєні ролі та очікування внаслідок того, що ви є чоловіком чи жінкою. Протягом більшої частини історії чоловіків вважали і особами, які приймають рішення, і солдатами. Досвід жінок на війні мало зрозумілий. Міжнародна спільнота лише нещодавно звернула увагу на потенційний внесок жінок у розбудову миру та на труднощі, з якими жінки стикаються під час війни. Гендерний погляд на війну та мир дозволяє нам розкрити ефект виключення жінок та дослідити вплив цього виключення на розбудову миру. Важливо підкреслити, що таке виключення не лише визначає, хто сидить за столом переговорів, але й відображає відсутність доступу до ресурсів (включно з інформацією та знаннями).

Зміна природи війни з 1980-х років особливо негативно вплинула на тих, хто є найбільш уразливим. Хоча «чоловіки частіше гинуть під час конфліктів (хоча б тому, що учасники бойових дій — переважно чоловіки) — співвідношення жінок і чоловіків, які гинуть як прямий наслідок насильницького конфлікту, значно зросло в епоху після холодної війни — тобто відносно більше жінок гине як прямий наслідок війни» [31, с. 6]. Не менш важливими є непрямі витрати насильницького конфлікту. Хоча жінки та дівчата рідше стають жертвами більшості типів фізичного

насильства на полі бою (бойові поранення, тортури тощо), вони, як правило, стають об'єктами сексуального та домашнього насильства у набагато більшій кількості — як під час так і після війни. Під час геноциду в Руанді 1994 року було виявлено, що майже 75% жінок зазнали сексуального насильства, як правило, у формі зґвалтування окремими чоловіками або групами чоловіків [32, с. 26–27]. Окрім сексуального насильства та примусового викрадення в сексуальне рабство, примусове переміщення також є ключовою тактикою сучасної війни. Під час війни жінки також можуть непропорційно страждати через відсутність доступу до основних послуг, медичної допомоги, їжі чи чистої води. Коли чоловіки йдуть воювати (або їх змушують воювати), жінки залишаються піклуватися про сім'ю — часто без доступу до великого доходу, якщо взагалі є, без права власності на будь-яку землю чи майно, а також без доступу до основних послуг чи інформації. Ці наслідки посилюються, коли сім'ї та громади переміщуються. І коли війна закінчується, жінки часто стають жертвами домашнього насильства з боку солдатів, що повертаються, або вони можуть втратити чоловіків-годувальників. У книзі «Жінки та війна: влада та захист у 21-му столітті» автори зазначають, що втрати для жінок є особливо великими після завершення конфліктів: «Нещодавні дослідження показали, що жінки страждають більше та вмирають у пропорційно більшій кількості, ніж чоловіки через порушення прав людини, зловживання, руйнування соціального порядку, відсутність медичної допомоги та наслідки економічної руйнації» [31, с. 7].

Зґвалтування було характерною рисою війни протягом тривалого часу, і є численні історичні приклади, коли солдати, озброєні актори та цивільні особи брали участь у цих насильствах. Наприклад, приблизно 200 000 «жінок для втіхи» були насильно призвані в сексуальне рабство японською армією з 1928 року до кінця Другої світової війни [33]. Багато жінок досі вимагають компенсації та офіційних вибачень від японського уряду за ці зловживання. В іншому відомому випадку близько 200 000–400 000 бенгальських жінок були зґвалтовані пакистанськими солдатами після того, як Бангладеш проголосив свою незалежність від Пакистану на початку 1970-х років. Цифри зґвалтованих жінок під час війни в Боснії та Герцеговині є суперечливими, але коливаються від 20 000 до 50 000, і в багатьох випадках жертв тримали в рабстві в «таборах для зґвалтувань» [34]. Зовсім недавно зґвалтування використовувалося як зброя війни в конфліктах у Руанді, Сьєрра-Леоне та Демократичній Республіці Конго. Дослідники знайшли низку причин сексуального насильства під час конфлікту. Дослідження показали, що коли він використовується в стратегічних цілях

як форма війни, він створює страх і травму серед населення, руйнує сім'ї та громади, а в деяких випадках служить формою «етнічної чистки», під час якої злочинці нападають на членів конкретної етнічної групи, щоб «забруднити» кровні лінії своїх жертв [35]. Наслідки такого сексуального насильства «роз'їдають тканину спільноти <...> Шкода від з'валтування може бути руйнівною через сильну громадську реакцію на порушення та біль, який зазнають цілі родини. Шкода, яку в таких випадках завдає жінці гвалтівник, є нападом на її родину та культуру» [36]. Вирішуючи гендерні питання та конфлікти, слід також враховувати чоловіків. Хоча чоловіків, як правило, не вважають «вразливою групою населення» під час війни, вони стають жертвами бойових дій через те, що вони призвані до збройних сил чи ополченців, і, отже, з більшою ймовірністю будуть залучені до бойових дій. Крім того, чоловіки, які не є учасниками бойових дій, часто стають об'єктами масових убивств, як-от незасуджені страти чоловіків і хлопчиків у колишній Югославії в 1990-х роках. На веб-сайті під назвою «Гендерцид» йдеться про вбивства за ознакою статі, стверджується, що керовані державою масові вбивства переважно спрямовані проти чоловіків, які не є учасниками бойових дій. Гендерне пояснення цього включає аналіз того, що багато чоловіків-солдатів схильні «фемінізувати» своїх ворогів, що часто призводить до бажання домінувати, знущатися над ними та принижувати їх. Створення цього послання між маскуліністю та брутальністю має менше спільного бути людиною біологічно, ніж психологічно мотивація використовувати ідеалізовану гендерну роль для негативних цілей, таких як участь у законних або незаконних насильницьких діях. Сексуальне насильство над чоловіками часто занижується або не повідомляється через соціальні табу та відсутність усвідомлення цього [37].

Як гендерні проблеми впливають на постконфліктний період? У звіті Інституту миру США за 2011 рік «Гендер, конфлікти та розбудова миру» зазначається, що гендерна нерівність посилюється під час конфлікту та може зберігатися після припинення військових дій [38, с. 135]. Під час збройного конфлікту, наприклад, жінки можуть опинитися в такому становищі, щоб стати економічними постачальниками сім'ї, коли чоловіки воюють далеко. Ця роль може бути такою, до якої вони не звикли або не отримують належного в мирний час. Проте, коли чоловіки повертаються з війни, вони можуть очікувати, що жінки в їхній родині повернуться до традиційної ролі. Оскільки чоловіки та жінки борються за переосмислення своїх ролей після закінчення війни, результатом може бути зростання напруги та домашнього насильства. У суспільстві, яке оговтується від війни, інституції, які могли б допомогти жінкам,

наприклад діюча цивільна поліція та соціальні служби, можуть бути слабкими. І там, де існують закони, поліція може бути не в змозі забезпечити дотримання законів у культурах, де місцева влада вважає домашнє насильство приватною справою. Або ті, хто вчинив порушення прав людини, можуть бути тими самими особами, які отримали посади в нових урядах у рамках мирної угоди. Крім того, жінки можуть страждати іншими способами. Наприклад, вони можуть втратити підтримку громади та сім'ї, стикатися з дискримінацією на роботі або не мати доступу до медичної допомоги. У багатьох країнах вдови перебувають у особливо несприятливому становищі, оскільки вони можуть не мати законних прав на успадкування землі та майна. Навіть якщо права володіння землею існують на папері, вони можуть не існувати на практиці [39]. Як пояснюється в «Жінки, війна та мир», опублікованому ЮНІСЕФ: «Навіть у країнах, де жінкам традиційно дозволялося володіти землею, угоди, ймовірно, укладаються чоловіками. Це означає, що коли земля доступна для покупки, вдови та самотні жінки, які не мають родича чоловічої статі, можуть бути не в змозі отримати кредит, капітал та інші необхідні ресурси» [38].

Після конфлікту міжнародні донори можуть поспішити вкласти гроші в програми роззброєння, демобілізації та реінтеграції, які спрямовані на те, щоб комбатанти здали свою зброю та повернулися до місцевих громад. У цих програмах також застосовуються гендерно-чутливі підходи щодо залучення учасників бойових дій чоловіків, яким потрібна фінансова допомога, колишніх учасників бойових дій, які часто не отримують належної допомоги, а також враховуються потреби чоловіків і жінок у місцевих громадах, куди повертаються солдати. Деякі критики стверджують, що міжнародна спільнота зосереджується на роззброєнні та демобілізації чоловіків — колишніх учасників бойових дій, але приділяє менше уваги ширшим гендерним аспектам, зокрема наслідкам реінтеграції для громад і сімей, яка є важливою для довгострокової стабільності [39].

У статті про постконфліктну реконструкцію Марсія Грінберг та Елейн Цукерман стверджують, що реінтеграція має «зосереджуватися на підготовці чоловіків (і жінок) до позитивних стосунків у сім'ї та громаді, а також до ненасильницьких механізмів вирішення розбіжностей. Побудова більш мирних суспільств вимагає вирішення таких гендерних проблем, які є результатом війни» [40, с. 16]. Економіці, як правило, приділяється найбільша увага в планах реконструкції, але деякі гендерні активісти підкреслюють, що для донорських організацій вкрай важливо придивитися до того, як економічна та соціальна політика, яку вони рекомендують, може по-різному впливати на чоловіків і жінок.

Висновки. Залучення жінок до органів прийняття рішень не є гарантією того, що до жінок загалом ставитимуться краще в даному суспільстві. Однак наявність критичної маси жінок на владних посадах може допомогти забезпечити більш сильніший голос жінок і краще врахувати їх особливі потреби, особливо в постконфліктному середовищі. Участь жінок у розробці нових законів — це ще один важливий спосіб забезпечити те, щоб їхні голоси були почуті, і щоб у ці документи були включені гендерні формулювання. Навіть коли жінки не досягають офіційних владних позицій, вони можуть бути в авангарді неформальних рухів, пов'язаних із глобальним миром і ненасильством. «Офіційна діяльність включає врегулювання конфліктів, мирні переговори, примирення, реконструкцію інфраструктури та надання гуманітарної допомоги», — зазначають Стрікленд і Дуввурі з Міжнародного центру дослідження проблем жінок. «Неформальна діяльність включає марші миру, міжгруповий діалог і сприяння міжкультурній толерантності та взаєморозуміння» [41, с. 7]. Донна Ремсі Маршалл зазначає, що жінки часто беруть на себе лідерські ролі в неформальних процесах через відсутність голосу в офіційних процесах, а також з організаціями громадянського суспільства [42, с. 12].

Відображаючи жахливе насильство проти жінок і дівчат, яке мало місце під час різних збройних конфліктів у 1990-х роках, Резолюція РБ ООН 1325 була не лише першою резолюцією ООН, яка зосереджена конкретно на жінках, мирі та безпеці, але й активно виступала за захист жінок і підкреслювала важливість залучення жінок до мирного процесу. Резолюція змінила образ жінок у конфліктних ситуаціях — від жертв до активних учасниць — як миротворців, миротворців і переговорників. Один із важливих закликів Резолюції РБ ООН 1325 є заклик до сторін збройних конфліктів

«вжити спеціальних заходів для захисту жінок і дівчат від насильства під час війни та надати їм можливості брати участь у мирних процесах як спосіб досягнення довгострокових рішень» [43]. Однак між самим законом та його реалізацією залишаються значні прогалини. Національні плани дій можуть включати підтримку таких заходів, як надання жінкам освіти та навчання для керівних посад або проведення гендерних тренінгів. У деяких випадках гендерні міркування інтегруються в інші національні стратегії. Плани розвитку європейських країн, наприклад, включають заходи щодо підтримки жіночих груп і мереж, які сприяють миру; залучати жінок до мирних переговорів; і залучити радників з гендерних питань до миротворчих місій. Однак, однією з причин відсутності прогресу в національних планах дій і більш надійного впровадження є той факт, що держави-члени ООН не несуть відповідальності за результати. Як і у випадку з багатьма іншими прийнятими резолюціями, ООН має обмежені повноваження щодо їх виконання. Організація ООН з гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок, також відома як «ООН-Жінки», перебуває в авангарді програм із покращення становища жінок, судового переслідування зґвалтувань, які використовуються як зброя війни, гендерного аналізу, який має бути більше часто проводиться для проєктів розвитку, навчання гендерній чутливості на різних рівнях суспільства та поступового збільшення обрання жінок на керівні посади в уряді. Інші міжнародні органи, в тому числі Європейський парламент, Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) і Велика вісімка (G8) також закликали своїх членів забезпечити більш повну участь жінок у переговорних групах, щоб гендерні перспективи включені до планів розвитку, а також щоб колишні учасники бойових дій, отримали більшу та кращу підтримку та були реалізовані.

Література

1. Women play a key role in peacekeeping operations. URL: <https://onu.delegfrance.org/women-in-peacekeeping> (дата звернення: 3.03.2023)
2. United Nations. Women and peace and security: Report of the Secretary-General (S/2022/740). URL: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/peace-and-security/facts-and-figures> (дата звернення: 3.03.2023)
3. Data come from PA-X Peace Agreements Database, accessed June 2022. Bell et. al. PA-X Codebook, Version 6. PeaceRep, University of Edinburgh, Edinburgh. 2022.
4. «International Center for Research on Women» (PDF). Candid. Retrieved 9 March 2020.
5. Ending violence against women. URL: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women> (дата звернення: 3.03.2023)
6. Georgetown Institute for Women, Peace and Security and Peace Research Institute Oslo, «Women, Peace and Security Index 2017/18: Tracking sustainable peace through inclusion, justice, and security for women», Washington, DC: GIWPS and PRIO. 2017.
7. Gender and security. DCAF. URL: <https://www.dcaf.ch/gender-and-security> (дата звернення: 3.03.2023)
8. SSR Backgrounder Series. DCAF. URL: <https://www.dcaf.ch/ssgr-series> (дата звернення: 3.03.2023)

9. Human rights, gender and the security sector. OSCE/ODIHR. URL: <https://www.osce.org/odihr/human-rights-gender-and-the-security-sector> (дата звернення: 3.03.2023)
10. Вільні та рівні: Організація Об'єднаних Націй за рівноправність ЛГБТ-осіб. ООН. URL: <https://www.unfe.org/> (дата звернення: 3.03.2023)
11. Peace and security. UN Women. URL: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/peace-and-security> (дата звернення: 3.03.2023)
12. Virtual knowledge center to end violence against women and girls — security. UN Women. URL: www.endvawnow.org (дата звернення: 3.03.2023)
13. 1325 National Action Plans (NAPs). URL: <https://1325naps.peacewomen.org> (дата звернення: 3.03.2023)
14. Women, Peace and Security National Action Plan development toolkit. PeaceWomen of Women's International League for Peace and Freedom. New York, 2003. URL: https://www.peacewomen.org/assets/file/national_action_plan_development_toolkit.pdf (дата звернення: 3.03.2023)
15. Bastick M., Whitman T. A Women's Guide to Security Sector Reform. Washington, DC: Inclusive Security and DCAF. 2013.
16. Gender and Conflict Analysis Toolkit for peacebuilders. First edition, December 2015. URL: <https://rc-services-assets.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/CR%20Gender%20Toolkit%20WEB.pdf> (дата звернення: 3.03.2023)
17. Пекінська декларація від 15 травня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text (дата звернення: 4.03.2023)
18. Swaine A., O'Rourke C. Guidebook on CEDAW General and Security. UN Women, 2015.
19. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), «World Military Spending Rises to Almost \$2 Trillion in 2020,» April 26, 2021; UN Security Council, Women and Peace and Security — Report of the Secretary-General, UN Doc September 27, 2021.
20. Donnelly Ph., Mazurana D., Papworth E. Sexual Discrimination, Harassment, and Assault of United Nations and African Union Peacekeepers. International Peace Institute, 2022 (forthcoming).
21. Interview: UNFICYP Force Commander on Performance. URL: <https://www.un.org/en/delegate/interview-unficyyp-force-commander-performance> (дата звернення: 2.03.2023)
22. Smith S. Gender-Responsive Leadership in UN Peace Operations: The Path to a Transformative Approach? URL: https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2022/02/2202_Gender-Responsive-Leadership.pdf (дата звернення: 4.03.2023)
23. OSCE Gender Responsive Leadership Programme. OSCE and FBA. URL: <https://www.osce.org/secretariat/497443> (дата звернення: 2.03.2023)
24. Kovalchuk Tetiana: mentoring programme 'gave me ability to reveal my vulnerability' (Virtual interviews). 2019. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/news/opinion/tetiana-kovalchuk-mentoring-programme-gave-me-ability-to-reveal-my-vulnerability/> (дата звернення: 2.03.2023)
25. System-wide Strategy on Gender Parity, October 6, 2017. P. 5.
26. Nagel R. U., Fin K., Maenza J. Peacekeeping Operations and Gender: Policies for Improvement. Georgetown Institute for Women, Peace and Security (GIWPS), May 2021. URL: <https://giwps.georgetown.edu/wp-content/uploads/2021/05/Peacekeeping-Operations-and-Gender-Policies-for-Improvement.pdf> (дата звернення: 2.03.2023)
27. Kumalo L. Perceptions and Lived Realities of Women Police Officers in UN Peace Operations. International Peace Institute, June 2021.
28. Ghittoni M., Lehouck L., Watson C. Elsie Initiative for Women in Peace Operations: Baseline Study. Geneva Centre for Security Sector Governance (DCAF), July 2018.
29. Gordon E., McHugh C., Townsley J. Risks Versus Transformational Opportunities in Gender-Responsive Security Sector Reform. Journal of Global Security Studies. June 2021. 6, No. 2.
30. Wilén N. Female Peacekeepers' Added Burden. International Affairs. November 2020. 96. No. 6 URL: <https://portal.research.lu.se/en/publications/female-peacekeepers-added-burden> (дата звернення: 2.03.2023)
31. Kuehnast K., Oudraat Ch. de Jonge, Hernes H., Eds. Women and War: Power and Protection in the 21st Century. U.S. Institute of Peace, 2011.
32. Bop C. Women in Conflict: Their Gains and Their Losses in The Aftermath: Women in Post-Conflict Transformation / edited by Sheila Meintjes, Meredith Turshen, and AnuPillay. London: Zed Books. 2001. P. 19–35. URL: <https://genderandsecurity.org/projects-resources/research/women-conflict-their-gains-and-their-losses> (дата звернення: 2.03.2023)
33. Carpenter Ch. Recognizing Gender-Based Violence Against Civilian Men and Boys in Conflict. Security Dialogue. March 2006. Vol. 37, No. 1.
34. Women, War and Peace: War Redefined. 2011. URL: <https://genderandsecurity.org/projects-resources/filmography/women-war-and-peace-war-redefined> (дата звернення: 2.03.2023)
35. Stark L., Wessells M. Sexual violence as a weapon of war. 2012. URL: https://www.researchgate.net/publication/230671564_Sexual_Violence_as_a_Weapon_of_War (дата звернення: 4.03.2023)

36. Theidon K., Phenicie K., Murray E. *Gender, Conflict, and Peacebuilding*. 2011. URL: <https://www.usip.org/publications/2011/09/gender-conflict-and-peacebuilding> (дата звернення: 4.03.2023)
37. Pankhurst D., Ed. *Gendered Peace: Women's Struggles for Post-War Justice and Reconciliation*. Taylor and Francis. 2008. P. 1–30.
38. Rehn E., Johnson Sirleaf E. *Women, War and Peace*. UNICEF, New York, 2002.
39. Anderlini S.N. *Women Building Peace: What They Do, Why It Matters*. Lynne Rienner Publishers. Colorado, 2007. P. 102–111.
40. Greenberg M., Zuckerman E. *The Gender Dimensions of Post-Conflict Reconstruction*, in «Making Peace Work: The Challenges of Social and Economic Reconstruction,» United Nations University. 2009. Chapter 6.
41. Strickland R., Duvvury N. *Gender Equity and Peacebuilding. From Rhetoric to Reality: Finding the Way*. International Center for Research on Women, 2003.
42. Marshall D.R. *Women in War and Peace: Grassroots Peacebuilding*. Peaceworks. U.S. Institute of Peace. August 2000. No. 34.
43. Mayanja R. *Armed Conflict and Women: 10 Years of Security Council Resolution 1324*. UN Chronicle. 2010. No. 1.

References

1. *Women play a key role in peacekeeping operations*. URL: <https://onu.delegfrance.org/women-in-peacekeeping> (date of application: 3.03.2023)
2. United Nations. *Women and peace and security: Report of the Secretary-General (S/2022/740)*. URL: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/peace-and-security/facts-and-figures> (date of application: 3.03.2023)
3. *Data come from PA-X Peace Agreements Database*, accessed June 2022. Bell et. al. *PA-X Codebook, Version 6*. PeaceRep, University of Edinburgh, Edinburgh. 2022.
4. «International Center for Research on Women» (PDF). *Candid*. Retrieved 9 March 2020.
5. *Ending violence against women*. URL: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women> (date of application: 3.03.2023)
6. Georgetown Institute for Women, Peace and Security and Peace Research Institute Oslo, «*Women, Peace and Security Index 2017/18: Tracking sustainable peace through inclusion, justice, and security for women*», Washington, DC: GIWPS and PRIO. 2017.
7. *Gender and security*. DCAF. URL: <https://www.dcaf.ch/gender-and-security> (date of application: 3.03.2023)
8. *SSR Backgrounder Series*. DCAF. URL: <https://www.dcaf.ch/ssgr-series> (date of application: 3.03.2023)
9. *Human rights, gender and the security sector*. OSCE/ODIHR. URL: <https://www.osce.org/odihr/human-rights-gender-and-the-security-sector> (date of application: 3.03.2023)
10. *Vilni ta rivni: Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii za rivnopravnist LHBT-osib*. OON. URL: <https://www.unfe.org/> (date of application: 3.03.2023)
11. *Peace and security*. UN Women. URL: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/peace-and-security> (date of application: 3.03.2023)
12. *Virtual knowledge center to end violence against women and girls — security*. UN Women. URL: www.endvawnow.org (date of application: 3.03.2023)
13. *1325 National Action Plans (NAPs)*. URL: <https://1325naps.peacewomen.org> (date of application: 3.03.2023)
14. *Women, Peace and Security National Action Plan development toolkit*. PeaceWomen of Women's International League for Peace and Freedom. New York, 2003. URL: https://www.peacewomen.org/assets/file/national_action_plan_development_toolkit.pdf (date of application: 3.03.2023)
15. Bastick M., Whitman T. *A Womens Guide to Security Sector Reform*. Washington, DC: Inclusive Security and DCAF. 2013.
16. *Gender and Conflict Analysis Toolkit for peacebuilders*. First edition, December 2015. URL: <https://rc-services-assets.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/CR%20Gender%20Toolkit%20WEB.pdf> (date of application: 3.03.2023)
17. *Pekinska deklaratsiia vid 15 travnia 1995 roku*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text (date of application: 4.03.2023)
18. Swaine A., ORourke C. *Guidebook on CEDAW General and Security*. UN Women, 2015.
19. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), «*World Military Spending Rises to Almost \$2 Trillion in 2020*,» April 26, 2021; UN Security Council, *Women and Peace and Security — Report of the Secretary-General*, UN Doc September 27, 2021.
20. Donnelly Ph., Mazurana D., Papworth E. *Sexual Discrimination, Harassment, and Assault of United Nations and African Union Peacekeepers*. International Peace Institute, 2022 (forthcoming).
21. *Interview: UNFICYP Force Commander on Performance*. URL: <https://www.un.org/en/delegate/interview-unficyyp-force-commander-performance> (date of application: 2.03.2023)

22. Smith S. Gender-Responsive Leadership in UN Peace Operations: The Path to a Transformative Approach? URL: https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2022/02/2202_Gender-Responsive-Leadership.pdf (date of application: 4.03.2023)
23. OSCE Gender Responsive Leadership Programme. OSCE and FBA. URL: <https://www.osce.org/secretariat/497443>(date of application: 2.03.2023)
24. Kovalchuk Tetiana: mentoring programme ‘gave me ability to reveal my vulnerability (Virtual interviews). 2019. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/news/opinion/tetiana-kovalchuk-mentoring-programme-gave-me-ability-to-reveal-my-vulnerability/> (date of application: 2.03.2023)
25. System-wide Strategy on Gender Parity, October 6, 2017. P. 5.
26. Nagel R.U., Fin K., Maenza J. Peacekeeping Operations and Gender: Policies for Improvement. Georgetown Institute for Women, Peace and Security (GIWPS), May 2021. URL: <https://giwps.georgetown.edu/wp-content/uploads/2021/05/Peacekeeping-Operations-and-Gender-Policies-for-Improvement.pdf> (date of application: 2.03.2023)
27. Kumalo L. Perceptions and Lived Realities of Women Police Officers in UN Peace Operations. International Peace Institute, June 2021.
28. Ghittoni M., Lehouck L., Watson C. Elsie Initiative for Women in Peace Operations: Baseline Study. Geneva Centre for Security Sector Governance (DCAF), July 2018.
29. Gordon E., McHugh C., Townsley J. Risks Versus Transformational Opportunities in Gender-Responsive Security Sector Reform. *Journal of Global Security Studies*. June 2021. 6, No. 2.
30. Wilñ N. Female Peacekeepers Added Burden. *International Affairs*. November 2020. 96. No. 6 URL: <https://portal.research.lu.se/en/publications/female-peacekeepers-added-burden> (date of application: 2.03.2023)
31. Kuehnast K., Oudraat Ch. de Jonge, Hernes H., Eds. *Women and War: Power and Protection in the 21st Century*. U.S. Institute of Peace, 2011.
32. Bop C. *Women in Conflict: Their Gains and Their Losses in The Aftermath: Women in Post-Conflict Transformation* / edited by Sheila Meintjes, Meredith Turshen, and AnuPillay. London: Zed Books. 2001. P. 19–35. URL: <https://genderandsecurity.org/projects-resources/research/women-conflict-their-gains-and-their-losses> (date of application: 2.03.2023)
33. Carpenter Ch. Recognizing Gender-Based Violence Against Civilian Men and Boys in Conflict. *Security Dialogue*. March 2006. Vol. 37, No. 1.
34. *Women, War and Peace: War Redefined*. 2011. URL: <https://genderandsecurity.org/projects-resources/filmography/women-war-and-peace-war-redefined> (date of application: 2.03.2023)
35. Stark L., Wessells M. Sexual violence as a weapon of war. 2012. URL: https://www.researchgate.net/publication/230671564_Sexual_Violence_as_a_Weapon_of_War (date of application: 4.03.2023)
36. Theidon K., Phenicie K., Murray E. *Gender, Conflict, and Peacebuilding*. 2011. URL: <https://www.usip.org/publications/2011/09/gender-conflict-and-peacebuilding> (date of application: 4.03.2023)
37. Pankhurst D., Ed. *Gendered Peace: Womens Struggles for Post-War Justice and Reconciliation*. Taylor and Francis. 2008. P. 1–30.
38. Rehn E., Johnson Sirleaf E. *Women, War and Peace*. UNICEF, New York, 2002.
39. Anderlini S.N. *Women Building Peace: What They Do, Why It Matters*. Lynne Rienner Publishers. Colorado, 2007. P. 102–111.
40. Greenberg M., Zuckerman E. The Gender Dimensions of Post-Conflict Reconstruction, in «*Making Peace Work: The Challenges of Social and Economic Reconstruction*,» United Nations University. 2009. Chapter 6.
41. Strickland R., Duvvury N. *Gender Equity and Peacebuilding. From Rhetoric to Reality: Finding the Way*. International Center for Research on Women, 2003.
42. Marshall D.R. *Women in War and Peace: Grassroots Peacebuilding*. Peaceworks. U.S. Institute of Peace. August 2000. No. 34.
43. Mayanja R. *Armed Conflict and Women: 10 Years of Security Council Resolution 1324*. UN Chronicle. 2010. No. 1.

Стаття надійшла до редакції 07.03.2023

УДК 321.01:17

Лопушинський Іван Петрович

*доктор наук з державного управління, професор,
заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонський національний технічний університет*

Lopushynskiy Ivan

*Doctor of Sciences in Public Administration, Professor,
Honored Worker of Education of Ukraine,
Head of the Department of State Administration and Local Self-Government
Kherson National Technical University*

ORCID: 0000-0002-7460-7476

Момоток Олена Миколаївна

*старший викладач кафедри
загальноосвітніх гуманітарних та природничих дисциплін
Херсонський національний технічний університет*

Momotok Olena

*Senior Lecturer of the Department of
General Education Humanities and Natural Sciences
Kherson National Technical University*

ORCID: 0000-0002-5817-384X

DOI: 10.25313/2617-572X-2023-2-8656

ІНСТИТУТ ІМІДЖУ ТА ПОЛІТИЧНОЇ РЕПУТАЦІЇ ДЕРЖАВИ: СУТНІСТЬ І МЕХАНІЗМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

THE INSTITUTION OF THE STATE'S IMAGE AND POLITICAL REPUTATION: ESSENCE AND MECHANISMS FOR THE IMPROVEMENT IN THE CONDITIONS OF THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW IN UKRAINE

Анотація. У статті проаналізовано роль іміджу та політичної репутації Української держави на міжнародній арені; розглянуто складові іміджу й політичної репутації держави та чинники їх формування; визначено позитивні та негативні компоненти іміджу та політичної репутації держави; проаналізовано тенденції та результати позиціонування України з огляду на правовий режим воєнного стану в Україні; запропоновано шляхи оптимізації інституту іміджу та політичної репутації держави в умовах правового режиму воєнного стану та повоєнний період в Україні.

З відновленням у 1991 році державної незалежності України гостро постала проблема подолання радянських стереотипів (імперія зла, тоталітарне суспільство, відсутність демократії тощо) та створення позитивного, переконливого і характерного іміджу та політичної репутації України у світовій політичній спільноті. Протягом багатьох років в Україні не існувало чітко сформульованої та послідовної іміджевої політики, яка б зводилася насамперед до національної ідеї, однозначно сприйнятої всіма верствами та прошарками суспільства. Імідж і політична репутація України у світовому інформаційному просторі визначалися низкою суперечливих факторів внутрішнього та зовнішнього походження, які суттєво вплинули на сприйняття України як суб'єкта міжнародних відносин.

Ураховуючи те, що українські політики та громадська думка тривалий час були ідеологічно розділені щодо стратегії реформ політичної системи, економічних перетворень та зовнішньополітичних орієнтирів України, зовнішній світ не мав можливості чітко побачити перспективи національного розвитку нашої країни. Разом з тим, в умовах повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації (РФ) на територію України Україна продемонструвала здатність чинити збройний опір агресору, виявивши патріотизм та відданість громадянського суспільства ідеям державної незалежності. Це уможливило формування позитивного іміджу та політичної репутації України за умови внутрішньої консолідації

українського суспільства, проведення радикальних реформ у державі (насамперед, подолання корупції) та активної зовнішньої підтримки нашої країни.

Ключові слова: імідж, держава, імідж держави (країни), репутація, репутація держави, політична репутація держави, складові іміджу та політичної репутації держави, механізми формування іміджу та політичної репутації держави в умовах воєнного стану в Україні.

Summary. The article analyzes the role of the image and political reputation of the Ukrainian state in the international arena. The components of the image and political reputation of the state and the factors of their formation are considered. The positive and negative components of the image and political reputation of the state are identified. The trends and results of Ukraine's positioning because of the legal regime of martial law in Ukraine are analyzed. The ways for optimizing the institution of image and political reputation of the state in the conditions of the legal regime of martial law and the post-war period in Ukraine are suggested.

With the restoration of Ukraine's state independence in 1991, the problem of overcoming Soviet stereotypes (evil empire, totalitarian society, lack of democracy, etc.) and creating a positive, convincing, and distinctive image and political reputation of Ukraine in the global political community became acute. For many years, Ukraine has not had a clearly formulated and consistent image policy, which would be reduced primarily to a national idea that is unambiguously perceived by all segments and strata of society. The image and political reputation of Ukraine in the global information space were determined by a number of contradictory factors of internal and external origin, which significantly affected the perception of Ukraine as a subject of international relations.

Given the fact that Ukrainian politicians and public opinion have long been ideologically divided over the strategy of reforms of the political system, economic transformations, and foreign policy priorities of Ukraine, the outside world was unable to clearly see the prospects for the national development of our country. At the same time, in the face of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation (RF), Ukraine demonstrated its ability to resist the aggressor, showing patriotism and commitment of civil society to the idea of state independence. This makes it possible to build a positive image and political reputation for Ukraine, provided that Ukrainian society is consolidated internally, radical reforms are carried out in the country (primarily, overcoming corruption) and active external support is provided to our country.

Key words: image, state, the image of the state (country), reputation, the reputation of the state, the political reputation of the state, components of the image and political reputation of the state, mechanisms of formation of the image, and political reputation of the state under martial law in Ukraine.

Постановка проблеми. Із відновленням 1991 року державної незалежності України особливо гостро постала проблема подолання радянських стереотипів (імперія зла, тоталітарне суспільство, відсутність демократії тощо) та створення позитивного, переконливого та характерного іміджу й політичної репутації України як серед світового політикуму, так і серед світової спільноти. В Україні впродовж багатьох років була відсутня чітко сформульована та послідовна іміджева та репутаційна політика, що зводилася б насамперед до однозначно прийнятої всіма верствами та прошарками суспільства національної ідеї. Імідж та політична репутація України в глобальному інформаційному просторі визначався суперечливою низкою чинників внутрішнього і зовнішнього походження, що суттєво впливали на сприйняття України як актора міжнародних відносин. Зважаючи на те, що український політикум і суспільна думка були тривалий час ідеологічно розколотими у ставленні до стратегії реформ політичної системи, економічних трансформацій та зовнішньополітичних орієнтацій України, зарубіжний світ не мав можливості чітко бачити перспективи національного розвитку нашої країни. Водночас в умовах повномасштабного вторгнення на територію України війська Російської Федерації (РФ) Україна виявила спроможність до

збройного супротиву агресору, виявляючи патріотизм, відданість громадянського суспільства ідеям державної незалежності. Це робить можливим формування позитивного іміджу та політичної репутації України за умови внутрішньої консолідації українського суспільства, кардинальних реформ у державі (насамперед подолання корупції) та активної зовнішньої підтримки нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом до висвітлення проблем іміджу та політичної репутації держави зверталися Акайомова, Анжела (розглядає поняття «політичний імідж» та наводить основні його характеристики) [1], Бичкова А. (описує репутацію як визначальний чинник позиціонування держави на міжнародній арені) [3], Волотко Е. В. (вивчає роль засобів масової інформації у формуванні позитивного іміджу держави) [5], Голішевська А. В. (розглядає особливості формування репутації органів державної влади; аналізує соціокультурні чинники формування політичної репутації в контексті демократичного розвитку українського суспільства) [6; 7], Данилов, Володимир (описує особливості формування політичного іміджу держави) [8], Дахній З. В. (вивчає сутність та співвідношення понять «імідж» та «політична репутація» держави; досліджує процес концептуалізації поняття «політична репутація

держави» [9; 10], Дашевська О. В. (пропонує висновки для політиків щодо міжнародної репутації України) [11], Кашпур А. О. (описує еволюція поняття «репутація» від традиційного до актуального) [13], Короленко Н. (розглядає міжнародну репутацію країни як чинник підвищення міжнародної конкурентоспроможності) [14], Крикун Т. Є. (аналізує особливості розвитку теорії національного брендингу та формування міжнародного іміджу країни в контексті системи державного управління) [15], Лісовський В. М. (розглядає зовнішньополітичний імідж України та її лідера як чинник забезпечення національної безпеки України) [16], Нагорняк Т. Л. (розглядає публічний імідж України в умовах невизначеності) [18], Семченко Олександр (аналізує іміджеву політику країни; описує формування іміджу держави в контексті політичної модернізації України) [26; 27], Тарасенко Т. М. (розглядає теорію та практику запровадження інноваційних технологій управління репутацією органів місцевого самоврядування) [29], Толстоухова І. О. (описує чинники формування репутація Української держави) [30], Хавкіна Л. М. (вивчає процеси трансформації та тенденції іміджу й репутації країни) [31], Хорішко Л. С. (показує технологічний аспект формування іміджу держави) [32], Чечель О. Ю. (описує формування іміджу держави на міжнародній арені) [33], Шкроміда В. В. (висвітлює наукові підходи до дослідження категорії «репутація») [34] та ін. Водночас, ці та інші праці написано до початку повномасштабного вторгнення на суверенну територію України військових формувань РФ і були в основному присвячені пошуку шляхів формування іміджу та політичної репутації України в довоєнний період. У той же час російсько-українська війна, що з новою силою розгорілася 24 лютого 2022 року, по-новому розставила акценти щодо іміджу та політичної репутації нашої держави. Увесь цивілізований світ побачив, що Україна спроможна згуртуватися для відсічі агресорові і консолідуватися навколо національної ідеї — існування незалежної Української держави та її сталого розвитку.

Мета статті. Саме тому метою нашої статті й стало висвітлення сутності та механізмів формування іміджу та політичної репутації Української держави в умовах правового режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі глобалізаційних процесів у світі Україна зіткнулася з проблемою цивілізаційного виживання, зумовленого геополітичним, ідеологічним, інформаційно-психологічним протистоянням між провідними державами світу. Упродовж тривалої історії міжнародних відносин найважливішим чинником для сприйняття країни на міжнародній арені, відношення до неї та встановлення/налагодження/розірвання відносин із нею був і залишається її імідж та політична репутація. Одним

із основних завдань сучасної держави є сприяння формуванню свого позитивного іміджу та політичної репутації, оскільки це, своєю чергою, відбивається на реалізації політики захисту національних інтересів, досягненні зовнішньополітичних цілей і створенні атмосфери підтримки світовою спільнотою її дій на міжнародній арені.

Феномен іміджу та політичної репутації держави, відомий ще за часів Нікколо Макіавеллі як «державна маска», у нас час набуває нового сенсу і стає стратегічним ресурсом кожної держави. Нині на політичній карті світу справді важко відшукати державу, що не цікавилася б тим, який імідж та політичну репутацію вона має, оскільки цілеспрямована політика формування привабливого образу та політичної репутації держави сприяє захисту її національних інтересів, досягненню зовнішньополітичних цілей і створенню атмосфери підтримки світовою спільнотою її кроків на міжнародній арені.

З метою однозначного розуміння далі зупинимося на розгляді термінологічного апарату нашого дослідження.

Як відомо, імідж (від англ. *image* — образ, зображення) — громадська думка, уявлення про когось або щось; репутація, образ [4].

Держава — суверенна політико-територіальна організація суспільства, що володіє владою, яка здійснюється державним апаратом на основі юридичних норм, що забезпечують захист і узгодження суспільних, групових, індивідуальних інтересів зі спиранням, у разі потреби, на легальний примус [4].

Країна — це територія з визначеними кордонами й населенням, що являє собою єдине ціле з погляду історії, культури, нації та в політико-географічному відношенні може бути незалежною або залежною. Країна не завжди є державою [4].

Як зазначає Семченко О. А., *імідж держави* — це цілеспрямовано сформований образ інституту держави, призначений справити емоційно-психологічний вплив на реципієнта державних послуг. Імідж включає певні ціннісні характеристики і покликаний впливати на внутрішній стан суб'єкта з метою популяризації, реклами. Іноді, характеризуючи імідж, говорять про «картинки в голові». Імідж держави може бути внутрішнім і зовнішнім, змішаним, суперечливим, слабким. У формуванні іміджу важливі стереотипи, міфи та асоціації [26].

Імідж же країни — це комплекс об'єктивних взаємозалежних характеристик державної системи (економічних, географічних, національних, демографічних тощо), що сформувалися в процесі еволюційного розвитку державності як складної багатофакторної підсистеми світового устрою, ефективність взаємодії ланок якої визначає тенденції соціально-економічних, суспільно-політичних, національно-конфесійних та інших процесів [33].

Як відомо, імідж держави може бути позитивним і негативним. Лісовський В. М. зазначає, що позитивний імідж, заснований на послідовному позиціонуванні реальних досягнень держави у ключових сферах життєдіяльності, культурної та історичної спадщини нації, наукового, спортивного, туристичного потенціалу країни, є необхідною умовою визнання авторитету Української держави у світі. На сьогодні імідж України формується в конкурентному середовищі, де в умовах глобалізації для будь-якої країни, що не належить до «золотого мільярда» людства, перманентно існує небезпека глибокої соціокультурної кризи, що пов'язана з експансією зовнішніх та внутрішніх загроз для національної безпеки, які, як правило, мають духовно-практичний характер негативних властивостей. Ці загрози в бутті так званої наздоганяючої цивілізації реально виявляються в нав'язуванні «чужого» способу життя, наступі на ментальну ідентичність, перенасичення публічної сфери деструктивною інформацією, що неминуче тягне за собою дезорієнтацію свідомості та поведінки людей у повсякденному житті [16].

Імідж — це стратегічно важлива характеристика. Саме від неї залежить діяльність держави, її успішне співробітництво на міжнародному ринку, оскільки в сучасному світі країна не може існувати абсолютно ізольовано чи не взаємодіючи з іншими державами на різних рівнях, починаючи від економічної співпраці й закінчуючи обміном досвідом у сфері освіти.

Імідж держави — це також процес створення і поширення за допомогою власних і міжнародних ЗМІ таких характеристик держави, як економіка, наука, ресурси, природа, історія, культура, життєвий уклад, психологічні якості населення тощо. Саме ефективна цілеспрямована робота ЗМІ допомагає сформулювати думку про державу. Значущість конструювання іміджу країни полягає в тому, що він функціонує далі в усій системі взаємин держав у різних сферах [5].

Політичний імідж держави — це уявний образ певної держави, що формується у свідомості громадян країни та закордонної аудиторії. Він формується в процесі комунікативної взаємодії суб'єктів економічного, соціального та політичного життя як усередині країни, так і за її кордонами.

Основними суб'єктами формування політичного іміджу держави є її основні інститути влади: президент (офіс президента), законодавча гілка влади (парламент), виконавча гілка влади (уряд), судова гілка влади, політичні партії, органи місцевого самоврядування. Слід зазначити, що вони цілеспрямовано не працюють над створенням свого позитивного іміджу, проте від їх діяльності, реалізації ними політичних програм, від ступеня відповідності їх політики суспільним очікуванням залежить як їх власний імідж, так і імідж

держави в цілому. Крім того, значно впливають на формування іміджу держави засоби масової інформації, діяльність громадських об'єднань і рухів. Позитивний політичний імідж проявляється як у вигляді високого рейтингу популярності його носія, так і в можливості впливу на громадську думку, активному формуванні політичної діяльності держави і суспільства в цілому [8].

Репутація — (лат. *Reputatio* — обдумую, споглядаю) або реноме (фр. *renommée*) є громадською думкою про когось чи щось, соціальною оцінкою чи усталеними уявленнями про особу чи об'єкт, що впливає на ставлення суспільства до цієї особи чи об'єкта [4].

Репутація — поняття статусне, воно використовується в ділових відносинах для позначення думки потенційних чи реальних партнерів про насамперед надійність суб'єкта репутації. Якщо формування іміджу — процес цілеспрямований, а сам імідж є результатом використання різних технологій, що містять наголошення на конкретних рисах та прикривання недоліків, то репутація формується стихійно, під впливом будь-яких дій чи бездіяльності суб'єкта [10].

Традиційно створення міжнародного іміджу держави передбачає формування у світі системи уявлень та образів, які пов'язані з державою, сприяють просуванню її інтересів та зафіксовані в умовній колективній свідомості зовнішніх спільнот. Відповідно, його формування базується на узагальнювальному образі-ідеї країни.

Отже, політичний імідж та політична репутація, на думку Семченко О. А., — різні поняття, проте залежно від характеру досліджень, вони можуть бути використані як синоніми. Імідж країни в цьому разі є вужчим поняттям і означає образ, на який намагаються впливати з метою зміни. Репутація ж держави стосується більш економічних та раціональних складових, що відбиті в різних міжнародних рейтингах [26].

Отже, політична репутація держави є соціально-політичною категорією, однією із важливих складових політичного успіху чи провалу, оскільки вона сприяє формуванню позитивного чи негативного відношення до тієї чи іншої держави.

За результатами низки досліджень Україна до кінця 2013 року сприймалася переважно як молода демократія перехідного періоду, країна Помаранчевої революції (2004), відомих спортсменів, окремих високотехнологічних галузей економіки, а також як невлидова, маловідома держава, осередок політичної нестабільності, корупції, неефективності влади та невизначеності розвитку, поганого інвестиційного клімату.

Заходи Державної програми забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки [20], Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу

України на період до 2011 року [21] не змогли поліпшити ситуацію.

З метою популяризації та створення позитивного іміджу України та просування інтересів держави на міжнародній арені в контексті формування єдиного світового інформаційного простору та поглиблення процесів інформаційної та економічної інтеграції держав, що є складовою частиною зовнішньої політики і національної безпеки України, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 року № 739-р було затверджено Концепцію популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі [23]. У Документі [23] зазначається, що «важливою складовою зовнішньої політики і національної безпеки України є популяризація, створення позитивного іміджу та просування інтересів держави на міжнародній арені» [23]. У Концепції Уряд надає особливої ваги ролі популяризації України у світі. Основною проблемою при цьому, на думку Кабінету Міністрів України, є відсутність єдиної цілеспрямованої державної політики, орієнтованої на просування інтересів України у світовому інформаційному просторі [23].

На виконання Концепції [23] Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 07 червня 2017 року № 383-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі» ухвалив відповідний План заходів [24]. За задумом урядовців, реалізація Плану заходів [24] дозволить підвищити рівень інтеграції України до світового інформаційного простору та утвердження іміджу України як надійного бізнес-партнера, держави, що має багату історію, розмаїту культуру, значний виробничий, експортний, туристичний та інвестиційний потенціал, зміцнення репутації.

У Стратегії інформаційної безпеки, затвердженій Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021 [25], зазначається, що «ефективна побудова своєї міжнародної інформаційної діяльності дасть змогу Україні здійснювати проактивні інформаційні заходи, інформувати світову спільноту про події в Україні та на її тимчасово окупованих територіях, прогрес у реформах та позитивні внутрішні зміни в державі попри наявну збройну агресію проти України, про ключові рішення органів державної влади щодо стратегічних питань розвитку держави, що сприятиме кращому розумінню міжнародними партнерами внутрішньої і зовнішньої політики держави, забезпечить міжнародну підтримку та поліпшить імідж України як надійного і передбачуваного партнера» [25]. Це, за задумом Президента, досягатиметься, зокрема, завдяки використанню знака (бренду) України «Ukraine Now» з метою популяризації та просування інтересів України у світі [25].

Означену вище ситуацію підтверджують як традиційні способи «вимірювання» іміджу, так і система міжнародних рейтингів та індексів, як-от: глобальний індекс миру, індекс неспішності країн, індекс політичного ризику, індекс сприйняття корупції. Також використовуються спеціалізовані індекси: індекс розвитку людського потенціалу, індекс свободи преси, індекс верховенства права, індекс демократії, глобальний інноваційний індекс тощо. Водночас, поточні позиції України в наведених рейтингах не дуже високі.

Питання іміджу та політичної репутації держави особливо актуалізувалися під час тимчасової окупації РФ 20 лютого 2014 року Автономної Республіки Крим, частини територій Донецької та Луганської областей, а також частини Запорізької і Херсонської областей під час повномасштабного вторгнення на суверенну територію України окупаційного війська РФ 24 лютого 2022 року.

Автономну Республіку Крим (18 березня 2014 р), Донецьку та Луганську області у вигляді т.зв. Д/ЛНР, Запорізьку та Херсонську області (4 жовтня 2022 р.) без правового дозволу України односторонньо незаконно було включено до складу Росії на правах суб'єктів РФ.

Як зазначає директор Інституту світової політики Євген Магда, «в Україні інститут політичної репутації не виник до початку повномасштабного російського вторгнення, то дуже мало шансів, що він виникне зараз» [17].

Як нам видається, сьогодні саме через ставлення до Росії ми формуватимемо інститут політичної репутації України. Як зазначається в Доповіді до Щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України» від 22 грудня 2022 року, «російський реваншизм проводить курс на підризу основ правової системи міжнародної безпеки, спираючись на свої уявлення про світовий порядок як про багатополосну систему зі сферами впливу, що мають бути закріплені за великими державами. Москва вважає, що велика держава встановлює на свій розсуд правила й норми життя у своїй сфері домінування, куди інші великі потуги не мають права втручатися. Усе це — неперетравлений спадок імперських змагань XIX та XX століть» [12].

Справжнє вікно можливостей для України відкрилося з початком 2014 року. Низка зовнішніх чинників, пов'язаних із російською агресією та бажанням цивілізованого світу нам допомогти, як ніколи сприяли перезавантаженню позиціонування України у світі. Маючи низку варіантів дій та обравши «роль жертви», ми тривалий час одержували різноманітну підтримку. Проте це не могло тривати до нескінченності. Тому виникає питання, яким чином ми використовуємо інші можливості формування репутації країни та просування своїх

інтересів на хвилі позитиву. Сьогодні є можливість зробити «зріз» та зрозуміти поточну ситуацію.

На думку Тетяни Попової, успішне просування інтересів України у світі, створення реального політичного іміджу та політичної репутації України неможливе без перезавантаження наших власних підходів, принаймні кількох. 1) Боротьба з нашою внутрішньою неефективністю. 2) Унеможливити ситуацію, коли цінності наших еліт принципово розбігаються з цінностями цивілізованого світу. 3) Припинити самообман та маніпуляції. 4) Максимально використати можливості стратегій «м'якої сили» та «розумної сили» у просуванні інтересів держави. 5) Позиціонування України у світі та просування її інтересів інформаційними засобами — це не завдання якогось одного міністерства. 6) Можливості держави на міжнародній арені мають бути істотно посилені активністю українського бізнесу. 7) Ми повинні відновити довіру й дружню співпрацю з міжнародними ЗМІ та журналістами [19].

Ми можемо довго говорити про те, як російський агресор заважає нам розвиватися і здійснювати реформи, поширює спотворену інформацію про Україну, дезінформує світову спільноту. Проте нескінченно грати роль «жертви» та прикривати свою власну неефективність російським втручанням — це стояти на місці.

Зважаючи на це, від початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну громадянське суспільство згуртувалося для опору збройній агресії та подолання її наслідків. Українське громадянське суспільство є невіддільним складником української формули соціальної стійкості, опірності, адаптивності до кризових умов. Співпраця та партнерство між владою, організаціями громадянського суспільства, армією є запорукою довіри в суспільстві.

Як наголошує директор Інституту соціології НАН України Євген Головаха, позитивний імідж будь-якої країни визначається кількома чинниками. Перший — економічний розвиток, що забезпечує достатньо високі стандарти життя громадян, другий — це розвиток політично-правової системи країни, третій — це культура, наука, освіта, тобто все, що стосується духовної сфери життя країни [2].

Як сказано в Передмові до Стратегії публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки Міністра закордонних справ Дмитра Кулеби [28], це є «першим подібним документом Міністерства. Розробляючи цей документ, ми ставили перед собою амбітну мету — винести на стратегічний рівень зусилля з формування позитивного іміджу України у світі» [28].

Міжнародний імідж і репутація країни — це сукупність чинників, що зумовлюють її сприйняття у світі крізь призму ідеалів і цінностей,

реалій політичного устрою, соціально-економічної моделі та позиціонування на міжнародній арені. Формування позитивного сприйняття України вимагає скоординованої державної політики з метою системного та проактивного поширення власних наративів з використанням усіх доступних форматів комунікації [28].

Отже, основою позитивного іміджу та політичної репутації сучасної України безсумнівно є її наполегливе прагнення до НАТО і ЄС, самовіддана відсіч агресії з боку Росії, а також освічені, активні, талановиті громадяни з почуттям гідності, що, зрештою, приведе до формування української національної ідеї — незалежного існування та сталого розвитку Української держави.

Висновки. Імідж та політична репутація — це стратегічно важливі характеристики, оскільки саме від них залежить діяльність та успішне співробітництво будь-якої цивілізованої країни на світовій арені. Одним із важливих завдань іміджу та політичної репутації держави є формування в суспільстві розуміння того, що без держави та її інститутів неможливе існування будь-якої країни. У цьому зв'язку звернемо увагу на відсутність концептуальної основи, зокрема у вигляді офіційних документів, що визначають зміст іміджевого та репутаційного образу України в умовах правового режиму воєнного стану. Позиціонування держави у світі та її політична репутація в очах світової спільноти є капіталом, що дозволяє просувати свої національні інтереси на міжнародній арені. Отже, стратегічним пріоритетом України нині має стати розроблення ефективної іміджевої та репутаційної стратегії. Імідж та політична репутація України мають не тільки бути орієнтиром для нашого майбутнього розвитку, сигналом для кожного громадянина держави щодо перспектив цього розвитку, а й презентувати Україну в міжнародному інформаційному просторі. Саме тому, безумовно, імідж та політична репутація Української держави мають бути наповнені позитивним змістом, формувати українську національну ідею, демонструвати готовність для діалогу з іншими країнами. Держава має бути зацікавленою у створенні позитивного іміджу та політичної репутації з кількох причин: по-перше, створити про себе сприятливе враження в очах власного населення і навколишнього світу; по-друге, імідж та політична репутація сприяють зміцненню позицій держави на міжнародній арені, обстоюванню національних інтересів. Таким чином, формування позитивного міжнародного іміджу та політичної репутації України в умовах правового режиму воєнного часу є вкрай необхідним для забезпечення захисту від агресора в особі РФ її національних інтересів та дотримання стратегічного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Література

1. Акаймова А. Політичний імідж та основні характеристики // Політичний менеджмент. 2009. № 5. С. 29–35.
2. Барсукова О. У пошуках істини // Український тиждень. 15 вересня 2021. № 37(720). URL: <https://tyzhden.ua/u-poshukakh-uspikhu/> (дата звернення: 08.02.2023).
3. Бичкова А. Репутація як визначальний чинник позиціонування держави на міжнародній арені // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2012. Вип. 104(1). С. 256–257. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/artm_2012_104\(1\)_98](http://nbuv.gov.ua/UJRN/artm_2012_104(1)_98) (дата звернення: 08.02.2023).
4. Великий тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnuk.me/dict/vts/%D1%96%D0%BC%D1%96%D0%B4%D0%B6> (дата звернення: 08.02.2023).
5. Волотко Е.В. Роль засобів масової інформації у формуванні позитивного іміджу держави // Держава та регіони. Серія «Державне управління». 2019. № 4(68). С. 82–87.
6. Голішевська А.В. Особливості формування репутації органів державної влади // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2019. Випуск 26. С. 94–99.
7. Голішевська А.В. Соціокультурні чинники формування політичної репутації в контексті демократичного розвитку українського суспільства: автореф. дисертації к. політ. н., 23.00.03 — політична культура та ідеологія. К., 2021. 23 с.
8. Данилов В. Особливості формування політичного іміджу держави // Політичний менеджмент. 2009. № 2. С. 67–72.
9. Дахній З.В. Імідж та політична репутація держави: сутність та співвідношення понять // Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 110. С. 336–339. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_110_86 (дата звернення: 08.02.2023).
10. Дахній З.В. Концептуалізація поняття «політична репутація держави» // Політикус. 2017. Вип. 3. С. 11–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2017_3_4 (дата звернення: 08.02.2023).
11. Дашевська О.В. Міжнародна репутація України: висновки для політиків // Міжнародні відносини. Частина «Політичні науки». 2015. № 8. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2598 (дата звернення: 08.02.2023).
12. Доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України» від 28 грудня 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-z-shorichnim-poslanniam-do-verhovnoyi-rad-80113> (дата звернення: 08.02.2023).
13. Кашпур А.О. Еволюція поняття «репутація»: від традиційного до актуального // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2017. № 4. С. 232–236. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2017_4_44 (дата звернення: 08.02.2023).
14. Короленко Н. Міжнародна репутація країни як фактор підвищення міжнародної конкурентоспроможності: логістичний аспект / Н. Короленко, В. Соломко // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. 2018. № 2. С. 95–107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2018_2_9 (дата звернення: 08.02.2023).
15. Крикун Т.Є. Особливості розвитку теорії національного брендингу та формування міжнародного іміджу країни у контексті системи державного управління // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2014. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=757> (дата звернення: 08.02.2023).
16. Лісовський В.М. Зовнішньополітичний імідж України та її лідера як чинник забезпечення національної безпеки України // Регіональні студії. 2022. № 28. С. 79–83.
17. Магда Є. Інститут політичної репутації в Україні може сформуватися на тлі травми від війни // Політарена, 13 січня 2023 року. URL: <https://politarena.online/2023/01/13/institut-politychnoi-reputatsii-v-ukraini-mozhe-sformuvatysia-na-tli-travmy-vid-viynu-interv-iu-z-yevhenom-mahdoiu/> (дата звернення: 08.02.2023).
18. Нагорняк Т.Л. Публічний імідж України в умовах невизначеності // Політичне життя. 2022. № 1. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/12038> (дата звернення: 08.02.2023).
19. Попова Т. Репутація України в світі. Потрібно покращувати імідж держави. Радіо «Свобода», 19 березня 2018 року. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29107381.html> (дата звернення: 08.02.2023).
20. Про затвердження Державної програми забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2003 року № 1609. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1609-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.02.2023).
21. Про затвердження Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на період до 2011 року: постанова Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 року № 554 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.02.2023).
22. Про схвалення Концепції Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008–2011 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 червня 2007 року № 379-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2007-%D1%80#Text> (дата звернення: 08.02.2023).

23. Про схвалення Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі: розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 р. № 739-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/739-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 08.02.2023).

24. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі: розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 р. № 383-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/383-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 08.02.2023).

25. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069> (дата звернення: 08.02.2023).

26. Семченко О. А. Іміджева політика України // Академія. 2014. URL: https://pidruchniki.com/70814/politologiya/imidzheva_politika_ukrayini/ (дата звернення: 08.02.2023).

27. Семченко О. Формування іміджу держави в контексті політичної модернізації України // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. 2013. № 2. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1031> (дата звернення: 08.02.2023).

28. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf> (дата звернення: 08.02.2023).

29. Тарасенко Т. М. Запровадження інноваційних технологій управління репутацією органів місцевого самоврядування: теорія та практика // Публічне управління і адміністрування в Україні. 2022. Випуск 28. С. 158–164.

30. Толстоухова І. О. Репутація Української держави: фактори формування // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології. 2012. № 1007. Вип. 20. С. 178–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPP_2012_1007_20_36 (дата звернення: 08.02.2023).

31. Хавкіна Л. М. Імідж і репутація країни: трансформації та тенденції // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціальні комунікації. 2016. Вип. 9. С. 81–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISK_2016_9_19 (дата звернення: 08.02.2023).

32. Хорішко Л. С. Технологічний аспект формування іміджу держави // Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Гілея: Науковий вісник: зб. наук. праць / Нац. пед. ун-т ім. Драгоманова, УАН. Київ: ВІР УАН, 2011. Вип. 45(№ 3). С. 485–491. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Khorishko_Liliia/Tekhnolohichniy_aspekt_formuvannia_imidzhu_derzhavy.pdf?PHPSESSID=buddpfjpe0lt6kn4d58uf2rgq5 (дата звернення: 08.02.2023).

33. Чечель О. Ю. Формування іміджу держави на міжнародній арені // Інвестиції: практика та досвід. Державне управління. 2016. № 10. С. 82–86.

34. Шкроміда В. В. Наукові підходи дослідження категорії «репутація» // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2018. Вип. 14 (1). С. 136–142. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2018_14\(1\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2018_14(1)_22) (дата звернення: 08.02.2023).

References

1. Akaiomova A. (2009). Politychnyi imidzh ta osnovni kharakterystyky [Political image and main characteristics]. Politychnyi menedzhment — Political management. 5, 29–35. (in Ukr.).
2. Barsukova O. (2021). U poshukakh istyny [In search of the truth]. Ukrayinskyi tyzhden — Ukrainian weekly. Retrieved from <https://tyzhden.ua/u-poshukakh-uspikhu/> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
3. Bychkova A. (2012). Reputatsiia yak vyznachalniy chynnyk pozytsionuvannia derzhavy na mizhnarodnii areni [Reputation as a determining factor in the positioning of the state on the international arena]. Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn — Actual problems of international relations. 104 (1), 256–257. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_104\(1\)_98](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_104(1)_98) (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
4. Velykyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Retrieved from <https://slovnkyk.me/dict/vts/%D1%96%D0%BC%D1%96%D0%B4%D0%B6> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
5. Volotko E. V. (2019). Rol zasobiv masovoi informatsii u formuvanni pozytyvnoho imidzhu derzhavy [The role of mass media in the formation of a positive image of the state]. Derzhava ta rehiony. Seriiia “Derzhavne upravlinnia” — State and Regions. “Public Administration”. 4 (68), 82–87. (in Ukr.).
6. Holishevskaya A. V. (2019). Osoblyvosti formuvannia reputatsii orhaniv derzhavnoi vldy [Peculiarities of the formation of the reputation of state authorities]. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin — Scientific journal of the NPU named after M. P. Drahomanova. Series 22. Political science and teaching methods of socio-political disciplines. 26, 94–99. (in Ukr.).
7. Holishevskaya A. V. (2019). Sotsiokulturni chynnyky formuvannia politychnoi reputatsii v konteksti demokratychnoho rozvytku ukrayinskoho suspilstva [Sociocultural factors of political reputation formation in the context of democratic development of Ukrainian society]. Extended abstracts of candidate’s thesis. Kyiv. (in Ukr.).

8. Danylov V. (2009). Osoblyvosti formuvannia politychnoho imidzhu derzhavy [Peculiarities of the formation of the political image of the state]. *Politychnyy menedzhment — Political management*. 2, 67–72. (in Ukr.).
9. Dakhnii Z. V. (2016). Imidzh ta politychna reputatsiia derzhavy: sutnist ta spivvidnoshennia ponyat [Image and political reputation of the state: the essence and correlation of the concept]. *Hileia: naukovyi visnyk — Hilleia: scientific bulletin*. 110, 336–339. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_110_86 (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
10. Dakhnii Z. V. (2017). Kontseptualizatsiia ponyattia “politychna reputatsiia derzhavy” [Conceptualization of the concept of “political reputation of the state”]. *Politykus — Politicus*. 3, 11–15 Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2017_3_4 (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
11. Dashevska O. V. (2015). Mizhnarodna reputatsiia Ukrainy: vysnovky dlia politykiv [International reputation of Ukraine: conclusions for politicians]. *Mizhnarodni vidnosyny. Chastyna “Politychni nauky” — International relations. Part “Political Sciences”*. 8. Retrieved from http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2598 (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
12. Dopovid do shchorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy “Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy” [Report to the annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine “On the internal and external situation of Ukraine” dated 28 December 2022] Retrieved from <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-zi-shorichnim-poslanniam-do-verhovnoyi-rad-80113> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
13. Kashpur A. O. (2017). Evolyutsiia ponyattia “reputatsiia”: vid tradytsiinoho do aktualnoho [Evolution of the concept of “reputation”: from traditional to actual]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Sotsialni komunikatsii. — State and regions. Series: Social communications*. 4, 232–236. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2017_4_44 (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
14. Korolenko N. (2018). Mizhnarodna reputatsiia krainy yak faktor pidvyshchennia mizhnarodnoi konkurento-spromozhnosti: lohistychnyi aspekt [The international reputation of the country as a factor in increasing international competitiveness: the logistical aspect]. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu — Scientific Bulletin of Odesa National University of Economics*. 2, 95–107. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2018_2_9 (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
15. Krykun T. Ye. (2014). Osoblyvosti rozvytku teorii natsionalnoho brendynhu ta formuvannia mizhnarodnoho imidzhu krainy u konteksti systemy derzhavnogo upravlinnia [Features of the development of the theory of national branding and the formation of the country’s international image in the context of the state administration system]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok — State administration: improvement and development*. 9. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=757> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
16. Lisovskiy V. M. (2022). Zovnishniopolitychni imidzh Ukrainy ta ii lidera yak chynnyk zabezpechennai natsionalnoi bezpeky Ukrainy [The foreign political image of Ukraine and its leader as a factor in ensuring the national security of Ukraine]. *Rehionalni studii — Regional studios*. 28, 79–83. (in Ukr.).
17. Mahda Ye. (2013). Instytut politychnoi reputatsii v Ukraini mozhe sformuvatysia na tli travmy vid viiny [The Institute of Political Reputation in Ukraine can be formed against the background of war trauma]. *Politarena — Politarena*. Retrieved from <https://politarena.online/2023/01/13/instytut-politychnoi-reputatsii-v-ukraini-mozhe-sformuvatysia-na-tli-travmy-vid-viiny-interv-iu-z-yevhenom-mahdoiu/> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
18. Nahorniak T. L. (2022). Publichnyi imidzh Ukrainy v umovakh nevyznachenosti [Public image of Ukraine in conditions of uncertainty]. *Politychne zhyttia — Political life*. 1. Retrieved from <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/12038> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
19. Popova T. (2018). Reputatsiia Ukrainy v sviti. Potribno pokrashchuvaty imidzh derzhavy. [Ukraine’s reputation in the world. It is necessary to improve the image of the state]. *Radio “Svoboda” — Radio Svoboda*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/29107381.html> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
20. Cabinet of Ministers of Ukraine (2003, October 15). Postanova “Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy zabezpechennia pozytyvnoho mizhnarodnoho imidzhu Ukrainy na 2003–2006 roky” [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the approval of the State program for ensuring a positive international image of Ukraine for 2003–2006”]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1609-2003-%D0%BF#Text> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
21. Cabinet of Ministers of Ukraine (2009, June 3). Postanova “Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi prohramy formuvannia pozytyvnoho mizhnarodnoho imidzhu Ukrainy na period do 2011 roku” [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the approval of the State Target Program for the Formation of a Positive International Image of Ukraine for the period up to 2011 “]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2009-%D0%BF#Text> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).
22. Cabinet of Ministers of Ukraine (2007, June 6). Rozporidzhennia “Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi prohramy formuvannia pozytyvnoho mizhnarodnoho imidzhu Ukrainy na 2008–2011 roky” [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the approval of the Concept of the State Targeted Program for the Formation of a Positive

International Image of Ukraine for 2008–2011”]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2007-%D1%80#Text> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).

23. Cabinet of Ministers of Ukraine (2016, October 11). Rozporidzhennia “Pro skhvalennia Kontseptsii populiaryzatsii Ukrainy u sviti ta prosuvannia interesiv Ukrainy u svitovomu informatsiinomu prostori” [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the approval of the Concept of popularizing Ukraine in the world and promoting the interests of Ukraine in the global information space “]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/739-2016-%D1%80#Text> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).

24. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017, June 7). Rozporidzhennia “Pro skhvalennia Kontseptsii populiaryzatsii Ukrainy u sviti ta prosuvannia interesiv Ukrainy u svitovomu informatsiinomu prostori” [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the approval of the Concept of popularizing Ukraine in the world and promoting the interests of Ukraine in the global information space “]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/383-2017-%D1%80#Text> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).

25. Decree of the President of Ukraine (2021, October 15). Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy “Pro Stratehiiu informatsiinoi bezpeky” [Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine “On Information Security Strategy”]. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).

26. Semchenko O. A. (2014). Imidzheva polityka Ukrainy [Image politics of Ukraine]. Akademia — Academy Retrieved from https://pidruchniki.com/70814/politologiya/imidzheva_politika_ukrayini/ (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).

27. Semchenko O. A. (2014). Formuvannai imidzhu derzhavy v konteksti politychnoi modernizatsii Ukrainy [Formation of the image of the state in the context of political modernization of Ukraine]. Osvita rehionu. Politolohiia, psykholohiia, komunikatsii. — Education of the region. Political science, psychology, communications. Retrieved from <https://social-science.uu.edu.ua/article/1031> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).

28. Stratehiia publichnoi dyplomatii Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy na 2021–2025 roky [Public diplomacy strategy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine for 2021–2025]. Retrieved from <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf> (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).

29. Tarasenko T. M. (2022). Zaprovdzhennia innovatsiinykh tekhnolohii upravlinnia reputatsiieiu orhaniv mistsevoho samovriaduvannia: teoriia ta praktyka // [Implementation of innovative technologies for managing the reputation of local self-government bodies: theory and practice]. Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini — Public management and administration in Ukraine. 28, 158–164. (in Ukr.).

30. Tolstoukhova I. O. (2012). Reputatsiia Ukrainskoi derzhavy: faktory formuvannai [Reputation of the Ukrainian state: factors of its formation]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Pytannia politolohii — Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Series: Issues of political science. 1007 (20), 178–185. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPP_2012_1007_20_36 (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).

31. Khavkina L. M. (2016). Imidzh i reputatsiia krainy: transformatsii ta tendentsii [Image and reputation of the country: transformations and trends]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Sotsialni komunikatsii — Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Social communications. 9, 81–82. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISK_2016_9_19 (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).

32. Khorishko L. S. (2011). Tekhnolohichniy aspekt formuvannia imidzhu derzhavy [The technological aspect of the formation of the image of the state]. Natsionalnyi pedahohichniy universytet im. M. P. Drahomanova. Hileia: Naukovyi visnyk: zb. nauk. prats / Nats. ped. un-t im. Drahomanova, UAN. Kyiv: VIR UAN. 45(№ 3), 485–491. Retrieved from https://shron1.chtyvo.org.ua/Khorishko_Liliia/Tekhnolohichniy_aspekt_formuvannia_imidzhu_derzhavy.pdf?PHPSESSID=buddpfjpe0lt6kn4d58uf2rgq5 (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).

33. Chechel O. Yu. (2016). Formuvannia imidzhu derzhavy na mizhnarodnii areni [Formation of the image of the state on the international arena // Investments: practice and experience]. Investytsii: praktyka ta dosvid. Derzhavne upravlinnia — Investments: practice and experience. Public administration. 10, 82–86. (in Ukr.).

34. Shkromyda V. V. (2018). Naukovi pidkhody doslidzhennia katehorii “reputatsiia” [Scientific approaches to the research of the “reputation” category]. Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu — Actual problems of the development of the economy of the region. 14 (1), 136–142. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2018_14\(1\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2018_14(1)_22) (in Ukr.). (accessed 8 February 2023).

Нагірний Володимир Миколайович

*кандидат політичних наук, провідний науковий співробітник
відділу політичної системи центру внутрішньополітичних досліджень
Національний інститут стратегічних досліджень*

Nahirnyi Volodymyr

*Candidate of Political Sciences, Leading Researcher of the
Political System Department of the Center for Internal Policy Studies
National Institute for Strategic Studies*

ORCID: 0000-0003-2674-8319

DOI: 10.25313/2617-572X-2023-2-8644

РЕГІОНАЛЬНІ ГРУПИ ВПЛИВУ ТА ПОЛІТИЗАЦІЯ ЛОКАЛЬНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ: РИЗИКИ І МОЖЛИВОСТІ

REGIONAL INFLUENCE GROUPS AND POLITICIZATION OF LOCAL IDENTITIES: RISKS AND OPPORTUNITIES

Анотація. У статті аналізується політизація локальних ідентичностей в регіонах України внаслідок активності регіональних груп впливу. Такі групи сформувались у середовищі місцевих еліт у період між 2014 та 2020 рр. Їх формування стало одним з наслідків реформи децентралізації, яка сприяла зміні стратегій розвитку локальних еліт. Розширення повноважень самоврядування стимулювало локальні еліти до відмови від стратегій, що передбачали кінцевою метою вихід на національний політичний чи управлінський рівень. Вони поступово почали зосереджуватись на локальному порядку денному. У свою чергу, це призвело до того, що регіональні групи впливу у політичному процесі стали виразниками інтересів не тільки елітних середовищ, а й великих соціальних груп регіонів. Це обумовило політизацію локальних ідентичностей.

У виборах до органів місцевого самоврядування 2015 та 2020 рр. взяли активну участь локальні політичні проекти. У ході кампаній позначились контури формування образів майбутнього регіонів, зростає апеляція до тематики регіонального патріотизму.

Процес політизації локальних ідентичностей у 2014–2022 рр. відбувався у неконфліктній формі. А зростання низової політичної активності сприяло модернізації країни за західним зразком і стало фактором стійкості громад після початку повномасштабного російського вторгнення.

Після відновлення політичного процесу в Україні слід очікувати подальшого розвитку процесу політизації локальних ідентичностей. Спрямованість цього процесу буде залежати від того, наскільки якісною та продуктивною буде дискусія щодо завершення реформи децентралізації. Головні теми дискусії – внесення змін до Конституції та повноваження інституту префектури. f

Важливою умовою уникнення сценарію політизації локальних ідентичностей за конфліктним сценарієм є блокування зовнішніх маніпулятивних впливів на суспільно-політичні процеси в регіонах України.

Ключові слова: регіональні групи впливу, локальна ідентичність, політизація, самоврядування, децентралізація.

Summary. The article analyzes the politicization of local identities in the regions of Ukraine as a result of the regional influence groups activities. Such groups were formed among local elites in the period between 2014 and 2020. Their formation became one of the consequences of the decentralization reform, which contributed to a change in the development strategies of local elites. Extension of self-government powers stimulated local elites to abandon strategies which provided for the final goal of reaching the national political or managerial level. They began to focus on the local agenda. In turn, the regional influence groups in the political process became spokesmen of the interests of not only elite circles, but also large social groups of the regions. This led to the politicization of local identities.

Local political projects took an active part in the municipal elections of 2015 and 2020. During the campaigns, the contours the image of the future of regions were marked.

The process of politicization of local identities in 2014–2022 takes place in a non-conflict form. And the growth of low political activity contributed to the modernization of the country according to the Western model and became a factor in the stability of the community after the beginning of the full-scale Russian invasion.

In perspective, further development of the process of politicizing local identities should be expected. The main topics of discussion are amendments to the Constitution and the powers of the prefecture institute.

An important condition for avoiding the scenario of politicization of local identities in a conflict scenario is the blocking of external manipulative influences on the social and political processes in the regions of Ukraine.

Key words: regional influence groups, local identity, politicization, governance, decentralization.

Постановка проблеми. Реформа децентралізації побудувала суттєві зміни у політичному житті регіонів. На рівні областей, районів, великих міст виникли регіональні групи впливу (РГВ) — нові політичні суб'єкти, які претендують на представництво інтересів не лише місцевих еліт, але й громад.

Після двох кампаній виборів до органів місцевого самоврядування (2015 та 2020 рр.), в регіонах України РГВ почали відігравати провідну роль у політичному житті [10]. Локальний порядок денний з деяких проблем для багатьох регіонів став більш актуальним, ніж національний. Це призвело до трансформації локальних ідентичностей, зростання значення місцевих самоідентифікацій. Ці процеси були обірвані війною. В боротьбі з російською агресією на перший план вийшли загальнонаціональні маркери ідентичності.

Локалізація політичних процесів має об'єктивну природу. Вона є прямим наслідком реформи децентралізації. Типологічно подібні процеси відбуваються у більшості сучасних західних суспільств. Зростання політичної активності в регіонах сприяє розширенню участі громадян в урядуванні, збільшенню їх впливу на ухвалення управлінських рішень місцевою владою, дозволяє ефективніше розкривати потенціал людського розвитку та розвитку громад, прискорити відбудову та модернізацію України.

Разом з тим, формування РГВ і політизація локальних ідентичностей, так само об'єктивно, є фактором ризику з точки зору національної безпеки. Адже потенційно може сприяти появі сепаратистських ідей та рухів. Регіональну ідентичність використовують і можуть використовувати у майбутньому зовнішні сили.

Вивчення динаміки політичних процесів у регіонах, впливу РГВ на цю динаміку, напрямків розвитку локальних ідентичностей дозволяє з'ясувати потенціал ризиків сепаратизму та розробити ефективні інструменти захисту національної безпеки. А також — виокремити елементи, які сприяють зміцненню єдності країни, її стійкості перед внутрішніми та зовнішніми загрозами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема регіонального політичного розвитку в науковій літературі останніх десятиліть представлена досить широко. Як на національному, так і на регіональному рівні ведуться ґрунтовні дослідження таких явищ, як регіональні еліти [2; 6; 18; 19], регіональні

політичні режими [5; 23]. Великий внесок у вивчення політичних процесів у регіонах країни роблять науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України [17], Національного інституту стратегічних досліджень [4; 13]. Значний масив матеріалів, як розширюють емпіричну базу, пропонують нові оцінки публікують недержавні, незалежні та громадські аналітичні організації. Зокрема, Український інститут майбутнього запропонував визначення «регіональні групи впливу» [10]. Вивчення діяльності РГВ дозволяє розширити розуміння місцевих суспільно-політичних процесів в Україні, їх спрямованість та впливи на локальні спільноти. У тому числі — в питаннях трансформації локальних ідентичностей.

Всебічне дослідження локальних (місцевих, територіальних, регіональних) ідентичностей, їх місця та ролі в індивідуальній та соціальній самоідентифікації активно ведеться в сучасній світовій науці [7]. В українській політології питання локальних ідентичностей піднімали Л. Нагорна [11], М. Суслів [21], М. Рубчак [20], інші дослідники.

Після початку реформи децентралізації, помітно активізувалось системне вивчення проблематики локальних (місцевих, територіальних) ідентичностей. Як у науковому середовищі [9], так і в громадському секторі. Зокрема, до практичних аспектів проблеми звертаються аналітики «Інституту громадянського суспільства» [8; 22]. Набула поширення кооперація між науковою спільнотою та громадськістю.

Цілі та завдання статті. *Мета статті* — вивчення особливостей апеляції РГВ до проблематики локальної ідентичності. *Завдання* — визначення факторів ризику з точки зору гуманітарної і політичної безпеки, простору можливостей використання локального потенціалу в модернізації країни, прогноз щодо напрямків регіонального розвитку після відновлення політичного процесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В період від початку активного впровадження реформи децентралізації у 2014 р. до місцевих виборів 2020 р. почався процес політичного реструктурування.

Ключова трансформація — РГВ стали виразниками інтересів не тільки локальних еліт, а й великих суспільних груп регіонів. Фактично, РГВ перехопили у національного політикуму функцію укладання неформального «суспільного договору» між елітами та суспільством. Отримавши значно

більші повноваження після початку реформи децентралізації, регіональні еліти отримали й можливості для предметного діалогу з суспільством. Якщо національні виборчі кампанії 2014 і 2019 р. (президентські та парламентські) були конкуренцією ідей та образів, то під час місцевих кампаній 2015 та 2020 рр. йшлося про конкретні проекти модернізації громад. При цьому регіональним елітам, у більшості випадків, вдалось запропонувати прийнятні для населення варіанти «угоди». Вибори 2020 р. показали, що в більшості регіонів на рівні областей та великих міст владу зберегли ті самі РГВ, які прийшли до влади в 2014 р. (навіть, якщо змінювалась партійно-політична структура рад) [10]. У той же час, на національному рівні в 2019 р. відбулось масштабне «персональне перезавантаження» влади.

Друга важлива зміна — *переорієнтація стратегічного планування РГВ з національного рівня на локальний*. Об'єднання за регіональною ознакою — традиційна форма кооперації еліт в українській політичній практиці. Втім, до 2014 р. метою таких об'єднань був вихід на національний рівень. Саме аби отримати ресурси для підйому «соціальним ліфтом», локальні колективні гравці прагнули встановити контроль над економічною базою регіонів та адміністративними позиціями. Кілька регіональних груп повною мірою або частково досягали такої мети (еліти Дніпропетровщини, «галичани», «донецькі», «вінницькі»). Однак, починаючи з середини 2010-х рр., групам регіональних еліт стало значно важче реалізувати курс на здобуття посад та політичних позицій у столиці. Запроваджена в 2006 р. виборча система «закритих списків» різко знизила попит партійних верхівок на кадри з регіонів. А посилення великих загальноукраїнських політико-економічних груп («олігархій») зробило регіональні групи неконкурентними на національному рівні. Як наслідок — регіональні еліти почали вибудовувати стратегії розвитку «без Києва», орієнтуючись на регіони активності. Остаточно цей курс було закріплено після значного розширення повноважень органів самоврядування. Позиції у місцевій владі стали значно привабливішими для амбітних локальних гравців.

Ці зміни визначили політичну трансформацію регіональних груп еліт. Якщо до реформи децентралізації вони претендували на те, щоб бути лише *представниками* інтересів адміністративно-територіальних одиниць (у тому вигляді, в якому їх розуміли еліти), то в нових умовах йшлося вже про амбіцію бути *виразниками* позицій великих територіальних спільнот.

Як наслідок, зріс запит на двосторонню комунікацію між об'єднаннями еліт та громадами. Саме безпосередні виборці, а не «центр», стають ключовою цільовою аудиторією для регіональних об'єднань еліт. Це обумовлює їх трансформацію в РГВ — новий феномен локальної політики. РГВ, залишаючись за формою нестійкими об'єднаннями

еліт без чіткої структури, по суті стають провідними силами в локальних політичних просторах.

Переорієнтація основних політичних та комунікаційних зусиль РГВ на локальний рівень обумовила посилення їх апеляції не тільки до місцевого порядку денного, а й до маркерів, які в той чи інший спосіб вирізняють регіон. Місцеві вибори 2015 та 2020 р. характеризувались помітною політизацією локальних ідентичностей у більшості регіонів країни.

Головними особливостями апеляції РГВ до проблематики локальних ідентичностей, притаманними для більшості регіонів, стали:

1) *Створення та участь у виборах локальних політичних партій.*

В Україні законодавчо не передбачене існування регіональних партій. Тому партії, які мають у назві виразну локалізацію (Всеукраїнське об'єднання «Чоркашани», «Партія вінничан», «Патріоти Волині», «Миколаївці», «Херсонці» та інші) формально зареєстровані, як всеукраїнські [1]. Ще один спосіб локалізації політичного бренду — присутність у назві партії прізвища відомого локального політика («Команда Андрія Балоги», «Єдність Олександра Омельченка», «Команда Ігоря Сапожжа — «Єдність», «Партія Антона Яценка» та інші). Також зафіксовані випадки розвитку локальних брендів, які мають нейтральну для регіону назву, але чітко асоціюються з активністю в конкретному регіоні чи місті («Бджола» — Кам'янське Дніпропетровської області, «Довіряй ділам» — Одеса і Одеська область). Крім того, на виборах 2020 р. виразно локалізували активність такі загальноукраїнські політичні сили, як УДАР та «Свобода». Загалом же, у місцевих виборах 2015 року взяли участь 39 партій, що мали виразні ознаки локальних. У виборах 2020 року — 71 партія [10, с. 30].

Ці партії під час кампанії позиціювали себе у якості виразників інтересів локальних громад. Головне повідомлення для виборців, яке закладалось у назви партійних проектів, програмні документи, агітаційні матеріали, виступи лідерів — «інтереси регіону в органах самоврядування мають представляти місцеві політичні сили».

2) *Комунікація на тему локальних образів майбутнього.*

На думку А. Ткачука та Н. Наталенко, локальна ідентичність «з одного боку, є досить стійкою, але з другого — зараз знаходиться в періоді значних трансформацій» [22, с. 8]. А ключовим фактором успіху децентралізації є поява й утвердження «нової позитивної ідентичності територіальної громади як основного суб'єкта (єдиного соціального організму), зацікавленого та спроможного взяти відповідальність за власний розвиток» [22, с. 26].

Так само, можна стверджувати, що сильна громада, яка усвідомлює свою суб'єктність, є оптимальною соціальною базою для регіональної групи впливу, якщо ця група претендує на успішну роботу в регіоні активності. Саме тому активність РГВ стала

одним з найбільш дієвих факторів трансформації локальних ідентичностей. Ця трансформація відбувалась шляхом пошуку спільного для більшості активних представників громади образу майбутнього.

В переважній більшості випадків, передвиборні програми учасників кампаній 2015 та 2020 рр. були мінімально конкретними і навіть поверхневими [3]. Але в їх публічній комунікації були представлені ідеї підвищення рівня життя за рахунок власного потенціалу регіону, міста, громади.

Тобто, РГВ, у переважній більшості, формували образ майбутнього громад як самодостатніх локальних спільнот, об'єднаних спільним уявленням про шляхи та мету саморозвитку.

3) *Розвиток та підвищення локального патріотизму.*

Апеляція до локального патріотизму в період після 2014 року стала звичним явищем для регіональної політики. Втім, не можна сказати, що РГВ розглядали локальний патріотизм в якості альтернативи патріотизму громадянському та загальнонаціональному. Цьому сприяли кілька факторів.

По-перше, соціологічні дослідження фіксують домінування громадянської ідентифікації. Так, починаючи з 2014 р., згідно з даними Київського міжнародного інституту соціології, громадянами України стабільно вважають себе понад 50% опитаних. При цьому піки громадянської ідентифікації припадають на 2014 р. (64,4%) та 2022 р. (84,6%) [14].

По-друге, РГВ зробили висновки з досвіду еліт Донбасу, чиї зусилля з інформаційного «капсулювання» регіону, протиставлення його «центру», використання зовнішніх ідеологічних та пропагандистських конструктів [12] призвели до появи сепаратистських настроїв, якими скористалась РФ, окупувавши в 2014 р. частини Донецької і Луганської областей. Як наслідок, локальні еліти Донбасу втратили суспільну та економічну базу, що дозволяла їм бути одним з найбільш впливових регіональних середовищ в Україні.

По-третє, внаслідок реформи децентралізації регіони отримали ресурси, достатні для втілення масштабних проєктів. В тому числі — інфраструктурних. Доступ до цих ресурсів (через вибори) і подальше освоєння давали РГВ можливості для самореалізації в якості лідерів регіонального розвитку. Звідси і переважання неконфліктних сценаріїв у апеляції до локального патріотизму, яка відбувалась переважно через формулу «реалізації потенціалу краю».

Регіональні і центральні політикуми тривалий час співіснували безконфліктно. Але, у період між місцевими виборами 2020 р. та початком повномасштабного російського вторгнення між центром та регіонами позначилась лінія напруги довкола питання про завершення децентралізації. Зокрема, дискутувалось питання про статус, повноваження інституту префектів [15].

Однак, з початком війни ці питання відійшли на другий план. А побоювання щодо можливого переходу

значної частини РГВ на бік ворога не справдились. Колабораціонізм локальних еліт не мав масового характеру. А ключові РГВ регіонів, які розглядались, як ризиковані, навпаки, активно сприяють захисту країни. Такий розвиток подій має раціональне пояснення: після виборів 2020 р. РГВ фактично стали органами самоврядування. І вони не зацікавлені в тому, щоб віддавати владу загарбникам [16].

Висновки. Після початку впровадження реформи децентралізації відбулись якісні зміни в регіональних політичних середовищах. На локальному рівні сформувались регіональні групи впливу. Вони стали провідними політичними гравцями в більшості областей, районів та великих міст України. На відміну від попередньої практики регіональних еліт, РГВ не ставлять перед собою безальтернативну стратегічну мету виходу на національний рівень. Вони зосереджують основні зусилля на отриманні влади в регіонах активності.

Вибори до органів місцевого самоврядування 2015 та 2020 рр. дозволили РГВ отримати владу на місцях. Діяльність РГВ веде до політизації локальних ідентичностей. Ця політизація у період до початку російської агресії носила, в цілому, конструктивний характер. Поява локальних партій, формування образів майбутнього регіонів, популяризація місцевого патріотизму не вели до збільшення конфліктного потенціалу ні у «вертикальному» вимірі (між регіонами і центром), ні у горизонтальному (між різними регіонами). Позиція РГВ стала одним з факторів стійкості України перед російською агресією.

Фактором ризику з точки зору гуманітарної і політичної безпеки країни є потенційні суперечності між регіонами і центром щодо завершення реформи децентралізації. Після відновлення політичного процесу в Україні слід очікувати дискусій, у першу чергу, щодо статусу та повноважень інституту префектури. В ході цих дискусій можливе загострення «вертикальних» суперечностей. Ще один фактор ризику — спроби використати політизацію локальних ідентичностей зовнішніми силами в деяких прикордонних регіонах.

Разом з тим, політизація локальних ідентичностей має і позитивний потенціал: активізація політичного життя в регіонах, зростання громадської активності є значним ресурсом прискорення відновлення країни, її модернізації за європейським зразком.

Досвід опору зовнішній агресії сприятиме зниженню конфліктного потенціалу між центром і регіонами. Але ключове значення матиме питання про завершення реформи децентралізації, характер та зміст конституційних змін. Негативний сценарій розвитку подій включає подальшу політизацію локальних ідентичностей у конфліктних параметрах. Позитивний — передбачає використання енергії локальних політиків для досягнення швидких результатів у відбудові, реформуванні та розвитку України.

Література

1. Відомості щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 01.01.2021 року. Міністерство юстиції. URL: <https://minjust.gov.ua/m/4561> (дата звернення: 14.03.2023).
2. Ворчакова І.Є. Регіональна політична еліта: принципи структуризації та можливості лобіювання інтересів. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2014. № 1132. Вип. 27. С. 82–87.
3. Головата Н. Місцеві вибори: аналіз тенденцій та завдання на майбутнє. Громадський простір. 29 листопада 2020. URL: <https://www.prostir.ua/?news=mistsevi-vybory-analiz-tendentsij-ta-zavdannya-na-majbutnje> (дата звернення: 14.03.2023).
4. Децентралізація влади. Як зберегти успішність в умовах нових викликів? Аналітична доповідь. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2018. 20 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-01/PP-Decentralization-ready-474fa.pdf?__cf_chl_tk=PWAC.ADXsRHGY64ptoNnnFb3Kv_NiJ1bgBvu67hN.i8-1677398536-0-gaNycGzNCvs (дата звернення: 14.03.2023).
5. Кармазіна М., Бевз Т., Ротар Н. Регіональні політичні режими в Україні: підстави формування, специфіка функціонування, особливості трансформації. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 248 с.
6. Кармазіна М. Регіональні політичні партії в Україні (1991 — початок 2018 рр.). Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2018. Вип. 1 (93). С. 3–54.
7. Коржов Г. Територіальні ідентичності: концептуальні інтерпретації в сучасній за рубіжній соціологічній думці. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2010. № 1. С. 107–124.
8. Котенко Я.В., Ткачук А.Ф. Локальна ідентичність і об'єднані територіальні громади (видання друге, виправлене та доповнене). К.: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2018. 56 с.
9. Кудря І.Г. Концептуальні підходи до розуміння ідентичності в інформаційному суспільстві. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Культурологія. Острог, 2010. Вип. 6. С. 116–127.
10. Нагірний В., Васильченко С., Мироненко Є., Денисенко В. Партії регіонів: у що і як грають регіональні групи впливу на полях незавершеної децентралізації. Доповідь. Київ: Український інститут майбутнього, 2021. 80 с.
11. Нагорна Л. Територіальні ідентичності в системі трансдисциплінарних регіональних досліджень. Регіональна історія України. Збірник наукових статей / Гол. ред. В. Смолій. Вип. 6. К.: Інститут історії України НАН України, 2012. С. 35–52.
12. Никоноров О. Історія розвитку сепаратизму в Донецькій області. Депо Донбас. 2015. 31 жовтня. URL: <https://dn.depo.ua/ukr/donetsk/istoriya-rozvitku-separatizmu-v-donetskiy-oblasti-28102015090000> (дата звернення: 14.03.2023).
13. Павленко І.А. Аналіз результатів виборчої кампанії до місцевих органів влади 25 жовтня 2020 р. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. 2020. 4 грудня. URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/analitichni-dopovidi/analiz-rezultativ-viborchoi-kampanii-do-miscevikh-organiv-vladi-25> (дата звернення: 14.03.2023).
14. Показники національно-громадянської української ідентичності. Київський міжнародний інститут соціології. 16 серпня 2022. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1131&page=1> (дата звернення: 14.03.2023).
15. Префекти. Загальна інформація. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/prefect> (дата звернення: 14.03.2023).
16. Путін не має шансів підірвати Україну зсередини — Ганущак. Громадське радіо. 2022. 13 квітня. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/viyna-informatsiynuu-marafon/putin-ne-maie-shansiv-pidirvaty-ukrainu-zseredynyhanushchak> (дата звернення: 14.03.2023).
17. Регіональні політичні еліти в Україні: аналіз літератури з проблеми та характеристика емпіричної бази для вивчення феномену (кінець 1991–2018 рр.) / за ред. М.С. Кармазіної. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2019. 264 с.
18. Рибалка С.В. Особливості формування і функціонування регіональних політичних еліт в сучасній Україні. Грані. 2015. № 8. С. 47–52.
19. Рибалка С.В. Політичні еліти регіонів: підходи до теоретичної ідентифікації. Грані. 2012. № 9. С. 95–98.
20. Рубчак М. Сутність і типологія ідентичності територіальної громади. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2021. № 3. С. 71–77.
21. Суслов М. Локальна ідентичність як пріоритетний напрям у стратегічному плануванні розвитку територіальних громад. Науковий вісник: державне управління. 2021. № 2 (8). С. 133–151.
22. Ткачук А.Ф., Наталенко Н.В. Місцева ідентичність. Для територіальних громад і не тільки. К.: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2020. 97 с.
23. Яремчук В.Д. Регіональні політичні режими в Україні: Львівщина (1990–2017 рр.). К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 112 с.

References

1. Vidomosti shchodo zareiestrovanykh u vstanovlenomu zakonom poriadku politychnykh partii stanom na 01.01.2021 roku. Ministerstvo yustytzii. URL: <https://minjust.gov.ua/m/4561> (date of application: 14.03.2023).
2. Vorchakova I. Ie. Rehionalna politychna elita: pryntsyipy strukturyzatsii ta mozhlyvosti lobiiuvannia interesiv. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. 2014. № 1132. Vyp. 27. S. 82–87.
3. Holovata N. Mistsevi vybory: analiz tendentsii ta zavdannia na maibutnie. Hromadskiy prostir. 29 lystopada 2020. URL: <https://www.prostir.ua/?news=mistsevi-vybory-analiz-tendentsij-ta-zavdannya-na-majbutnje> (date of application: 14.03.2023).
4. Detsentralizatsiia vlady. Yak zberehty uspishnist v umovakh novykh vyklykiv? Analitychna dopovid. Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, 2018. 20 s. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-01/PP-Decentralization-ready-474fa.pdf?__cf_chl_tk=PWAC.ADXsRHGY64ptoNnnFb3Kv_NiJ1bgBvu67hN.i8-1677398536-0-gaNycGzNCvs (date of application: 14.03.2023).
5. Karmazina M., Bezv T., Rotar N. Rehionalni politychni rezhymy v Ukraini: pidstavy formuvannia, spetsyfika funktsionuvannia, osoblyvosti transformatsii. K.: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2018. 248 s.
6. Karmazina M. Rehionalni politychni partii v Ukraini (1991 — pochatok 2018 rr.). Naukovi zapysky IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy. 2018. Vyp. 1 (93). S. 3–54.
7. Korzhov H. Terytorialni identychnosti: kontseptualni interpretatsii v suchasni za rubizhnii sotsiologichni dumtsi. Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh. 2010. № 1. S. 107–124.
8. Kotenko Ya.V., Tkachuk A.F. Lokalna identychnist i obiednani terytorialni hromady (vydannia druhe, vypravlene ta dopovnene). K.: TOV «Vydavnytstvo «IuSTON», 2018. 56 s.
9. Kudria I.H. Kontseptualni pidkhody do rozuminnia identychnosti v informatsiinomu suspilstvi. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia: Kulturolohiia. Ostroh, 2010. Vyp. 6. S. 116–127.
10. Nahirnyi V., Vasylchenko S., Myronenko Ye., Denysenko V. Partii rehioniv: u shcho i yak hraiut rehionalni hrupy vplyvu na poliakh nezavershenoi detsentralizatsii. Dopovid. Kyiv: Ukrainyskyi instytut maibutnoho, 2021. 80 s.
11. Nahorna L. Terytorialni identychnosti v systemi transdystsyplinarnykh rehionalnykh doslidzhen. Rehionalna istoriia Ukrainy. Zbirnyk naukovykh statei / Hol. red. V. Smolii. Vyp. 6. K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2012. S. 35–52.
12. Nykonorov O. Isteriia rozvytku separatyizmu v Donetskii oblasti. Depo Donbas. 2015. 31 zhovtnia. URL: <https://dn.depo.ua/ukr/donetsk/istoriya-rozvitku-separatizmu-v-donetskiy-oblasti-28102015090000> (date of application: 14.03.2023).
13. Pavlenko I.A. Analiz rezultativ vyborchoi kampanii do mistsevykh orhaniv vlady 25 zhovtnia 2020 r. Analitychna dopovid. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. 2020. 4 hrudnia. URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/analitichni-dopovidi/analiz-rezultativ-viborchoi-kampanii-do-miscevykh-organiv-vlady-25> (date of application: 14.03.2023).
14. Pokaznyky natsionalno-hromadianskoj ukrainskoj identychnosti. Kyivskyi mizhnarodnyi instytut sotsiologhi. 16 serpnia 2022. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1131&page=1> (date of application: 14.03.2023).
15. Prefekty. Zahalna informatsiia. Detsentralizatsiia. URL: <https://decentralization.gov.ua/prefect> (date of application: 14.03.2023).
16. Putin ne maie shansiv pidirvaty Ukrainu zseredyny — Hanushchak. Hromadske radio. 2022. 13 kvitnia. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/viyna-informatsiynny-marafon/putin-ne-maie-shansiv-pidirvaty-ukrainu-zseredyny-hanushchak> (date of application: 14.03.2023).
17. Rehionalni politychni elity v Ukraini: analiz literatury z problemy ta kharakterystyka empirychnoi bazy dlia vyvchennia fenomenu (kinets 1991–2018 rr.) / za red. M.S. Karmazinoi. Kyiv: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2019. 264 s.
18. Rybalka S.V. Osoblyvosti formuvannia i funktsionuvannia rehionalnykh politychnykh elit v suchasni Ukraini. Hrani. 2015. № 8. S. 47–52.
19. Rybalka S.V. Politychni elity rehioniv: pidkhody do teoretychnoi identyfikatsii. Hrani. 2012. № 9. S. 95–98.
20. Rubchak M. Sutnist i typolohiia identychnosti terytorialnoi hromady. Dniprovskiy naukovyi chasopys publicnogo upravlinnia, psykholohii, prava. 2021. № 3. S. 71–77.
21. Suslov M. Lokalna identychnist yak priorytetnyi napriam u stratehichnomu planuvanni rozvytku terytorialnykh hromad. Naukovyi visnyk: derzhavne upravlinnia. 2021. № 2 (8). S. 133–151.
22. Tkachuk A.F., Natalenko N.V. Mistseva identychnist. Dlia terytorialnykh hromad i ne tilky. K.: TOV «Vydavnytstvo «IuSTON», 2020. 97 s.
23. Iaremchuk V.D. Rehionalni politychni rezhymy v Ukraini: Lvivshchyna (1990–2017 rr.). K.: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2018. 112 s.

УДК 351.72:330.341

Боришкевич Ірина Ігорівна

кандидат економічних наук,

викладач кафедри управління та бізнес-адміністрування,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Boryshkevych Iryna

PhD in Economics,

Teacher of the Department of Management and Business Administration

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ORCID: 0000-0001-7508-6556

Томашевська Антоніна Василівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри управління та бізнес-адміністрування

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Tomashevska Antonina

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Management and Business Administration

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ORCID: 0000-0002-8182-5906

DOI: 10.25313/2617-572X-2023-2-8669

ОСНОВНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ

BASIC PRINCIPLES OF STRATEGIC PUBLIC MANAGEMENT OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Анотація. Система економічної безпеки держави є головним аспектом гарантування суспільного та державного добробуту. Оскільки зовнішнє та внутрішнє середовище держави постійно змінюється, то це створює передумови для пошуку нових шляхів адаптації суспільства до таких умов та досягнення максимальної безпеки держави. Економічна безпека держави є не тільки однією з найважливіших складових цілісної системи національної безпеки, але й базовою, вирішальною умовою дотримання і реалізації національних інтересів. Тому, наукові дослідження у цій галузі є актуальними та своєчасними у час пошуку пріоритетів стратегічного публічного управління. У статті розглянуто трактування поняття «економічна безпека» різними науковцями та запропоновано власне його визначення. Окреслено основну мету та завдання стратегічного публічного управління економічною безпекою України. Встановлено, що значну загрозу економічній безпеці України протягом останніх 10 років становив високий рівень інфляції. З цією метою проілюстровано динаміку індексів інфляції в Україні протягом 2013–2022 рр. у вигляді діаграми. Загальний індекс інфляції в Україні протягом останніх 10 років 5 разів перевищував критичну межу (12), зокрема найбільше у 2015 р. – у 3,6 рази, у 2014 р. – у 2,1 рази та у 2022 р. – у 2,2 рази, значно менше у 2017 р. – у 1,1 рази та у 2016 р. – у 1 раз. Досліджено, що на підвищення рівня інфляції значно впливають немонетарні структурні чинники, вплив яких суттєво зріз із початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Серед таких немонетарних чинників виокремлено: значне зростання світових цін на сировинні товари, витрати на підтримку системи охорони здоров'я, енергетична криза в Європейському Союзі, збільшення воєнних загроз тощо. В результаті було запропоновано основні напрямки ефективного стратегічного публічного управління економічною безпекою України, що мають зміцнити рівень економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, національна безпека, стратегічне публічне управління, індекс інфляції, публічний сектор.

Summary. The system of economic security of the state is the main aspect of guaranteeing public and state welfare. Since the external and internal environment of the state is constantly changing, this creates prerequisites for finding new ways of adapting society to such conditions and achieving maximum security of the state. The economic security of the state is not only one of the most important components of the integral system of national security, but also a basic, decisive condition for the observance and realization of national interests. Therefore, scientific research in this field is relevant and timely when searching for strategic public management priorities. The article examines the interpretation of the concept of «economic security» by various scientists and offers its own definition. The main goal and task of strategic public management of the economic security of Ukraine is outlined. It was established that a significant threat to the economic security of Ukraine during the last 10 years was the high level of inflation. For this purpose, the dynamics of inflation indices in Ukraine during 2013–2022 are illustrated in the form of a diagram. The general inflation index in Ukraine over the past 10 years exceeded the critical limit (12) 5 times, in particular, the highest in 2015–3.6 times, in 2014–2.1 times, and in 2022 – by 2, 2 times, significantly less in 2017–1.1 times and in 2016–1 time. It has been investigated that the increase in the inflation rate is significantly influenced by non-monetary structural factors, the impact of which significantly coincides with the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine. Among such non-monetary factors, the following are highlighted: a significant increase in world prices for raw materials, costs to support the health care system, the energy crisis in the European Union, an increase in military threats, etc. As a result, the main directions of effective strategic public management of the economic security of Ukraine, which should strengthen the level of economic security, were proposed.

Key words: economic security, national security, strategic public administration, inflation index, public sector.

Постановка проблеми. Національна безпека має на меті захистити найбільш важливі інтереси громадян, суспільства і держави, а також національних цінностей та стилю життя від широкого спектру різноманітних зовнішніх і внутрішніх загроз. У свою чергу, національні інтереси країни виступають як об'єктивний фактор, що залежить від всієї сукупності її життєвих потреб. Ключовим елементом національної безпеки є економічна безпека, оскільки вона забезпечує правильне функціонування усіх інших елементів системи національної безпеки, таких як: політична, військова, соціальна, екологічна, технологічна й інформаційна безпека. Забезпечення належного рівня економічної безпеки є невід'ємною передумовою стійкого розвитку держави. Зважаючи на постійну зміну факторів, що впливають на економічний розвиток країни, важливим стає дослідження забезпечення економічної безпеки України. Одним із пріоритетів політики забезпечення економічної безпеки є подолання економічної кризи в країні. Однак, зовнішня військова агресія проти України спричинила критичне погіршення соціально-економічної динаміки, що призвело до збільшення макроекономічних дисбалансів та погіршення перспектив подальшого розвитку. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити теоретичну основу, проаналізувавши поняття «економічна безпека», дослідивши її розвиток та місце в системі національної безпеки. Проблема забезпечення економічної безпеки країни завжди залишається актуальною і потребує уваги від представників різних наукових галузей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичним засадам вивченню економічної безпеки України та вирішенню проблем, що пов'язані з економічною безпекою присвятили свої праці такі вчені, як: Л. Акімова, З. Гбур, Д. Данилишин, І. Лазебна, О. Правдивець, О. Скорук,

С. Стеценко та інші, проте окремі питання стратегічного публічного управління економічною безпекою України залишаються невирішеними.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Втілення державної політики в напрямку економічної безпеки полягає не лише у захисті національних інтересів, але й у готовності держави здійснювати ефективне стратегічне управління, нівелюючи існуючі загрози економічній безпеці. Метою даного дослідження є уточнення поняття «економічна безпека держави», визначення основних факторів впливу на економічну безпеку та окреслення мети й завдань стратегічного публічного управління економічною безпекою України. Задля реалізації поставлених завдань використовувались такі методи: аналіз, порівняння, узагальнення, пояснення та графічний метод.

Виклад основного матеріалу. Стійкий розвиток економіки є ключовим фактором для реалізації національних інтересів України. Залежно від обставин, які складаються всередині та зовні країни на певний період часу, місце, роль та пріоритет кожного з елементів безпеки можуть відрізнитися. Сьогодні в умовах воєнного стану, проблема економічної безпеки України набуває особливої ваги і є визначальною для існування та розвитку України як суверенної держави. Військова агресія російської федерації проти України спричинила також комплекс проблем в економіці, серед яких варто виділити інфляцію, дефіцит державного бюджету, зниження обсягів виробництва, підвищення рівня міграції та безробіття, а також істотне погіршення якості життя населення загалом.

Відповідно до статті 17 Конституції України від 28.06.1996 року (зі змінами та доповненнями) № 254к/96-ВР забезпечення економічної безпеки є однією з найважливіших функцій держави та справою всього Українського народу [1]. У п. 4,

статті 3 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 року (зі змінами та доповненнями) № 2469-VIII зазначено, що «державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями» [2]. Система економічної безпеки держави є ключовим фактором забезпечення благополуччя суспільства та держави. Стратегічний курс забезпечення економічної безпеки в Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року від 11.08.2021 року № 347/2021 визначений у двох напрямках: напрям розвитку та безпековий напрям [3]. Згідно зазначеного документу економічна безпека включає такі різновиди безпеки: фінансову, виробничу, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну та макроекономічну безпеку. У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України зазначено, що складовими економічної безпеки є: виробнича, енергетична, фінансова, зовнішньоекономічна, демографічна, макроекономічна, інвестиційно-інноваційна, соціальна та продовольча безпеки [4].

Хоча визначення поняття «економічна безпека» є важливим для правильного формування державної політики, в економічній науці загалом немає єдиного розуміння цієї категорії. Фактично, даний термін є одним з тих, які з одного боку є інтуїтивно зрозумілими, а з іншого боку складними для точного і вичерпного визначення. З цією метою

для кращого розуміння поняття «економічна безпека», розглянемо його трактування різними вченими (табл. 1).

В Енциклопедії сучасної України зазначено наступне трактування терміну «економічна безпека», що є «складною багатофакторною категорією, що характеризує здатність національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб населення і держави; протистояння дестабілізаційній дії чинників, які створюють загрозу стійкому збалансованому розвитку країни; забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання» [10].

Розглянувши трактування поняття «економічна безпека», можемо запропонувати власне його визначення. На нашу думку, економічна безпека держави — це такий стан економіки, що забезпечує стійкість фінансової, виробничої, зовнішньоекономічної, інвестиційно-інноваційної та макроекономічної безпеки, є невразливим до загроз внутрішнього та зовнішнього середовища та сприяє задоволенню соціально-економічного добробуту громадян.

Стратегічне управління у публічному секторі не є новим явищем. Воно лежить в основі усіх процесів розвитку життєдіяльності держави та забезпечує її процвітання. Воно включає цілі, засоби, методи й інструменти, що необхідні задля досягнення цілей, а також визначені індикатори досягнення зазначених цілей [11–12].

Основною метою стратегічного публічного управління економічною безпекою України є

Таблиця 1

Трактування поняття «економічна безпека» різними вченими

Вчений	Трактування	Джерело
Л. М. Акімова	Економічна безпека складає таку сукупність умов, що забезпечують незалежність національної економіки, її стійкість та стабільність, спроможність до постійного відновлення та самовдосконалення, здатність економіки ефективно задовільняти ендогенних та екзогенних суспільних потреб.	[5, с. 8]
З. В. Гбур	Економічна безпека є особливим станом економіки, що забезпечується стійкими й обґрунтованими методами нівелювання впливу загроз внутрішнього та зовнішнього середовища, при якому формуються необхідні умови задля розвитку стабільної соціально-економічної системи.	[6, с. 99]
О. М. Правдивець	Економічна безпека являє собою цілеспрямовану діяльність центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, що направлена на забезпечення сталого функціонування національної економіки держави, її соціально-економічного розвитку й економічного добробуту громадян.	[7, с. 42]
О. В. Скорук	Економічна безпека є таким станом національної економіки, що дає можливість зберігати стійкість до внутрішніх й зовнішніх загроз, а також спроможний задовольнити потреби особистості, сім'ї, суспільства та держави у цілому.	[8, с. 40]
С. П. Стеценко	Економічна безпека являє собою такий стан економіки, що забезпечує достатній рівень політичного, соціального, оборонного існування та прогресивного розвитку суб'єкта безпеки, незалежність та невразливість його економічних інтересів щодо можливих загроз і впливів зовнішнього та внутрішнього середовища.	[9, с. 105]

Джерело: сформовано авторами на основі [5–9]

нівелювання економічних загроз задля недопущення їх настання та здійснення негативного впливу на соціально-економічну систему держави.

I. Лазебна виокремлює такі завдання стратегічного публічного управління економічною безпекою:

1. Генерування повної та правдивої інформації про негативні наслідки та рівні економічної стійкості.

2. Надання інформації усім суб'єктам управління соціально-економічної системи держави щодо існуючих джерел появи негативних впливів, їх можливий розвиток й прогностичні величини зміни індикаторів оцінки економічної безпеки.

3. Захист соціально-економічної системи від шкідливих наслідків шляхом прийняття ефективних управлінських рішень та здійснення контролю за їх виконанням [13, с. 50].

Розглядаючи окремі показники оцінки рівня економічної безпеки, що розраховані Міністерством економіки України на основі Методичних рекомендацій [4], можемо простежити, що значну загрозу економічній безпеці України протягом останніх 10 років становив високий рівень інфляції (рис. 1).

В цілому індекс інфляції відображає економічну ситуацію в країні. Як бачимо з рис. 1, загальний індекс інфляції в Україні протягом останніх 10 років 5 разів перевищував критичну межу — 12, зокрема найбільше у 2015 р. — у 3,6 рази, у 2014 р. — у 2,1 рази та у 2022 р. — у 2,2

рази, значно менше у 2017 р. — у 1,1 рази та у 2016 р. — у 1 раз. Критичне значення індексу інфляції визначено у додатку до Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [3]. Слід зазначити, що значно сприяють прискоренню інфляції немонетарні структурні чинники, а саме: значне зростання світових цін на сировинні товари, витрати на підтримку системи охорони здоров'я, енергетична криза в Європейському Союзі, збільшення воєнних загроз тощо.

Ще до початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну на економіку держави впливали різні немонетарні фактори інфляції, такі як епідеміологічні втрати, підвищення світових цін на енергоносії й інші сировинні товари, введення механізму формування цін на ринку в енергетичній галузі. Натомість із початком війни вплив немонетарних факторів на інфляційну динаміку в Україні значно виріс. Так, тільки у березні автомобільне паливо та фармацевтична продукція подорожчали на 7,7%, продукти харчування — на 6,4%, а транспортні витрати — на 2,6% [16].

З метою ефективного стратегічного публічного управління економічною безпекою України необхідно:

1. Визначити основні напрямки забезпечення економічної безпеки для її суб'єктів та об'єктів на основі поставлених цілей та завдань, а також розробляти конкретні дії задля досягнення поставлених цілей, включаючи комплекс стратегічних й тактичних заходів.

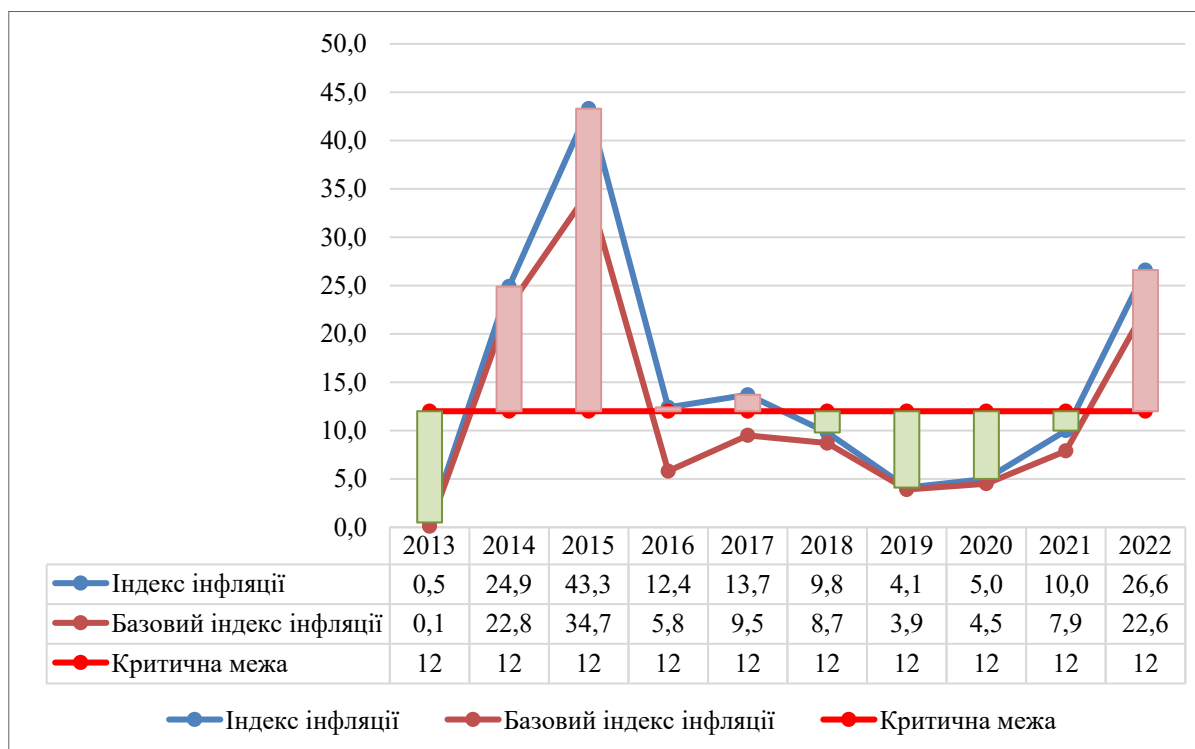

Рис. 1. Динаміка індексів інфляції в Україні протягом 2013–2022 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [14–15]

2. Відстежувати фактичні результати у порівнянні із запланованими прогнозними показниками розвитку економіки держави.

3. Здійснювати постійний моніторинг детермінант процесу управління економічною безпекою та можливих змін, що можуть вплинути на даний процес, з метою забезпечення своєчасного коригування відповідних заходів.

4. Оцінювати наявні ресурси та можливості задля забезпечення економічної безпеки та визначати можливі шляхи їх оптимізації.

Воєнні дії в Україні, корупційні ризики та адміністративні перешкоди, а також недовіра суб'єктів господарювання до методів державного управління, перешкоджають ефективному стратегічному публічному управлінню економічною безпекою держави. Водночас, успішне стратегічне управління може допомогти створити конкурентне

підприємницьке середовище та знизити ризики прояву масштабних дестабілізаційних явищ у розвитку економіки у довгостроковій перспективі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що воєнні дії в Україні значно посилили загрози для економічної безпеки держави. Україні поки не вдалося створити таку національну економічну систему, яка б забезпечувала динамічний розвиток держави та відповідала високим світовим стандартам. Тому, надзвичайно важливо забезпечити належний рівень економічної безпеки в Україні, враховуючи усі можливі загрози та проблеми задля запобігання негативним наслідкам. З цією метою слід розробити ефективний механізм стратегічного публічного управління економічною безпекою України, що і є перспективою подальших досліджень.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr80#Text> (дата звернення: 23.03.2023).
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 року № 2469-VIII. Дата оновлення: 23.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 23.03.2023).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 року № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (дата звернення: 23.03.2023).
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення: 23.03.2023).
5. Акімова Л. М. Механізми державного управління економічною безпекою України: аналіз чинників впливу, систематизованих за окремими сферами її розвитку. Аспекти публічного управління. 2018. Т. 6 № 6–7. С. 5–13. doi: 10.15421/151833
6. Гбур З. В. Економічна безпека України в сучасних умовах. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 2. С. 97–101.
7. Правдивець О. М. Економічна безпека, як найвища функція держави. Вчені записки Університету «КРОК». 2022. № 2 (66). С. 40–43. doi: 10.31732/2663-2209-2022-66-40-43
8. Скорук О. В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 6 (3). С. 39–42.
9. Стеценко С. П. Економічна безпека: сутність і структура. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 24. С. 104–106.
10. Енциклопедія сучасної України. Т. 9. URL: <https://esu.com.ua/article-18765> (дата звернення: 24.03.2023).
11. Боришкевич І. І., Якубів В. М. Особливості та важливість формування стратегії розвитку для територіальної громади. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. 2022. Т. 33 (72). № 2. doi: 10.32838/TNU-2663-6468/2022.2/21
12. Boryshkevych I., Yakubiv V., Zawicki M. Methods for Evaluation of the Effectiveness Level of the Territorial Community's Development Strategy. Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. 2022. Vol. 9. № 3. P. 28–35. doi: 10.15330/jpnu.9.3.28-35
13. Лазебна І. Національна економічна безпека: модель стратегічного управління. Вісник КНТЕУ. 2022. № 1. С. 45–57. doi: 10.31617/1.2022(141)03
14. Індекс інфляції в Україні 2023. Міністерство фінансів України. 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 26.03.2023).
15. Базовий індекс інфляції в Україні 2023. Міністерство фінансів України. 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/basic/> (дата звернення: 26.03.2023).
16. Данилишин Б. Інфляційні процеси в Україні і світі та їх перспективи. Блог Богдана Данилишина. 2022. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/513069_inflyatsiyni_protsezi_ukraini_i_sviti.html (дата звернення: 26.03.2023).

References

1. Law of Ukraine Constitution of Ukraine, 1996. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр80#-Text> [Accessed on March 23, 2023].
2. Law of Ukraine On the national security of Ukraine, 2018. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [Accessed on March 23, 2023].
3. Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated August 11, 2021 «On the Economic Security Strategy of Ukraine for the period until 2025», 2021. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> [Accessed on March 23, 2023].
4. Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine on the approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine, 2013. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> [Accessed on March 23, 2023].
5. Akimova L. M. (2018) Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu Ukrainy: analiz chynnykiv vplyvu, systematyzovanykh za okremymy sferamy yii rozvytku [Mechanisms of state management of economic security of Ukraine: analysis of influencing factors, systematized by separate spheres of its development]. *Aspekty publicznego upravlinnia*. Vol. 6–7. pp. 5–13. doi: 10.15421/151833
6. Hbur Z. V. (2018) Ekonomichna bezpeka Ukrainy v suchasnykh umovakh [Economic security of Ukraine in modern conditions]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. Vol. 2. pp. 97–101.
7. Pravdyvets O. M. (2022) Ekonomichna bezpeka, yak naivysycha funktsiia derzhavy [Economic security as the highest function of the state]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*. Vol. 2 (66). pp. 40–43. doi: 10.31732/2663-2209-2022-66-40-43
8. Skoruk O. V. (2016) Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist, skladovi elementy ta problemy zabezpechennia [Economic security of the state: essence, constituent elements and problems of provision]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Vol. 6 (3). pp. 39–42.
9. Stetsenko S. P. (2013) Ekonomichna bezpeka: sutnist i struktura [Economic security: essence and structure]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. Vol. 24. pp. 104–106.
10. Encyclopedia of modern Ukraine. Available at <https://esu.com.ua/article-18765> [Accessed on March 24, 2023].
11. Boryshkevych I. I., Yakubiv V. M. (2022) Osoblyvosti ta vazhlyvist formuvannia stratehii rozvytku dlia terytorialnoi hromady [Peculiarities and importance of forming a development strategy for the territorial community]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho*. Vol. 2. doi: 10.32838/TNU-2663-6468/2022.2/21
12. Boryshkevych I., Yakubiv V., Zawicki M. (2022) Methods for Evaluation of the Effectiveness Level of the Territorial Community's Development Strategy. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. Vol. 9. pp. 28–35. doi: 10.15330/jpnu.9.3.28-35
13. Lazebna I. (2022) Natsionalna ekonomichna bezpeka: model stratehichnoho upravlinnia [National economic security: a model of strategic management]. *Visnyk KNTEU*. Vol. 1. pp. 45–57. doi: 10.31617/1.2022(141)03
14. Inflation index in Ukraine 2023. Ministry of Finance of Ukraine, 2023. Available at <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> [Accessed on March 26, 2023].
15. Basic inflation index in Ukraine 2023. Ministry of Finance of Ukraine, 2023. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/basic/> [Accessed on March 26, 2023].
16. Danylyshyn B. (2022) Inflatsiini protsesy v Ukraini i sviti ta yikh perspektyvy [Inflationary processes in Ukraine and the world and their prospects]. *Bloh Bohdana Danylyshyna*. Available at: https://lb.ua/blog/bogdan_danylyshyn/513069_inflyatsiyni_protsezi_ukraini_i_sviti.html [Accessed on March 26, 2023].

Стаття надійшла до редакції 27.03.2023

Макаров Гліб Валерійович

*кандидат політичних наук, провідний науковий співробітник
відділу політичної системи*

центру внутрішньополітичних досліджень

Національний інститут стратегічних досліджень

Makarov Hlib

Candidate of Political Sciences, Leading Researcher

National Institute for Strategic Studies

ORCID: 0000-0001-9958-6555

DOI: 10.25313/2617-572X-2023-2-8660

ВЗАЄМОДІЯ ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

INTERACTION OF MILITARY ADMINISTRATIONS OF SETTLEMENTS AND LOCAL GOVERNMENT BODIES: PROBLEMS AND DIRECTIONS OF IMPROVEMENT

Анотація. У статті виявлено основні недоліки законодавства про військові адміністрації населених пунктів з точки зору взаємовідносин із органами місцевого самоврядування. З'ясовано, що головними чинниками виникнення конфліктних ситуацій між ними є: широко визначені підстави для утворення військових адміністрацій населених пунктів, що сприяють довільному використанню цього інституту для обмеження місцевого самоврядування; суперечливе тлумачення норм законодавства щодо можливості співіснування військових адміністрацій населених пунктів та органів місцевого самоврядування і розподілу повноважень між ними; перетин повноважень у разі їх паралельного функціонування. Вказано на негативний вплив вибіркового застосування інституту військових адміністрацій, коли різні рішення щодо їх утворення приймаються за ідентичних обставин. Запропоновано авторський підхід до удосконалення законодавства про військові адміністрації населених пунктів, який базується на таких принципах: досягненні балансу між збереженням місцевого самоврядування як однієї з основ конституційного лагу та забезпеченням національної безпеки; обмеженні та максимально точному формулюванні підстав для утворення військових адміністрацій; уникненні перетину повноважень військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Згідно з цим підходом, військова адміністрація має утворюватися лише за обставин, що загрожують національній безпеці та життєдіяльності громади: наближеності територіальної громади до зони бойових дій, державного кордону країни-агресора або її перебування в окупації; втрати місцевою радою повноважного складу; неспроможності ради вчасно проводити сесії або приймати місцевий бюджет; ухвалення рішень, що суперечать Конституції України або перешкоджають реалізації оборонної політики. Встановлено, що військова адміністрація у разі її створення має здійснювати всі повноваження органів місцевого самоврядування, але дотрокове припинення повноважень місцевих рад повинно відбуватися лише за виняткових обставин. Запропонований також варіант паралельного функціонування у Києві міської військової адміністрації паралельно з міською радою та державною адміністрацією за умови передання військовій адміністрації лише повноважень щодо оборонної політики.

Ключові слова: військова адміністрація населеного пункту, орган місцевого самоврядування, правовий режим воєнного стану, розмежування повноважень, припинення повноважень.

Summary. The article reveals the main shortcomings of the legislation on military administrations of settlements from the point of view of relations with local self-government bodies. It was found that the main factors of conflict situations between

them are: widely defined grounds for the formation of military administrations of settlements, which contribute to the arbitrary use of this institution to limit local self-government; contradictory interpretation of legislation regarding the possibility of coexistence of military administrations of settlements and local self-government bodies and the distribution of powers between them; crossing of powers in case of their parallel functioning. The negative impact of the selective application of the institution of military administrations, when different decisions regarding their formation are made under identical circumstances, is indicated. An author's approach to improving the legislation on military administration of settlements is proposed, which is based on the following principles: achieving a balance between preserving local self-government as one of the foundations of the constitutional system and ensuring national security; limitation and the most accurate formulation of the grounds for the formation of military administrations; avoiding overlapping powers of military administrations and local self-government bodies. According to this approach, the military administration should be formed only under circumstances that threaten the national security and vital activities of the community: the proximity of the territorial community to the war zone, the state border of the aggressor country or its stay under occupation; loss of authorized staff by the local council; inability of the council to hold sessions or adopt the local budget on time; making decisions that contradict the Constitution of Ukraine or hinder the implementation of defense policy. It is established that the military administration, in the case of its creation, must exercise all the powers of local self-government bodies, but the early termination of the powers of local councils should take place only in exceptional circumstances. A variant of the parallel functioning of the city military administration in Kyiv in parallel with the city council and the state administration is also proposed, provided that the military administration is given only the powers related to defense policy.

Key words: military administration of the settlement, local self-government body, legal regime of martial law, separation of powers, termination of powers.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Запровадження в Україні правового режиму воєнного стану внаслідок повномасштабного російського вторгнення зумовило формування системи тимчасових органів державної виконавчої влади — військових адміністрацій — на різних рівнях адміністративно-територіального устрою держави. Окрім посилення впливу військового командування, утворення військових адміністрацій в областях та районах не призвело до суттєвих практичних змін у системі управління, оскільки на цих рівнях поза періодом режиму воєнного стану виконавчу владу здійснювали місцеві державні адміністрації. У більшості випадків вони просто набули іншого статусу. Принципово іншою є ситуація із утворенням військових адміністрацій населених пунктів. Вони функціонують на рівні територіальних громад, на якому управління здійснюють органи місцевого самоврядування. Втручання тимчасових органів управління у справи місцевого самоврядування має значний конфліктний потенціал і може сприйматися як замах на одну з основ конституційного ладу. Виходячи з цього, воно мало б відбуватися у виключних випадках — коли діяльність органів місцевого самоврядування становить загрозу для безпеки держави або не може забезпечити життєдіяльність громад в умовах війни. Однак, слід враховувати, що вітчизняне законодавство про тимчасові органи виконавчої влади через обмеженість попереднього досвіду застосування є недосконалим і не завжди відповідає зазначеним вимогам.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Тематика тимчасових органів виконавчої влади є відносно новою для вітчизняної науки через обмежений досвід застосування цих інститутів. Так, військово-цивільні адміністрації з'явилися у правовому полі України лише у 2015р.

Правовий режим воєнного стану, який є умовою створення військових адміністрацій, до початку широкомасштабного російського вторгнення запроваджувався лише протягом 30-денного періоду у 2018 р. Різним аспектам функціонування військово-цивільних адміністрацій, присвячені праці М. Ануфрієва [2], О. Музи та Н. Кубова [7], Р. Раїмова [15], К. Свіріної [16], Е. Тітко [18], В. Шевченко [19], Я. Янушевича [21]. Повноваження військових адміністрацій в окремих галузях управління були предметом аналізу С. Потапенка [8], О. Андрійко та Ж. Завальної [1], В. Козіної та О. Лебединської [5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Переважно вітчизняні вчені досліджують повноваження військово-цивільних та військових адміністрацій у різних галузях управління — регуляторній політиці, землевідведенні та землекористуванні, питаннях адміністративно-територіального устрою тощо. Поза увагою залишаються взаємовідносини військових адміністрацій із органами місцевого самоврядування та загалом їх вплив на політичні процеси у регіонах та громадах. Низький інтерес до взаємодії військово-цивільних адміністрацій із органами місцевого самоврядування при цьому має об'єктивну причину — законодавство не передбачає їх паралельного функціонування.

Метою статті є визначити шляхи вдосконалення порядку утворення та функціонування військових адміністрацій населених пунктів на основі виявлених недоліків законодавства з точки зору їх взаємовідносин із органами місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Недосконалість нормативно-правової бази щодо відносин військових адміністрацій населених пунктів із органами

місцевого самоврядування виявляється вже на етапі їх формування. Зокрема, нечітко визначена одна з підстав утворення військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів), а саме: якщо «сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи, та/або сільські, селищні, міські голови не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноваження...» (частина 3 статті 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану») [12]. Таке формулювання може трактуватися надто широко, оскільки: незрозуміло, чи йдеться про реалізацію повноважень взагалі, чи лише конкретних повноважень; відсутні чіткі критерії оцінки здійснення повноважень органами місцевого самоврядування таких повноважень, а також суб'єкт, який міг би зробити щодо цього неупереджений висновок [20].

Логічно припустити, що очевидними підставами для утворення військових адміністрацій з цієї точки зору можуть бути:

- нескликання сесії місцевої ради у строки, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- припинення повноважень місцевих рад відповідно до законодавства.

Такі критерії, зокрема, визначені підстави для створення військових адміністрацій областей та районів, відповідно до частини 4 статті 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [12].

Крім того, можна назвати обставини, які становлять перешкоду для здійснення місцевими радами повноважень (а отже — розглядатися як непрямі підстави для утворення ВА населених пунктів): втрата місцевою радою повноважного складу; неспроможність обрати секретаря ради за умов відсутності повноважного міського (сільського, селищного) голови; окупація території громади.

Слід зауважити, що підстави для утворення військової адміністрації населеного пункту, визначені частиною 6 статті Закону України «Про правовий режим воєнного стану», сформульовані дещо конкретніше: це порушення Конституції та законів України, а також порушення під час реалізації місцевою радою або головою громади повноважень, зазначених у частинах 4 і 5 цієї ж статті [12]. Переважно ці повноваження стосуються сприяння організації оборони, боротьби з наслідками стихійних лих та бойових дій.

У результаті компромісу між органами державної влади та місцевого самоврядування у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» був встановлений складний порядок утворення військових адміністрацій населених пунктів: Президент України своїм указом за пропозицією військового командування або обласної військової адміністрації утворює адміністрацію та призначає її керівника. Однак, для того, аби військова

адміністрація мала реальні важелі для здійснення своїх повноважень, Верховна Рада України за поданням Президента України має ухвалити постанову, якою їй голові мають бути надані додаткові повноваження, визначені частиною 2 статті 10 Законом України «Про правовий режим воєнного стану»: а) здійснення повноважень сільської, селищної, міської ради, її виконавчого комітету, сільського, селищного, міського голови; б) затвердження тимчасової структури виконавчих органів сільської, селищної, міської ради [12].

У зв'язку з цим постають питання щодо взаємодії органів місцевого самоврядування та військових адміністрацій населених пунктів:

- чи передбачене співіснування органів місцевого самоврядування та утворених на території громад військових адміністрацій;
- яким чином відбувається взаємодія між цими органами, якщо закон уможливорює їх співіснування.

З цієї точки зору можна визначити щонайменше три інтерпретації норм Закону.

1. Паралельне функціонування військових адміністрацій населених пунктів та органів місцевого самоврядування не передбачене. Дана інтерпретація спирається з пунктом 1 частини 21 статті 28 («Прикінцеві положення») Закону України «Про правовий режим воєнного стану», що передбачає припинення повноважень органів місцевого самоврядування населених пунктів [12]. Однак, сам спосіб фіксації цієї норми (у Прикінцевих положеннях) та прив'язка до російської агресії у Донецькій та Луганській областях викликають сумнів, що вона є обов'язковою для застосування в інших випадках — зокрема, в нинішній період повномасштабного вторгнення.

2. Норма Закону може означати виникнення стану двовладдя. Повноваження військової адміністрації населеного пункту, надані їй частинами 4 та 6 статті 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», у переважній більшості перетинаються із повноваженнями місцевої ради та голови, які визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [11]. Однак, якщо повноваження органів місцевого самоврядування при цьому не припиняються, то місцева рада може ухвалювати рішення, які суперечитимуть рішенням військової адміністрації. Для подолання стану двовладдя якраз і передбачене прийняття постанови Верховною Радою України про виконання адміністрацією повноважень, передбаченої частиною 2 статті 10 Законом України «Про правовий режим воєнного стану»: вона однозначно передає їй усі повноваження відповідної місцевої ради та сільського, селищного, міського голови, а також управління усіма підзвітними органами місцевого самоврядування виконавчими органами, установами та підприємствами.

3. Розподіл компетенції між військовими адміністраціями та ОМС. Ця інтерпретація артикулюється насамперед представниками органів місцевого самоврядування: військові адміністрації займаються запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, тобто суто безпековими питаннями, а ОМС, за умов збереження можливості функціонування, продовжують виконувати свої повноваження в рамках встановлених заходів правового режиму воєнного стану [7]. Однак, вона відображає скоріше бажаний стан: із чинного законодавства не є зрозумілим, у який спосіб (за якою процедурою, яким нормативно-правовим актом) має бути регламентований розподіл повноважень цих органів.

Свою специфіку має структура влади в умовах воєнного стану у Києві, де паралельно функціонує Київська міська військова адміністрація та Київською міською державною адміністрацією, яка формально має подвійний статус. Виходячи з норм статті 118 Конституції України, вона є органом державної виконавчої влади, який підпорядковується органам виконавчої влади вищого рівня [6]. Закон «Про столицю України — місто-герой Київ» надає їй одночасно статус виконавчого органу міської ради [13]. Співіснування КМДА та КМВА виправдане з точки зору місця міста Києва у системі визначеного Конституцією України територіального устрою. Практично він є одночасно і громадою (населеним), і окремим регіоном. Тому у столиці є актуальним утворення органу, який здійснював би повноваження щодо керівництва у галузі керівництва забезпечення оборони, громадської безпеки та порядку, аналогічно до обласних військових адміністрацій. Набуття КМДА статусу військової адміністрації не передбачене законом, на відміну від інших місцевих державних адміністрацій, та не відповідає її подвійному статусу.

Однак, функціонування міської військової адміністрації паралельно з міською радою та міською державною адміністрацією породжує проблему розмежування повноважень між цими органами, як і для всіх громад, де утворені військові адміністрації.

Негативні ефекти від неналежної правової регульованості питань, пов'язаних із утворенням військових адміністрацій населених пунктів, можна відстежити на прикладі ситуації в місті Чернігова. Президент України В. Зеленський 7 лютого підписав указ про створення Чернігівської міської військової адміністрації [14]. Очевидно, мотивом такого рішення могло бути тимчасове (на 1 рік) відсторонення від виконання обов'язків у судовому порядку чинного тоді міського голови [20]. На забезпечення реалізації Указу Президент вніс до Верховної Ради України проект постанови про передавання новоствореній адміністрації повноважень органів [10].

Чернігівська міська рада на сесійному засіданні 21 лютого 2023 р. ухвалила Звернення до Верховної Ради України із закликом не підтримувати проект даної Постанови [4]. Свою позицію депутати обґрунтували так:

- не було підстав не лише для прийняття Постанови, але й для самого утворення Чернігівської МВА відповідно до Указу Президента України від 07.0.2023, оскільки обов'язки міського голови відповідно до Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» виконує секретар Чернігівської міської ради, і під його керівництвом рада та її виконавчий комітет з працюють, виконуючи надані їм законодавством повноваження;
- ініціатива щодо наділення керівника ЧМВА має суто політичний, а не безпековий характер, оскільки питання про створення військової адміністрації не поставало навіть під час облоги міста російськими військами;
- фактичне припинення діяльності Чернігівської міської ради та її виконавчого комітету ставить під загрозу укладання та реалізацію угод про співпрацю як із постачальниками послуг, так і з зарубіжними партнерами;
- з точки зору збереження демократичних цінностей необхідним є забезпечення балансу повноважень: міська рада має займатися життєзабезпеченням міста, військова адміністрація — його захистом та безпекою;
- міська рада навіть після видання Указу Президента України про створення Чернігівської міської військової адміністрації заявляла про готовність до співпраці з останньою і до перешкодження її діяльності.

Асоціація міст України — найбільше об'єднання, що представляє інтереси органів місцевого самоврядування в Україні — ухвалила звернення на ім'я голови Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки, у якому також закликала членів Комітету висловитися проти прийняття Постанови [9]. У якості основних аргументів вона запропонувала такі:

- міська військова адміністрація відповідно до статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» може працювати паралельно з органами місцевого самоврядування;
- тимчасове усунення міського голови від виконання обов'язків не впливає на функціональність органів місцевого самоврядування, оскільки його повноваження виконує легітимний секретар міської ради. При цьому Чернігівська міська рада та її виконавчий комітет виконують покладені на них законом обов'язки;
- фактичне передання повноважень органів місцевого самоврядування ставить під загрозу пошук фінансових ресурсів для відбудови міста, оскільки міжнародні партнери зазвичай не

розглядають військові адміністрації в якості сторін для співпраці.

Громадська мережа «ОПОРА» провела власний юридичний аналіз ситуації навколо про утворення Чернігівської міської військової адміністрації [20]. Аналітики мережі дійшли висновку, що сам Указ Президента України не містить належного обґрунтування, оскільки у ньому не наведені факти невиконання своїх повноважень Чернігівською міською радою, а також її секретарем, який виконує обов'язки міського голови відповідно до Закону. Відповідно, викликає сумнів наявність підстави для передання військовій адміністрації повноважень міської ради та її виконавчого комітету. При цьому кореневою проблемою аналітики назвали недосконалість норми закону, яка припускає довільне тлумачення підстав для утворення військової адміністрації населеного пункту [20].

Слід зазначити, що позиція громадських організацій (зокрема, Асоціації міст України та ГМ «ОПОРА») має значення для формування думки щодо процесів в Україні з боку зарубіжних партнерів — Ради Європи та Європейського Союзу.

Деякі практичні кроки можуть свідчити про відсутність єдиного підходу до застосування інституту військових адміністрацій населених пунктів. Так, ще до початку широкомасштабного російського вторгнення склав свої повноваження міський голова Запоріжжя, і на даний момент обов'язки міського голови, як і в Чернігові, виконує секретар міської ради [17]. Станом на перший квартал 2023 р. місто знаходилося неподалік від лінії фронту і практично щоденно зазнавало ракетних обстрілів — тобто, підстав для утворення військової адміністрації в місті було навіть більше, ніж у Чернігові. Попри це, вона так і не була утворена. У місті Прилуки Чернігівської області з пропозицією про створення міської військової адміністрації виступила сама голова міста. Підставою для цього стала неспроможність міської ради збиратися на сесійні засідання у встановлені законом терміні внаслідок конфлікту всередині депутатського корпусу. Одним із наслідків, що склалася в міській раді, стало невчасне ухвалення бюджету міста на 2023 р. [3]. Отже, ідеться про невиконання органом своїх обов'язків та наявність підстави для дострокового припинення повноважень ради, визначеною пунктом 2 частини 1 статті 78 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [11]. Однак, і в цьому випадку військовою адміністрацію не було утворено.

Запобігання конфліктним ситуаціям у відносинах між військовими адміністраціями населених пунктів сприятиме удосконалення інституту військових адміністрацій за такими головними напрямками: 1) чітке визначення та обмеження підстав їх утворення лише ситуаціями, які становлять загрозу для національної безпеки або

життєдіяльності громад; 2) максимальне уникнення дублювання повноважень ними та органами місцевого самоврядування. Для цього доцільно розробити зміни до законодавства України:

1. Деталізувати підстави для утворення військових адміністрацій населених пунктів, у частині 3 статті 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»:

- відстань до зони бойових дій або до кордону держави-агресора (орієнтовно 100–150 кілометрів);
- втрата правомочності або повноважності складу місцевої ради (за частиною 6 статті 45 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», мінімальна кількість депутатів, необхідна для збереження повноважності ради — більше половини від її загального складу);
- порушення регулярності сесійних засідань рад відповідно до законодавства або неухвалення у встановлений законом термін місцевого бюджету на поточний рік;
- перебування території відповідної громади під окупацією.

2. Передбачити автоматичне надання головам військових адміністрацій повноважень, передбачених частиною другою статті 10 Закону «Про правовий режим воєнного стану», в разі утворення Президентом на конкретній території військової адміністрації населеного пункту. При цьому у Законі має бути зазначено, що на період функціонування такої адміністрації сільська, селищна, міська рада та сільський, селищний, міський голова не здійснюють свої повноваження (аналогічно до того, як це передбачено для обласних та районних рад).

3. Передбачити дострокове припинення повноважень місцевої ради в період дії військової адміністрації населеного пункту у таких випадках:

- 1) якщо військова адміністрація була утворена на підставі порушення ОМС Конституції України або вчинення ним дій, що становлять загрозу для національної безпеки держави;
- 2) якщо повноважний склад місцевої ради не може бути відновлений без проведення виборів.

4. Усунути невідповідності між статтею 28 і статтею 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо збереження чи припинення повноважень органів місцевого самоврядування. Зокрема, оптимальним варіантом є скасування частини 21 статті 28, яка передбачає автоматичне дострокове припинення повноважень сільської, селищної, міської ради у разі утворення військової адміністрації).

5. Передбачити можливість припинення повноважень військової адміністрації населеного пункту ще до скасування правового режиму воєнного стану у разі, якщо підстави для її створення було усунуто, а повноваження міської ради не було достроково припинено.

6. Розробити особливий спосіб утворення Київської міської військової адміністрації. Тут доцільно розділити підстави для її створення: 1) Для потреб здійснення керівництва забезпеченням оборони та громадської безпеки та порядку; 2) На загальних підставах утворення військових адміністрацій населених пунктів. Залежно від цієї підстави має відбуватися розподіл повноважень між нею та органами місцевого самоврядування столиці України.

У першому випадку міській військовій адміністрації мають бути передані повноваження міської ради в галузі оборонної політики, що передбачені статтею 36 Закону України, «Про місцеве самоврядування в Україні», окрім бронювання для військовозобов'язаних на підприємствах, в установах та організаціях відповідно до законодавства.

У другому випадку на період при утворення та діяльності Київської міської військової адміністрації Київська міська рада та керівники Київської міської державної адміністрації (голова та його заступники) мають припинити здійснення своїх повноважень, які у свою чергу передаються КМВА. Підрозділи Київської міської державної адміністрації, а також підприємства комунальної форми власності також мають перейти у підпорядкування Київської міської військової адміністрації.

Висновки. Основними чинниками конфліктів у відносинах між військовими адміністраціями населених пунктів та органами місцевого самоврядування слід вважати:

- широко визначені підстави для утворення військових адміністрацій населених пунктів, що сприяють довільному використанню цього інституту органами державної виконавчої влади з метою безпідставного обмеження місцевого самоврядування;
- суперечливе тлумачення норм законодавства щодо можливості співіснування військових адміністрацій населених пунктів та органів місцевого самоврядування, а також щодо розподілу повноважень між ними;

– ризик виникнення конфліктів у разі паралельного функціонування військових адміністрацій населених пунктів внаслідок перетину їхніх повноважень.

Несприятливий фон у політичний процес в Україні вносить ухвалення представниками виконавчої влади різних рішень щодо утворення військових адміністрацій населених пунктів за наявності подібних підстав. Це може свідчити про вибірковий підхід до створення тимчасових органів виконавчої влади та про політичну умовленість відповідних рішень.

Удосконалення законодавства щодо військових адміністрацій населених пунктів утворення має відбуватися через уточнення та обмеження підстав для їх утворення, а також максимального запобігання перетину їх повноважень із органами місцевого самоврядування. Тому підставами їх утворення мають бути визначені обставини, що становлять загрозу для національної безпеки України або життєдіяльності: наближеність територіальної громади до зони бойових дій, державного кордону країни-агресора або її перебування в окупації; втрата місцевою радою повноважного складу; неспроможність ради вчасно проводити засідання або приймати місцевий бюджет; ухвалення рішень, що суперечать Конституції України, або перешкоджають реалізації оборонної політики. При цьому з метою уникнення компетенційних конфліктів військовій адміністрації населеного пункту у разі її утворення мають бути передані повноваження органу місцевого самоврядування. Однак, підставами для дострокового припинення повноважень місцевої ради мають бути лише ухвалення рішень із порушенням Конституції України та втрата радою повноважного складу.

Для міста Києва має бути допущена можливість паралельного функціонування міської військової адміністрації, міської ради та міської державної адміністрації — за умови, що повноваження в галузі оборонної політики здійснюватиме військова адміністрація.

Література

1. Андрійко О. Ф., Завальна Ж. В. Повноваження військових адміністрацій та органів виконавчої влади щодо договірному регулюванню відносин під час воєнного стану. *Правова держава*, 2022. Вип. 33. С. 83–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2022_33_10 (дата звернення: 17.03.2023).
2. Ануфрієв М. І. Адміністративно-правовий статус військово-цивільних адміністрацій в зоні проведення антитерористичної операції. *Наукові праці МАУП*, 2016. Вип. 50. С. 73–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrmaup_2016_50_15 (дата звернення: 17.03.2023).
3. Булавін Д. Міська голова Прилук, що на Чернігівщині, просить ввести у місті військову адміністрацію. Чому? 2023. URL: <https://hromadske.ua/posts/miska-golova-priluk-sho-na-chernigivshini-prosit-vvesti-u-misti-vijskovu-administraciyu-chomu> (дата звернення: 07.03.2023).
4. Займатися життям та розвитком Чернігова повинна обрана міськрада, забезпечувати його оборону — призначена військова адміністрація. Чернігівська міська рада звернулася до нардепів. 2023. URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/news/id-152768/> (дата звернення: 07.03.2023).

5. Козіна В., Лебединська О. Методичні рекомендації щодо реалізації військовими адміністраціями населених пунктів та їх посадовими особами окремих повноважень ОМС в умовах воєнного стану. Рада Європи, Міністерство розвитку громад і територій України. 2022. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/830/Metodychni_rekomendatsii_Viyskovyi_administratsii_realizatsiia-povnovazhen-2772-7349-2998.1.pdf (дата звернення: 17.03.2023).
6. Конституція України: Закон № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.03.2023).
7. Муза О.В., Кубов Н.А. До питання про ефективність законодавчого регулювання діяльності військово-цивільних адміністрацій в Україні. Альманах права, 2019. Вип. 10. С. 66–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ar_2019_10_14 (дата звернення: 17.03.2023).
8. Потапенко С.А. Особливості вирішення питань адміністративно-територіального устрою військово-цивільними та військовими адміністраціями. Економіка та право. 2022, № 4. С. 10–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esrg_2022_4_4 (дата звернення: 17.03.2023).
9. Про збереження демократії просить Асоціація міст України. 2023. URL: <https://auc.org.ua/novyna/prozberezhennya-demokratiyi-prosyt-asociaciya-mist-ukrayiny> (дата звернення: 07.03.2023).
10. Про здійснення начальником Чернігівської міської військової адміністрації Чернігівського району Чернігівської області повноважень, передбачених частиною другою статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»: Проект Постанови Верховної Ради України від 23.02.2023 № 9055. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1667111> (дата звернення: 05.03.2023).
11. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.03.2023).
12. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Дата оновлення: 29.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 05.03.2023).
13. Про столицю України — місто-герой Київ: Закон України від 15.01.1999 № 401-XIV. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-14#Text> (дата звернення: 05.03.2023).
14. Про утворення військової адміністрації: Указ Президента України від 07.02.2023 № 69/2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/692023-45769> (дата звернення: 05.03.2023).
15. Раїмов Р.І. Поняття та ознаки військово-цивільних адміністрацій. Міжнародний науковий журнал. 2016. № 6(3). С. 161–166. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_6\(3\)_50](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_6(3)_50) (дата звернення: 17.03.2023).
16. Свіріна К.С. Компетенція військово-цивільних адміністрацій: адміністративно-правові підходи. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Вип. 3(2). С. 107–110. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2019_3\(2\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2019_3(2)_25) (дата звернення: 17.03.2023).
17. Секретар Запорізької міськради від «Слуги Народу» Анатолій Куртев виконуватиме обов'язки міського голови Запоріжжя. 2021. URL: <https://sluga-narodu.com/sekretar-zaporizkoi-miskrady-vid-sluhy-narodu-anatoliy-kurtiev-vykonuvatyme-obov-iazky-miskoho-holovy-zaporizhzhia/> (дата звернення: 07.03.2023).
18. Тітко Е.В. Цивільно-військові адміністрації як основна форма місцевого самоврядування в зоні конфлікту. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Юридичні науки. 2017. Вип. 1(2). С. 180–184. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2017_1\(2\)_45](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2017_1(2)_45) (дата звернення: 17.03.2023).
19. Шевченко В. Історико-правовий аналіз становлення та розвитку інституту військово-цивільних адміністрацій. Європейські перспективи. 2017. Вип. 3. С. 44–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2017_3_10 (дата звернення: 17.03.2023).
20. Юридичний аналіз підстав утворення військової адміністрації в Чернігові, а також можливого «передання» її начальнику повноважень ОМС. Громадська мережа ОПОРА. 24.02.2023. URL: <https://www.oporaua.org/news/samovriaduvannia/24574-iuridichnii-analiz-pidstav-utvorennia-chernigivskoyi-miskoyi-viiskovoyi-administratsiyi-atakoz-mozhliwego-peredannia-yiyi-nachalniku-povnovazhen-miskoyi-radi-vikonavchogo-komitetu-abo-miskogo-golovi> (дата звернення: 07.03.2023).
21. Янушевич Я.В. Якісно-змістова характеристика участі військово-цивільних адміністрацій у забезпеченні сфери оподаткування в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Вип. 1(3). С. 53–56. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2019_1\(3\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2019_1(3)_12) (дата звернення: 17.03.2023).

References

1. Andriiko O. F. & Zavalna Zh. V. (2022) Povnovazhennia viiskovykh administratsii ta orhaniv vykonavchoi vlady shchodo dohovirnoho rehuliuвання vidnosyn pid chas voiennoho stanu [Powers of military administrations and executive bodies regarding contractual regulation of relations during martial law]. Pravova derzhava [Rule of Law], 33, 83–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2022_33_10 (accessed: 17.03.2023) [in Ukrainian].
2. Anufriiev M. I. (2016). Administratyvno-pravovyi status viiskovo-tsyvilnykh administratsii v zoni provedennia antyterrorystychnoi operatsii [Administrative and legal status of military-civilian administrations in the area of the anti-terrorist operation]. Naukovi pratsi MAUP [Scientific Works of MAUP], 50, 73–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaup_2016_50_15 (accessed: 17.03.2023) [in Ukrainian].

3. Bulavin D. (2023). Miska holova Pryluk, shcho na Chernihivshchyni, prosyt vvesty u misti viiskovu administratsiiu. Chomu? [The City Head of Pryluky, in Chernihiv Oblast, is asking for military administration to be introduced in the city. Why?]. URL: <https://hromadske.ua/posts/miska-golova-priluk-sho-na-chernigivshini-prosit-vvesti-u-misti-viiskovu-administraciyu-chomu> (accessed: 07.03.2023) [in Ukrainian].

4. Zaimatysia zhyttiam ta rozvytkom Chernihova povynna obrana miskrada, zabezpechuvaty yoho oboronu — pryznachena viiskova administratsiia. Chernihivska miska rada zvernulasia do nardepiv [The life and development of Chernihiv should be handled by the elected city council, and the military administration should ensure its defense. Chernihiv City Council appealed to the People's Deputies]. 2023. URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/news/id-152768/> (accessed: 07.03.2023) [in Ukrainian].

5. Kozina V. & Lebedynska O. (2022). Metodichni rekomendatsii shchodo realizatsii viiskovymy administratsiiamy naselenykh punktiv ta yikh posadovymy osobamy okremykh povnovazhen OMS v umovakh voiennoho stanu [Methodical recommendations regarding the implementation by military administrations of settlements and their officials of separate powers of local government in conditions of martial law]. Rada Ievropy [Council of Europe] & Ministerstvo rozvytku hromad i terytorii Ukrainy [Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine]. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/830/Metodychni_rekomendatsii_Viiskovi_administratsii_realizatsiia-povnovazhen-2772-7349-2998.1.pdf (accessed: 17.03.2023) [in Ukrainian].

6. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine: Law No. 254k/96-VR]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed: 05.03.2023) [in Ukrainian].

7. Muza O.V. & Kubov N.A. (2019). Do pytannia pro efektyvnist zakonodavchoho rehuliuвання diialnosti viiskovo-tsyvilnykh administratsii v Ukraini [On the issue of the effectiveness of legislative regulation of military-civilian administrations in Ukraine]. Almanakh prava [Law Almanac]. Vyp. 10. S. 66–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2019_10_14 (accessed: 17.03.2023) [in Ukrainian].

8. Potapenko S.A. (2022). Osoblyvosti vyrishennia pytan administratyvno-terytorialnoho ustroiu viiskovo-tsyvilnykh ta viiskovymy administratsiiamy [Peculiarities of solving issues of administrative-territorial organization by military-civilian and military administrations]. Ekonomika ta pravo [Economy and Law], 4, 10–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpr_2022_4_4 (accessed: 17.03.2023) [in Ukrainian].

9. Pro zberezhennta demokratii prosyt Asotsiatsiia mist Ukrainy [The Association of Ukrainian Cities is asking for the preservation of democracy]. 2023. URL: <https://auc.org.ua/novyna/pro-zberezhennta-demokratiyi-prosyt-asociaciya-mist-ukrayiny> (accessed: 07.03.2023).

10. Pro zdiisnennia nachalnym Chernihivskoi miskoi viiskovoi administratsii Chernihivskoho raionu Chernihivskoi oblasti povnovazhen, peredbachenykh chastynoiu druhoiu statti 10 Zakonu Ukrainy “Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu”: Proekt Postanovy Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 23.02.2023 № 9055 [On the exercise by the head of the Chernihiv City Military Administration of the Chernihiv District of the Chernihiv Oblast of the powers provided for in the second part of Article 10 of the Law of Ukraine “On the Legal Regime of Martial Law”: Draft Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated February 23, 2023 No. 9055]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1667111> (accessed: 05.03.2023) [in Ukrainian].

11. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 № 280/97-VR [On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine dated 05/21/1997 No. 280/97-VR]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed: 05.03.2023) [in Ukrainian].

12. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389-VIII [On the legal regime of martial law: Law of Ukraine dated May 12, 2015 No. 389-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (accessed: 05.03.2023) [in Ukrainian].

13. Pro stolytsiu Ukrainy — misto-heroi Kyiv: Zakon Ukrainy vid 15.01.1999 № 401-XIV [On the Capital of Ukraine — the Hero City of Kyiv: Law of Ukraine dated January 15, 1999 No. 401-XIV]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-14#Text> (accessed: 05.03.2023) [in Ukrainian].

14. Pro utvorennia viiskovoi administratsii: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 07.02.2023 № 69/2023 [On the formation of the military administration: Decree of the President of Ukraine dated February 7, 2023 No. 69/2023]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/692023-45769> (accessed: 05.03.2023) [in Ukrainian].

15. Raimov R.I. (2016). Poniattia ta oznaky viiskovo-tsyvilnykh administratsii [Concepts and features of military-civilian administrations]. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal [International Scientific Journal], (3), 161–166. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_6\(3\)_50](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2016_6(3)_50) (accessed: 17.03.2023) [in Ukrainian].

16. Svirina K.S. (2019). Kompetentsiia viiskovo-tsyvilnykh administratsii: administratyvno-pravovi pidkhody [Competence of military-civilian administrations: administrative and legal approaches]. Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk [Carpathian Legal Bulletin], 3(2), 107–110. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjv_2019_3\(2\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjv_2019_3(2)_25) (accessed: 17.03.2023) [in Ukrainian].

17. Sekretar Zaporizkoi miskrady vid «Sluhy Narodu» Anatolii Kurtiev vykonuvatyme obov'iazky miskoho holovy Zaporizhzhia [Secretary of the Zaporizhzhia City Council from «Servant of the People» Anatoly Kurtev will perform the duties of Zaporizhzhia city mayor]. 2021. URL: <https://sluga-narodu.com/sekretar-zaporizkoi-miskrady>

vid-sluhy-narodu-anatoliy-kurtiev-vykonuvatyme-obov-iazky-miskoho-holovy-zaporizhzhia/ (accessed: 07.03.2023) [in Ukrainian].

18. Titko E. V. (2017). Tsyvilno-viiskovi administratsii yak osnovna forma mistsevoho samovriaduvannia v zoni konfliktu [Civil-military administrations as the main form of local self-government in the conflict zone]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Yurydychni nauky [Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Legal sciences], 1(2), 180–184. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2017_1\(2\)_45](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2017_1(2)_45) (accessed: 17.03.2023) [in Ukrainian].

19. Shevchenko V. (2017). Istoryko-pravovyi analiz stanovlennia ta rozvytku instytutu viiskovo-tsyvilnykh administratsii [Historical and legal analysis of the formation and development of the institute of military-civilian administrations]. Yevropeiski perspektyvy [European perspectives], 44–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2017_3_10 (accessed: 17.03.2023) [in Ukrainian].

20. Iurydychnyi analiz pidstav utvorennia viiskovoi administratsii v Chernihovi, a takozh mozhlyvoho «peredannia» iyi nachalnyku povnovazhen OMS [Legal analysis of the grounds for the formation of the military administration in Chernihiv, as well as the possible «transfer» of the powers of the Local Self-Government Bodies to its head]. Hromadska mreza OPORA [Civic network OPORA], 24.02.2023. URL: <https://www.oporaua.org/news/sa-movriaduvannia/24574-iuridichnii-analiz-pidstav-utvorennia-chernigivskoyi-miskoyi-viiskovoyi-administratsiyi-a-takozh-mozhlyvogo-peredannia-yiyi-nachalniku-povnovazhen-miskoyi-radi-vikonavchogo-komitetu-abo-miskogo-golovi> (accessed: 07.03.2023) [in Ukrainian].

21. Ianushevych Ia. V. (2019). Iakisno-zmistovna kharakterystyka uchasti viiskovo-tsyvilnykh administratsii u zabezpechenni sfery opodatkuvannia v Ukraini [Qualitative and substantive characteristics of the participation of military-civilian administrations in ensuring the sphere of taxation in Ukraine]. Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk [Carpathian Legal Bulletin], 1(3), 53–56. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2019_1\(3\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2019_1(3)_12) (accessed: 17.03.2023) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.03.2023

УДК 321.013

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

Князева Олена Володимирівна

*кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри місцевого самоврядування та розвитку територій
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»*

Kniazieva Olena

*PhD in Social Sciences, Docent,
Associate Professor of the Department of Local Self-Government
and Territories Development
Educational and Scientific Institute of Public Service and Management of
Odesa Polytechnic National University
ORCID: 0000-0001-5625-768X*

Повшок Любов Ігорівна

*студентка
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»*

Povshok Liubov

*Student of the
Educational and Scientific Institute of Public Service and Management of
Odesa Polytechnic National University
ORCID: 0000-0002-3142-7483*

DOI: 10.25313/2617-572X-2023-2-8668

АКСІОМЕТРІЯ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ЦІННІСНОГО ПІДХОДУ

AXIOMETRY OF THE STATE YOUTH POLICY: UPDATE OF THE VALUE APPROACH

Анотація. Вступ. У статті розглядаються аксіологічні засади державної молодіжної політики. Акцентовано увагу на необхідності врахування системи ціннісних орієнтацій сучасної молоді при розробці молодіжної політики в Україні. Зазначається, що дослідження суспільних цінностей і зокрема цінностей молоді у державному управлінні не є новими, оскільки багатьма дослідниками визнається найважливішою темою в адміністративних та політичних дослідженнях. Різні вчені вважають такі дослідження необхідною адміністративною практикою, або «надійним інструментом для прийняття рішень», або «строгим способом визначення, вимірювання та покращення ефективності державної політики». Надзвичайна популярність суспільної цінності змусила інших дослідників оголосити її «новою ерою в державному управлінні». У даному дослідженні держава розглядається як суб'єкт, котрий формує цінності та ціннісні орієнтації молоді.

Метою дослідження є актуалізація проблем державної молодіжної політики України, а також ціннісного підходу щодо проблем розвитку молоді на сучасному етапі. Автори дають відповідь на ключове дослідницьке питання: які цінності молоді допомагають і сприяють розвитку держави, а відсутність яких виконує деструктивну функцію, та як держава здатна впливати на формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді.

Матеріали та методи дослідження. Для реалізації мети дослідження використані відкриті бази соціологічних даних Всесвітнього дослідження цінностей (WVS), в якому Україна безпосередньо брала участь. За результатами вторинного соціологічного аналізу, завдяки розрахунку статистичних індексів, визначені найпоширеніші пріоритетні цінності молоді, встановлено рівень їх сталості та зроблені припущення щодо напрямку змін ціннісного простору молоді України та світу на найближчі роки. Емпіричний матеріал для цього дослідження було отримано шляхом описового аналізу даних Всесвітнього дослідження цінностей двох останніх хвиль: шостої – дослідження проводилось у 2010–2014 рр. та сьомої – дослідження проводилось у 2017–2020 рр., які знаходяться у відкритому доступі.

Результати. У статті доведено, що дослідження суспільних (базових) цінностей молоді – це не лише нова парадигма державного управління, а й його майбутнє, а існування конкуруючих парадигм у державному управлінні, а саме парадигми управління суспільними цінностями, посилює їх теоретичний розвиток. Аксиометрія державної молодіжної політики полягає у врахуванні сформованої системи цінностей молоді, у розробленні та реалізації пріоритетних напрямів сучасної молодіжної політики. Тому було досліджено динаміку змін ціннісних орієнтацій молоді (віковий діапазон від 16 до 30 років) в Україні у порівнянні з іншими країнами. В результаті проведеного аналізу автори прийшли до висновків, що розуміння суспільних (базових) цінностей молодих людей є важливим питанням для урядів, які прагнуть надавати кращі державні послуги. Відповідаючи на поставлені запитання, автори намагаються встановити фокус парадигми управління суспільними цінностями у сфері державного управління. Дослідження додає цінності теоретичним розробкам суспільного значення в галузі публічного управління.

Перспективи. Процес формування ціннісних орієнтацій молоді потребує детального осмислення, переосмислення та аналізу як з огляду на філософську складову поняття, так і на соціологічні та управлінські аспекти дослідження. Проте одним із найважливіших залишається питання щодо факторів, котрі здійснюють чи здатні здійснювати вплив на формування спектру цінностей молоді загалом та української молоді зокрема. У межах нової соціально-економічної парадигми розвитку суспільства на перший план виходять особистісні потреби й інтереси, що як стимулює творчу активність молодих людей, так і сприяє абсолютизації егоцентричних настроїв. За таких обставин найважливішим завданням і органів державної влади, й інститутів громадянського суспільства має бути пошук ефективних засобів гармонізації особистісного і суспільного джерел розвитку, виокреслення аксіологічних вимірів цих процесів.

Ключові слова: державна молодіжна політика, молодь, ціннісні орієнтації, аксиометрія.

Summary. Introduction. The article examines the axiological principles of state youth policy. Attention is focused on the need to take into account the system of value orientations of modern youth when developing youth policy in Ukraine. It is noted that the study of social values and, in particular, the values of youth in public administration is not new, as it is recognized by many researchers as the most important topic in administrative and political research. Various scholars consider such research to be a necessary administrative practice, or a «reliable tool for decision-making,» or a «rigorous way to define, measure, and improve the effectiveness of public policy.» The extreme popularity of public value has led other researchers to declare it a «new era in public administration.» In this study, the state is considered as an entity that forms the values and value orientations of young people.

Purpose. The purpose of the study is to update the problems of the state youth policy of Ukraine, as well as the value approach to the problems of youth development at the current stage. The authors answer the key research question: which values of youth help and contribute to the development of the state, and the absence of which performs a destructive function, and how the state is able to influence the formation of value orientations of modern youth.

Materials and methods. To implement the research goal, open databases of sociological data of the World Values Survey (WVS), in which Ukraine directly participated, were used. According to the results of the secondary sociological analysis, thanks to the calculation of statistical indices, the most common priority values of the youth were determined, the level of their stability was established, and assumptions were made regarding the direction of changes in the value space of the youth of Ukraine and the world in the coming years. Empirical material for this study was obtained through a descriptive analysis of data from the World Values Survey of the last two waves: the sixth – the survey was conducted in 2010–2014 and the seventh – the survey was conducted in 2017–2020, which are publicly available.

Results. The article proves that the study of social (basic) values of youth is not only a new paradigm of public administration, but also its future, and the existence of competing paradigms in public administration, namely the paradigm of public values management, strengthens their theoretical development. The axiometry of the state youth policy consists in taking into account the formed system of youth values, in the development and implementation of priority areas of modern youth policy. Therefore, the dynamics of changes in value orientations of young people (age range from 16 to 30 years) in Ukraine compared to other countries was investigated. As a result of the analysis, the authors came to the conclusion that understanding the social (basic) values of young people is an important issue for governments that strive to provide better public services. Answering the questions, the authors try to establish the focus of the paradigm of the management of public values in the sphere of public administration. The study adds value to theoretical developments of public importance in the field of public administration.

Discussion. The process of forming the value orientations of young people needs a detailed understanding, rethinking and analysis both with regard to the philosophical component of the concept and the sociological and management aspects of the study. However, one of the most important remains the question of factors that exert or are capable of influencing the formation of the spectrum of values of youth in general and Ukrainian youth in particular. Within the new socio-economic paradigm of society's development, personal needs and interests come to the fore, which both stimulates the creative activity of young people and promotes the absolutization of egocentric attitudes. Under such circumstances, the most important task of both state authorities and civil society institutions should be the search for effective means of harmonizing personal and social sources of development, delineating the axiological dimensions of these processes.

Key words: state youth policy, value orientations, axiometry.

Постановка проблеми. Дослідження «цінностей» у державному управлінні не є новими, оскільки ще у середині 80-х років минулого сторіччя Дуайт Уолдо у своїх роботах, присвячених дихотомії політики та державного управління, обговорював цінності, хоча прямо не використовував цей термін. На його думку, концепція суспільної/базової цінності є важливою, оскільки вона доповнює та усуває дефіцит демократії, залучаючи громадськість до визначення того, що найбільше цінується [1]. Американські дослідники Йоргенсен та Бозман на початку 2000-х років визнали суспільну цінність (public values) найважливішою темою в адміністративних та політичних дослідженнях. Різні вчені проголошували це як адміністративну практику [2]; як «надійний інструмент для прийняття рішень» і «строгий спосіб визначення, вимірювання та покращення ефективності державної політики» [3]. Надзвичайна популярність суспільної цінності змусила інших дослідників оголосити її «новою ерою в державному управлінні» [4]. Концепція управління суспільними цінностями була запропонована професором Гарвардського університету Марком Муром у 1995 році як відповідь на «новий державний менеджмент», який на той час був прихильником державного менеджменту та впливав на державну політику країн. М. Мур стверджує, що роль уряду має виходити за межі простого нагляду та надання послуг населенню, а створювати цінність у державному секторі [5]. Державні менеджери повинні шукати можливості, які є найбільш цінними для громадськості. Це передбачає використання державних ресурсів для створення бажаних соціальних результатів для громадян.

У сучасному українському суспільстві відбивається прояв загальної тенденції, пов'язаної з протистоянням традиційних та ліберальних цінностей, що виражається як у суспільній свідомості, так і політичній сфері, ідеології, мистецтві. Водночас очевидно, що в умовах глобалізації Україна не може сприйматися як ізольований предмет для аналізу. Розуміння особливостей сучасних цінностей суспільства та особистості виявляється пов'язаним з єдиними процесами, що відбуваються у світі під впливом інформаційно-комунікаційної, глобалізаційної, постмодерної та інших трансформацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У процесах політичних, соціально-економічних, духовних перетворень особлива роль належить молоді. Цим зумовлюється визначення державної молодіжної політики в Україні як пріоритетного і специфічного напрямку діяльності держави. Прийняття 1993 року Верховною Радою України Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» актуалізувало дослідження проблем та цінностей молоді, наукове обґрунтування формування державної політики щодо розвитку сім'ї та молоді. Проблема

державної молодіжної політики, молоді як специфічної соціально-демографічної групи, громадського молодіжного руху присвячували свої праці й такі дослідники, як О. Балакірева [6], В. Вербець [7], І. Гайванович [8], М. Головатий [9], В. Головенько [10], Ю. Криворучко [11], Н. Паніна [12] та інші. Разом з тим, актуальною справою залишаються дослідження аксіологічної складової сучасної молодіжної політики, визначення найефективніших шляхів формування ціннісного підґрунтя реформування цієї сфери діяльності держави.

Всесвітньо відомі дослідники цінностей, такі як Інґлхарт і Шварц, визначили, що молоді люди були єдиними чи найважливішими агентами соціальних змін і що «культурна еволюція» була односпрямованою [13]. Виходячи з цього, молоді люди і специфіка їхніх соціальних цінностей дають дослідникам змогу зазирнути в майбутнє. У рамках так званих «європейських цінностей» соціальні цінності рекламувалися та поширювалися в різних кампаніях, заходах і публікаціях стосовно молоді. Розповсюджено саме політичне використання понять соціальних цінностей через «повагу до людської гідності та прав людини», «свободу», «демократію», «рівність» та «верховенство права».

У науковій літературі, «цінності» визначаються як щось важливе, корисне, але ці якості не закладені початково в їх суть, — вони набуваються в процесі оцінки людиною безлічі предметів і явищ, порівняння їх значущості та встановлення пріоритету [14]. Людина суб'єктивна, через що у двох і більше індивідів визначення однієї цінності може відрізнитися (варто зауважити, що цінність завжди залишиться позитивною, інакше втрачає свій сенс, тоді як її оцінка може бути як позитивною, так і негативною) [15]. Цінності неоднакові для різних суспільств, тому не дивно спостерігати картину, де одна й та сама цінність має нерівну вагу в деяких країнах або навіть регіонах. Цінності не можна оминати й у публічній сфері. Діяльність публічних службовців пов'язана із наданням адміністративних послуг, задоволенням потреб населення, стимуляції розвитку територій та якості життя на місцевому та державному рівнях. Однією з перешкод ведення ефективної політики є патерналізм, який досі в певній мірі проявляє суспільство різних країн (особливо властиво пострадянському), де держава виступає непереможним механізмом, здатним задовольнити потреби громадян без їх безпосередньої участі, на базі чого виникає позиція аполітичності, тощо. На противагу даному шаблону, продуктивність прийнятих рішень не лише залежить від знань і навичок управлінця визначати ключові фактори зацікавленості цільової аудиторії, але й потребує прямого залучення громадськості до процесу управління. Вивчення цінностей суспільства створює можливість для успішного сприяння підвищення активності різних прошарків населення

та їх зацікавленості у сфері управління через резонанс власних світоглядних позицій і питань, винесених на публічне обговорення.

Найбільш масштабними крос-національними дослідженнями аксіологічного простору сьогодні є Всесвітнє дослідження цінностей (World Values Study (WVS)), що реалізується на основі методик Р.Інглхарта — К.Вельцеля та Ш.Шварца. Періодичність реалізації цих проектів дозволяє відстежувати основні тенденції руху ціннісних орієнтацій у межах як окремих суспільств, так і цілих територіальних конгломератів (європейського регіону, зокрема). Метод, розроблений Р. Інглхардом та К. Велцелем є одним із найбільш значущих для аналізу цінностей людини та суспільства по різних країнах. З позиції цього методу виявляються два основні виміри крос-культурних цінностей, що переважають у світі: традиційні та секулярно-раціональні; цінності виживання та цінності самовираження. У рамках нашого дослідження ми звертатимемося до аналізу суспільних (фундаментальних цінностей), а саме цінності сім'ї; роботи; друзів; вільного часу; політики; релігії, у порівнянні з ліберальними цінностями, а також цінностей модернізму та постмодернізму.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є актуалізація державної молодіжної політики України, а також ціннісного підходу до проблем розвитку молоді на сучасному етапі. Завданнями є відповіді на питання: які сьогодні найпоширеніші та пріоритетні цінності молоді України та інших країн світу; наскільки стійкі сьогоднішні цінності молоді; наскільки диференційовані тренди зміни ціннісних орієнтацій молоді різних країн, чи є серед них справді «загальні», «глобальні» та такі, що впливають на цінності населення окремих країн та України; які цінності допомагають та сприяють розбудові держави, а відсутність яких виконує деструктивну функцію та яким чином держава спроможна впливати на формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді.

Матеріали та методи (емпірична база дослідження). Для того, щоб визначити ціннісні пріоритети і загальносвітові тренди у ціннісних орієнтаціях молоді в різних країнах були проаналізовані результати двох хвиль WVS (round 6 (2010–2014 рр.) та 7(2017–2020 рр.)) [17; 18]. У своєму дослідженні ми звернемося до аналізу даних, отриманих у рамках проекту Всесвітнього дослідження цінностей (World Values Survey), тому, що має лонгітюдний характер за участю багатьох країн світу та України. Для більш точного дослідження динаміки цінностей до списку країн було винесено лише ті, що брали участь в обох хвилях (N=39). Для вимірювання соціальних цінностей найпоширенішою методологією (яка також використовується як в WVS) є прохання респондентів визначити, наскільки важливою є та чи інша цінність (питання

WVS Q1-6: «Скажіть, будь ласка, наскільки важливо для Вас те, що я зараз назву...?»), де «4» — дуже важлива, «1» зовсім неважлива.

Виклад основного матеріалу. До базових (фундаментальних) цінностей згідно типології Р. Інглхарта відносяться: *сім'я, друзі, вільний час, робота, політика та релігія*. Незважаючи на важливі зміни, які проходять сьогодні в інституті сім'ї: зниження ролі традиційної сім'ї, збільшення нетрадиційних форм сім'ї, а також зростання індивідуалістичних тенденцій — цінність сім'ї залишається однією з основних базових цінностей молоді в різних країнах. Аксіологічний аналіз дозволяє зробити ряд висновків про характер ціннісних орієнтирів молоді України і різних країн. Він свідчить про те, що західноєвропейські та східноєвропейські країни багато в чому співпадають у ціннісних орієнтирах. Україна не виділяється із групи європейських країн за всіма основними показниками, загалом демонструючи середні значення по групі. Для України виправдання незначної негативної динаміки показника становлять нестабільні економічний та політичний фактори. Країна у цілому втратила мирний статус, що призвело до зниження зацікавленості інвесторів, наявної девальвації валюти, перерозподілу державного бюджету тощо. Питання побудови сім'ї та утримання сімейних стосунків поступово зменшувало свою вартість через відсутність чіткого уявлення щодо змін наступного дня. Окрім того, достатньо швидкими темпами суспільство пострадянських країн, особливо молодь, починають переймати західні погляди на фундаментальні цінності. Хоча динаміка значення сім'ї в житті населення переважно від'ємна, середній показник для всіх країн становить 3,88 бали за 4-х бальною шкалою. Таким чином, *цінність сім'ї має стійкий глобальний характер*. Ця цінність може бути віднесена до розряду базових, універсальних, загальнолюдських, а її високі показники в ієрархії цінностей країн з ліберальним типом світогляду показують, що для стремління до свободи і самовиявлення не передбачається збереження сімейних зв'язків і традиційності в цій сфері.

Найвище значення важливості друзів у житті молоді належить країнам Північної та Західної Європи. Стан змін показників подібний до цінності сім'ї: Нідерланди та Німеччина отримали приріст у показниках на 0,04 та 0,08 пунктів, у той час як в Японії рівень важливості друзів серед молоді понизився на 0,01 пункт. Українська молодь оцінила важливість ролі друзів у своєму житті як «швидше важливо» — 3,34 б. Відповідно до результатів сьомої хвилі опитувань, цей показник втратив свою вагомість на 0,13 пунктів.

Значення важливості вільного часу серед молоді за середнім показником по всім країнам, навпаки, підвищилося на 0,05 пунктів та становить 3,26

бали. Показники України перебувають на позиції «вище середнього». Найнижча оцінка належить регіонам Західної та Східної Азії, Північної Африки. Трохи більше роль вільного часу виокремлює молода аудиторія Лівії (2,92 б.) та Тайланду (2,98 б.) — швидше важливо.

На питання про те, наскільки важлива для життя сучасної юної людини **політика**, були отримані наступні результати. Для України середній показник — 1,926. Середній рівень важливості політики для усіх країн-учасниць опитування становить 2,34 б. — не дуже важливо. Це *найнижчий середній показник* серед усіх цінностей. Політична активність вище в країнах, де переважають демократичні форми управління (Філіппіни та Німеччина), значуща роль громадянського суспільства. Відносно невисокий показник цінності політики в житті людини в країнах Східної та Північної Європи і в Україні свідчить про невисокий рівень впевненості в тому, що на політичну систему або політичні рішення можна надати вплив на громадян. Цікавий низький показник Румунії (1,64 б.) в цьому випадку, що свідчить про аполітичність молоді цієї країни. Значимість політичної активності пов'язана з цінностями самовиявлення, саморозвитку, секулярно-раціональними цінностями, а також залежить від рівня довіри громадянської держави та стремліннями до участі в демократичних процесах.

На наступне питання про значимість показника «**робота**» для життя сучасної молоді були отримані такі відповіді по країнах. Усі показники в цілому близькі за своїм значенням і показують, що робота входить до складу базових цінностей молоді та відіграє важливу роль у сучасному житті, незалежно від культурних і політичних особливостей сучасної країни. Що стосується України, то зафіксовано негативну динаміку: значимість роботи у житті української молоді знизилась. Середнє значення цінності роботи для усіх країн складає 3,48. Таким чином, робота займає друге місце серед фундаментальних цінностей та має *загальний характер*. Якщо від'ємна динаміка продовжить зберігатися, цінність втратить свою позицію.

Важливим параметром у житті молодої людини, що визначає традиційність її світогляду, є ставлення до **релігії**. Для молоді України цей показник знизився на -0,16 на момент проведення сьомої хвилі WVS. Найвищі показники належать країнам третього світу. У протизагу, найнижче значення релігії в житті молоді зафіксовано у Японії (1,47 б.), Нідерландах (1,59 б.) та Китаї (1,70 б.). З певним відривом у категорії нижчих показників знаходяться Австралія (1,83) б. та Нова Зеландія (1,93 б.).

Матеріалістичні та постматеріалістичні ціннісні орієнтації молоді Поняття «матеріалізму» та «постматеріалізму» було висунуто американським соціологом Рональдом Інглхартом у його праці «Тиха

революція» у 1977 році, що містила у собі теорію змін вагомості цінностей, способу життя людей через поступовий перехід суспільства від пріоритетів фізичної та моральної безпеки до пріоритету якості життя, самовираження та приналежності до груп [16]. Молодь розвинених країн з більшою ймовірністю схильні до акцентування уваги на постматеріалістичних цінностях, оскільки їх базові потреби на високому рівні задоволені державою. У такому разі особистість не витрачає більшу частину свого часу на вирішення питань безпеки, матеріального достатку, а, отже, не надає їм надмірної значущості, вважаючи пріоритетними саморозвиток, духовне збагачення, проведення часу на своє задоволення тощо. Динаміка змін показників має позитивний характер, тим не менш, найлегше постматеріалістичні цінності сприймають та впроваджує у своє життя молодь країн, чий індекс початково мав перевагу в бік постмодернізму (західноєвропейські, північноамериканські). Пострадянські країни, до яких належить й Україна, в переважній більшості розвиваються за європейським напрямком, проте швидкість перейняття західноєвропейських цінностей відстає на умовні 10 років разом із економічним та політичним розвитком країн. Хоча в останнє десятиліття ціннісні орієнтації потерпають дещо швидшої трансформації, зовнішньо- та внутрішньополітичні чинники, а також затримка рівня розвитку країни у певних сферах заважають рівномірному зростанню вагомості постматеріалістичних нахилів всередині молодого суспільства.

Відповідно до даних шостої та сьомої хвилі опитувань WVS, було проведено аналіз переважання матеріалістичних або постматеріалістичних цінностей у групі молоді різних країн світу, а також встановлення тенденцій переходу між даними ціннісними орієнтаціями. Базова версія індексу постматеріалізму складається з сегментів «матеріалісти», «змішаний тип» та «постматеріалісти».

Найбільший відсоток молодих людей, схильних до встановлення матеріалістичних пріоритетів знаходиться у Єгипті (64,9%) та Тунісі (47,3%). Східна Європа та Центральна Азія дотримуються такого розподілу відповідей: Росія (45,9%), Україна (44%), Казахстан (41,6%) (див. таблицю 1). Доля матеріалістів (44%) та змішаного типу (49,5%) в Україні знаходиться майже на одному рівні. Кількість матеріалістично налаштованої молоді підвищилася на 3,9%, крім того, додатковий приріст також зафіксовано у частині постматеріалізму (6,6%) — на 0,7% більше молодих респондентів проявили постмодерне світосприйняття. За розміром частки постматеріалістів лідерство отримала молодь Німеччини (41,1%), своїми показниками дещо поступаються молоді люди США (31,6%), Гонконгу (25,3%), Австралії (20,6%) та Нової Зеландії (20%). Відсоток матеріалістів цих країн має нерівномірний розподіл відповідно інших сегментів.

Найбільшою перешкодою у питанні прийняття постматеріалістичних ціннісних орієнтацій серед молоді України є розвиток країни, який залежить від великої кількості факторів. Формування комфортних умов для життя усього населення є найважчим, але й найбільш дієвим способом прискорити зміни пріоритетів суспільства. Українська молодь є відкритою та дещо поблажливою щодо конфліктних течій, притаманних країнам з демократичною формою правління. Відповідну початкову позицію слід вважати перевагою так як темпи

приспосовування нових поглядів буде прискорено, а сам процес їх прийняття стане менш болючим.

Загалом можна сказати, що поступово у світі кількість постматеріалістів серед молоді збільшується, але їх частка, як і раніше, не велика. За розміром частки постматеріалістів серед молоді лідирує Німеччина (2017), там їхня частка порівняно з 2013 року збільшилася вдвічі з 20% до 40%. Це найвищий показник серед усіх країн, потім слідує США — 17% у 2011 р. та 31% у 2017 р., та Гонконг — 26% (2014 р.) та 25%

Таблиця 1

Індекс постматеріалізму для молоді (16–30 років), порівняння даних для України та окремих країн за результатами шостої і сьомої хвили WVS

Країни WVS 6/ WVS 7	Матеріалісти/постматеріалісти					
	WVS 6 2010–2014			WV7 2017–2020		
	Матеріалісти	Змішаний	Постматеріалісти	Матеріалісти	Змішаний	Постматеріалісти
США (2011/2017)	23%	60%	17%	13%	56%	31%
Мексика (2012/2018)	14%	63%	24%	16%	67%	17%
Колумбія (2012/2018)	14%	62%	24%	19%	62%	19%
Еквадор (2013/2018)	22%	62%	16%	21%	61%	18%
Перу (2012/2018)	23%	62%	14%	28%	62%	11%
Бразилія (2014/2018)	25%	57%	19%	24%	64%	12%
Чилі (2012/2018)	15%	62%	23%	23%	65%	12%
Аргентина(2013/2017)	23%	66%	12%	33%	59%	8%
Німеччина(2013/2017)	17%	62%	20%	4%	56%	41%
Кіпр (2011/2019)	32%	58%	10%	25%	56%	20%
Румунія (2012/2017)	24%	64%	12%	22%	62%	16%
РФ (2011/2017)	46%	52%	3%	46%	48%	6%
Україна (2011/2020)	41%	54%	6%	45%	48%	7%
Нігерія(2012/2018)	34%	60%	6%	27%	65%	8%
Турція (2011/2018)	29%	57%	15%	30%	60%	10%
Ірак (2013/2018)	41%	55%	4%	28%	67%	5%
Єгипет(2013/2018)	64%	35%	2%	66%	33%	1%
Йорданія (2014/2018)	54%	43%	3%	38%	59%	4%
Киргизтан (2011/2019)	41%	54%	5%	28%	64%	8%
Кітай (2013/2018)	56%	42%	3%	42%	53%	5%
Тайвань (2012/2018)	37%	54%	10%	24%	61%	16%
Гон Конг (2014/2018)	20%	54%	26%	22%	54%	25%
П.Корея (2010/2018)	32%	59%	9%	37%	57%	6%
Японія (2010/2019)	16%	72%	13%	25%	67%	8%
Пакистан (2012/2018)	25%	63%	12%	22%	69%	9%
Тайланд (2013/2018)	30%	59%	11%	22%	72%	7%
Малазія (2012/2018)	34%	59%	7%	25%	69%	6%
Сінгапур (2012/2020)	33%	60%	8%	23%	65%	13%
Філіпіни (2012/2019)	27%	60%	13%	25%	62%	13%
Австралія (2012/2018)	35%	62%	4%	14%	65%	21%
Нова Зеландія (2011–18)	21%	65%	14%	4%	77%	20%

Джерело: розраховано авторами на основі [17; 18]

(2018 р.). Найменша частка пост матеріалістів у Єгипті (2018 р. — 1%). Частка постматеріалістів у Росії зростає вдвічі з 3% у 2011 р. до 6% у 2017 р. та близька до Китаю (2018 р. — 5%), України (2020 р. — 7%) та Киргизстану (2019 р. — 7%). За часткою матеріалістів українська молодь поступається Єгипту, Китаю та Йорданії. За часткою змішаного типу, що означає поступове зміщення від матеріальних цінностей до постматеріальних, лідером є японська молодь.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Україна як східноєвропейська країна не надто відрізняється своїми показниками з країнами західної Європи. Молоде населення України так само піддається світовим тенденціям і значною мірою чутливе до змін ціннісних орієнтацій західноєвропейських країн, оскільки більшою мірою спрямоване на переймання та адаптацію їх світоглядних переконань та ідеологій. У той же час молода українська аудиторія зберігає свою індивідуальність як країни з довгою та насиченою історією, події якої карбували унікальні риси представників українського народу і ці тенденції

вкрай необхідно враховувати у розробці державної молодіжної політики.

Процес формування ціннісних орієнтацій молоді потребує детального осмислення, переосмислення та аналізу як з огляду на філософську складову поняття, так і на соціологічні аспекти дослідження. Проте одним із найважливіших залишається питання щодо факторів, котрі здійснюють чи здатні здійснювати вплив на формування спектру цінностей молоді загалом та української молоді зокрема. У даному дослідженні держава розглядається як суб'єкт, котрий формує цінності та ціннісні орієнтації молоді. У межах нової соціально-економічної парадигми розвитку суспільства на перший план виходять особистісні потреби й інтереси, що як стимулює творчу активність молодих людей, так і сприяє абсолютизації егоцентричних настроїв. За таких обставин найважливішим завданням і органів державної влади, й інститутів громадянського суспільства має бути пошук ефективних засобів гармонізації особистісного і суспільного джерел розвитку, виокреслення аксіологічних вимірів цих процесів.

Література

1. Svava J. H. Beyond Dichotomy: Dwight Waldo and the Interwined Politics-Administration Relationship. *Public Administration Review*. Jan. — Feb., 2008. Vol. 68, No. 1. P. 46–52 (Дата звернення: 12.03.2023)
2. Bozeman B. Public-value failure: When efficient markets may not do. *Public administration review*. 2002. 62(2). P. 145–161. doi: <https://doi.org/10.1111/0033-3352.00165> (дата звернення: 12.03.2023)
3. Alford J., O'Flynn J. Making Sense of Public Value: Concepts, Critiques and Emergent Meanings, *International Journal of Public Administration*. 2009. Vol. 32, Is. 3–4. P. 171–191. doi: 10.1080/01900690902732731 (дата звернення: 12.03.2023)
4. Talbot C. R. Measuring Public Value — A Competing Values Approach. March, 2017. doi: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.36824.90888> (Дата звернення: 12.03.2023)
5. На Т. Т. Empirically Testing the Public Value Based Conceptual Framework for Evaluating E-Government Performance in Vietnam. *Modern Economy*. 2016. Vol. 7, No. 2. P. 140–152. doi: <http://dx.doi.org/10.4236/me.2016.72016> (Дата звернення: 12.03.2023)
6. Балакера О. М. Довідкові матеріали про становище молоді та хід реалізації державної молодіжної політики в Україні. К.: Весь мир, 1997. 98 с.
7. Вербець В. Проблеми формування національної свідомості молоді // Наукові записки «Острозька Академія». Острог, 1999. Т. 2, Ч. 1 С. 231–234.
8. Гайванович І. Молодіжний рух України: тенденції та перспективи розвитку // Молода нація: Альманах: Спецвипуск. К., 2000. С. 115–121.
9. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення // Укр. наук. дослід. ін-т проблем молоді. К.: Наукова думка. 1993. С. 6–10.
10. Головенько В. А. Український молодіжний рух у ХХІ ст. / Укр. НДІ проблеми молоді. К.: А.Л.Д., 1997. 158 с.
11. Криворучко Ю. Молодь як суспільний чинник формування громадянського суспільства України // Громадянське суспільство як здійснення свободи: центрально-східноєвропейський досвід / За ред. А. Карася. Л., 1999. С. 309–316.
12. Паніна Н. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально психологічний стан за умов тотальної аномії // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2001. № 1. С. 41–48.
13. Inglehart R. Cultural Evolution: People's Motivations are Changing, and Reshaping the World, *Social Forces*. June, 2020. Vol. 98, Is. 4. P. 1–3. doi: <https://doi.org/10.1093/sf/soz119> (Дата звернення: 12.03.2023)
14. Матяж С. В. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості / С. В. Матяж, А. О. Березянська // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер.: Соціологія. 2013. Т. 225, Вип. 213. С. 27–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrphdusoc_2013_225_213_7. (Дата звернення: 12.03.2023)

15. Перепелиця М. П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект). К.: Український інститут соціальних досліджень, Український центр політичного менеджменту, 2001. 242 с.
16. Inglehart R. *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics* / Published by: Princeton University Press, 1977. P. 496.
17. Inglehart R., Haerpfer C., Moreno A., Welzel C., Kizilova K., Diez-Medrano J., Lagos M., Norris P., Ponar-in E., Puranen B. et al. (eds.). *World Values Survey: Round Six — Country-Pooled Datafile Version*. 2014. URL: www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp (Дата звернення: 24.11.2022)
18. Haerpfer C., Inglehart R., Moreno A., Welzel C., Kizilova K., Diez-Medrano J., Lagos M., Norris P., Ponar-in E., Puranen B. (eds.). *World Values Survey: Round Seven — Country-Pooled Datafile Version 5.0*. Madrid, Spain & Vienna, Austria: JD Systems Institute & WVSA Secretariat. 2022. doi: 10.14281/18241.20; URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp> (Дата звернення: 24.11.2022)

References

1. Svava J. H. Beyond Dichotomy: Dwight Waldo and the Interwined Politics-Administration Relationship. *Public Administration Review*. Jan. — Feb., 2008. Vol. 68, No. 1. P. 46–52 (Date of application: 12.03.2023)
2. Bozeman B. Public-value failure: When efficient markets may not do. *Public administration review*. 2002. 62(2). P. 145–161. doi: <https://doi.org/10.1111/0033-3352.00165> (date of application: 12.03.2023)
3. Alford J., O'Flynn J. Making Sense of Public Value: Concepts, Critiques and Emergent Meanings, *International Journal of Public Administration*. 2009. Vol. 32, Is. 3–4. P. 171–191. doi: 10.1080/01900690902732731 (date of application: 12.03.2023)
4. Talbot C. R. Measuring Public Value — A Competing Values Approach. March, 2017. doi: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.36824.90888> (Date of application: 12.03.2023)
5. Ha T. T. Empirically Testing the Public Value Based Conceptual Framework for Evaluating E-Government Performance in Vietnam. *Modern Economy*. 2016. Vol. 7, No. 2. P. 140–152. doi: <http://dx.doi.org/10.4236/me.2016.72016> (Date of application: 12.03.2023)
6. Balakiera O. M. Dovidkovi materialy pro stanovyshche molodi ta khid realizatsii derzhavnoi molodizhnoi polityky v Ukraini. K.: Ves myr, 1997. 98 s.
7. Verbets V. Problemy formuvannya natsionalnoi svidomosti molodi // *Naukovi zapysky «Ostrozka Akademiia»*. Ostroh, 1999. T. 2, Ch. 1 S. 231–234.
8. Haŷvanovych I. Molodizhnyŷ rukh Ukrainy: tendentsin ta perspektyvy rozvytku // *Moloda natsiia: Almanakh: Spetsvypusk*. K., 2000. S. 115–121.
9. Holovatyŷ M. F. Molodizhna polityka v Ukraini: problemy onovlennia // *Ukr. nauk. doslid. in-t problem molodi*. K.: Naukova dumka. 1993. S. 6–10.
10. Holovenko V. A. Ukraïnskyŷ molodizhnyŷ rukh u KhKhI st. / *Ukr. NDI problemy molodi*. K.: A.L.D., 1997. 158 s.
11. Kryvoruchko Yu. Molod yak suspilnyŷ chynnyk formuvannya hromadianskoho suspilstva Ukrainy // *Hromadianske suspilstvo yak zdiŷnennia svobody: tsentralno-skhidnoievropeŷskyŷ dosvid* / Za red. A. Karasia. L., 1999. S. 309–316.
12. Panina N. Molod Ukrainy: struktura tsinnosteŷ, sotsialne samopochuttia ta moralno psykhologichnyŷ stan za umov totalnoi anomii // *Sotsiolohiia: teoriia, metody, marketynh*. 2001. № 1. S. 41–48.
13. Inglehart R. Cultural Evolution: People's Motivations are Changing, and Reshaping the World, *Social Forces*. June, 2020. Vol. 98, Is. 4. P. 1–3. doi: <https://doi.org/10.1093/sf/soz119> (Date of application: 12.03.2023)
14. Matiazh S. V. Klasyfikatsiia tsinnosteŷ ta tsinnisnykh orientatsii osobystosti / S. V. Matiazh, A. O. Berezianska // *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnogo universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu “Kyievo-Mohylianska akademiia”]*. Ser.: Sotsiolohiia. 2013. T. 225, Vyp. 213. S. 27–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2013_225_213_7. (Date of application: 12.03.2023)
15. Perepelytsia M. P. Derzhavna molodizhna polityka v Ukraini (rehionalnyŷ aspekt). K.: Ukraïnskyŷ instytut sotsialnykh doslidzhen, Ukraïnskyŷ tsentr politychnoho menedzhmentu, 2001. 242 s.
16. Inglehart R. *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics* / Published by: Princeton University Press, 1977. P. 496.
17. Inglehart R., Haerpfer C., Moreno A., Welzel C., Kizilova K., Diez-Medrano J., Lagos M., Norris P., Ponar-in E., Puranen B. et al. (eds.). *World Values Survey: Round Six — Country-Pooled Datafile Version*. 2014. URL: www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp (Date of application: 24.11.2022)
18. Haerpfer C., Inglehart R., Moreno A., Welzel C., Kizilova K., Diez-Medrano J., Lagos M., Norris P., Ponar-in E., Puranen B. (eds.). *World Values Survey: Round Seven — Country-Pooled Datafile Version 5.0*. Madrid, Spain & Vienna, Austria: JD Systems Institute & WVSA Secretariat. 2022. doi: 10.14281/18241.20; URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp> (Date of application: 24.11.2022)

УДК 351:327

Остап'як Василь Іванович

доктор політичних наук, доцент

кафедра публічного управління та адміністрування

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Ostapiak Vasyl

Doctor of Political Science, Associate Professor

Department of Public Administration and Management

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

ORCID: 0000-0001-9374-1956

DOI: 10.25313/2617-572X-2023-2-8670

ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

СИСТЕМНІСТЬ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

SYSTEMATIC DEVELOPMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION UNDER GLOBALIZATION

Анотація. Термін «система» в різні часи серед дослідників використовується, для логічного пояснення процесів, котрі відбуваються, проходять з певною закономірністю та послідовністю. Система описується як взаємозв'язки різних елементів, котрі під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів взаємодіють, розвиваються, змінюються. Тож можна виділити поняття системності котре використовують в різних науках від точних, таких як хімія, фізика і біологія, до наук гуманітарного напрямку таких як філософія, соціологія політологія. Системи описуються і в управлінських науках, а поняття системності пояснює різноманітні способи взаємодії, котрі мають логічність, послідовність та інші характеристики котрі ми розглядатимемо в нашій розвідці.

Передусім нас цікавить системність та системні зв'язки в такому контексті, котрий допоможе нам зрозуміти основи управління, взаємодії між групами людей, та дозволить більш об'єктивно аналізувати систему міжнародних відносин. На прикладі системи міжнародних відносин найбільш зручно аналізувати системні процеси, але слід також пам'ятати, що системність в міжнародних відносинах взаємопов'язана з елементами управлінських, економічних, політичних, культурних систем.

Аналізуючи системи, та їх логічні взаємозв'язки ми можемо більш детально розглядати всі параметри кризи, кризогенності, а саме ці елементи системи найбільш динамічно впливають на розвиток та трансформацію будь яких структур. Розглядаючи настільки складний матеріал потрібно розуміти, що економічна складова в глобальному просторі є невід'ємною частиною розвитку та впливає на структуру систем, особливо коли згадуємо про систему міжнародних відносин. На динамічний розвиток системи міжнародних відносин також впливають військові фактори, загрози та наративи котрі застосовують в глобальному просторі домінуючі системи для посилення конкуренції і отримання стратегічної переваги.

Ключові слова: система, множинність, криза, публічне управління, механізми державного управління.

Summary. The term «system» is used by researchers at different times to logically explain the processes that take place and proceed with a certain regularity and sequence. The system is described as the interconnections of various elements that interact, develop, and change under the influence of external and internal factors. Therefore, it is possible to distinguish the concept of systematicity, which is used in various sciences, from exact sciences, such as chemistry, physics, and biology, to humanitarian sciences, such as philosophy, sociology, and political science. Systems are also described in management sciences, and the concept of systemicity explains various ways of interaction that have logic, consistency and other characteristics that we will consider in our investigation.

First of all, we are interested in systemicity and systemic connections in such a context, which will help us understand the basics of management, interaction between groups of people, and allow us to more objectively analyze the system of international relations. Using the example of the system of international relations, it is most convenient to analyze systemic processes, but it should also be remembered that systemicity in international relations is interconnected with elements of management, economic, political, and cultural systems.

Analyzing the systems and their logical interrelationships, we can consider in more detail all the parameters of the crisis, crisisogenicity, and it is these elements of the system that most dynamically affect the development and transformation of any structures. When considering such a complex material, it is necessary to understand that the economic component in the global space is an integral part of development and affects the structure of systems, especially when we mention the system of international relations. The dynamic development of the system of international relations is also influenced by military factors, threats and narratives that are used by the dominant systems in the global space to increase competition and gain a strategic advantage.

Key words: system, multiplicity, crisis, public administration, state administration mechanisms.

Постановка проблеми. Термін «система» в різні часи серед дослідників використовується для логічного пояснення процесів, котрі відбуваються, проходять з певною закономірністю та послідовністю. Дослідник Л. фон Бергаланфі вважав, що «Фізичні системи відрізняються від живих утворень тим, що закриті по відношенню до зовнішнього середовища, тоді як живі організми є відкритими. Життєвий процес організмів передбачає наявність потоку матерії, що входить з навколишнього середовища, тип і обсяг якого визначається відповідно до системних характеристик організму. Також здійснюється виведення із системи в довкілля матерії, як результату функціонування системи. Таким чином, організми забезпечують собі додаткову енергію, яка дозволяє досягати негентропії, а також забезпечує стійкість системи по відношенню до середовища. Система описується як взаємозв'язки різних елементів, котрі під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів взаємодіють, розвиваються, змінюються» [1]. Тож можна виділити поняття системності, котре використовують у різних науках від точних, таких як хімія, фізика і біологія, до наук гуманітарного напрямку таких як філософія, соціологія, політологія. Системи описуються і в управлінських науках, а поняття системності пояснює різноманітні способи взаємодії, котрі мають логічність, послідовність та інші характеристики, котрі ми розглядатимемо в нашій розвідці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управління системами є активно досліджуваною галуззю, яка вивчає, як ефективно керувати системами, щоб досягти поставлених цілей. Управління системами може включати в себе використання різних методів та інструментів, таких як кібернетика, системний аналіз, теорія систем, менеджмент та інші. Різні аспекти удосконалення публічного управління в нашій державі досліджували Ю. Бажал, В. Базилевич, В. Геєць, В. Луговий, О. Оболенський, Ю. Пахомов, І. Розпутенко, В. Токарева, А. Чухно, О. Амоші, О. Власюка, В. Гришка, Е. Лібанової, І. Михасюка, В. Новицького, П. Саблука, А. Філіпенка, С. Чистова, Д. Дзвінчу.

Метою цієї статті є пояснення поняття системності та системних зв'язків, а також їх значення в різних науках, зокрема в управлінських, соціологічних та політичних науках. Розглядається, як системність та системні зв'язки впливають на

взаємодію між елементами системи, та як це застосовується в аналізі криз, кризогенності та розвитку будь-яких структур.

Викладка основного матеріалу дослідження. Системність та системні зв'язки нам варто розглядати в такому контексті, котрий допоможе нам зрозуміти основи управління, взаємодії між групами людей та дозволить більш об'єктивно аналізувати систему міжнародних відносин. До прикладу дослідники Норберт Вінер і Росс Ешбі, які започаткували використання математики для вивчення систем, здійснили значний розвиток таких концепцій систем [2], [3]. На прикладі системи міжнародних відносин найбільш зручно аналізувати системні процеси, але слід також пам'ятати, що системність у міжнародних відносинах взаємопов'язана з елементами управлінських, економічних, політичних, культурних систем.

Аналізуючи системи та їх логічні взаємозв'язки, ми можемо більш детально розглядати всі параметри кризи, кризогенності, а саме ці елементи системи найбільш динамічно впливають на розвиток та трансформацію будь-яких структур. Досліджуючи настільки складний матеріал потрібно зрозуміти, що економічна складова в глобальному просторі є невід'ємною частиною розвитку та впливає на структуру систем, особливо, коли згадуємо про систему міжнародних відносин. На динамічний розвиток системи міжнародних відносин також впливають військові фактори, загрози та наративи, котрі застосовують у глобальному просторі домінуючі системи для посилення конкуренції і отримання стратегічної переваги.

Світ стикнувся з загрозами не тільки через процес трансформаційних перетворень систем, але й через розвиток науково-технічного потенціалу і економічні запити сучасних суспільств. Тому нам видається доцільним проаналізувати динаміку розвитку та складові тих глобальних процесів, що потенційно можуть змінювати розподіл сил і сфер впливу в сучасному світі. Для нас є цікавою стаття: «Глобалізація та системний ризик» (Globalization And Systemic Risk) в журналі The World Financial Review. Автори стверджують, що глобалізація є причиною системного ризику, але водночас і його рішенням. Вони пишуть: «Більше зв'язків і відкритості, швидкі зміни, зростання населення і доходів приносять більшу складність і вищий потенціал системного ризику» [4].

Система. При вивченні політичних чи управлінських систем та їх складових, важливо також розглянути термін «система», який походить від грецьких слів «сполучення», «ціле», «з'єднання». Цей термін означає множину взаємопов'язаних елементів, які утворюють єдину цілісність, взаємодіють між собою та з середовищем. У контексті політичних чи управлінських систем, «система» може описувати взаємодію різних елементів, які складаються з національної політики, пов'язаної з реалізацією державного управління, взаємодії з парламентом, політичними партіями та громадськими організаціями. Ці елементи взаємодіють між собою та з середовищем таким, як економіка, культура, соціум і т.д., з метою досягнення спільної мети — розвитку та процвітання держави. Розуміння того, як працює політична система чи система управління, допомагає краще зрозуміти та оцінити дії загрози, з якими може стикнутися держава на внутрішньому управлінському рівні та на зовнішньому рівні в системі міжнародних відносин. Логічним є припустити той факт, що будь-які елементи, котрі взаємодіють, утворюють більш складні ієрархічні структури і проходять певні стадії розвитку схильні до кризогенності. В різних сферах наукового буття поняття система має різне значення.

Термін «система», що використовується в точних науках і в описі логічних процесів, також вивчає кризу, адже криза є невід'ємною складовою будь-яких системних процесів. Зокрема процесів, що відбуваються в системі міжнародних відносин, політиці, економіці, управлінні і т.д. Саме

тому для нас є цікавим розглядати кризу як універсальний механізм усвідомлення всіх логічних процесів, що відбуваються в глобальному просторі. Зрозумівши, як настає криза, що її супроводжує і які є шляхи подолання кризи, можна знизити рівень кризогенності, усунути конфліктогенні фактори і зробити будь-які системні взаємодії менш кризовими і більш ефективними.

Поняття «криза» можна визначити як стан, коли система перестає працювати в звичному режимі, і її функціонування стає критичним або повністю руйнується система. Криза може виникати з різних причин, а саме: змін у зовнішньому середовищі, внутрішні дисфункції системи, помилки в управлінні тощо. Дослідники В. Мартінович та О. Руденко зазначають, що: «Механізм державного управління може функціонувати за умови короткострокових криз, але системна криза державного управління, що веде до негативних наслідків і надалі, вимагає конкретних управлінських рішень» [7].

Розглядаючи проблематику, ми також можемо сказати, що криза є невід'ємною складовою поняття «система», оскільки будь-яка система може стикнутися з кризою у будь-який момент свого функціонування. Системи, що досконаліше і динамічніше, частіше стикаються з кризами, оскільки вони діють у більш непередбачуваному середовищі. Проте у разі наявності адекватного управління та стратегії запобігання кризам, системи можуть бути більш стійкими до негативних впливів.

Система та криза співпрацюють, функціонують та діють разом, оскільки криза може виникнути

Таблиця 1

Опис систем

Тип системи	Опис
Система в політиці	Зазвичай — це сукупність політичних інститутів, організацій, норм і цінностей, які регулюють політичне життя суспільства [5];
Система міжнародних відносин	Система за твердженням Кена Бутра, професора міжнародних відносин, може бути описана як «набір акторів та взаємодій між ними, що виникають у процесі вирішення спільних проблем або конфліктів» (Ken Booth «International Relations Theory Today»). Також більшість дослідників у період після 1648 р. виділяють вісім систем, заснованих на поєднанні конкретних домовленостей: Вестфальська (1648 р. — початок XVIII ст.); Утрехтська (1714–1789 рр.); Тільзитська (1807–1812 рр.); Віденська (1815–1871 рр.); Постфранкфуртська (1871–1914 рр.); Версальсько-Вашингтонська (1919–1939 рр.); Ялтинсько-Постдамська (1945–1991 рр.); Сучасна (1991 р. — теперішній час).
Система в економіці	Описується як сукупність економічних агентів (домогосподарств, підприємств, держави тощо), їхньої діяльності та взаємозв'язків на ринках товарів і послуг, факторів виробництва та грошей.
Система в публічному управлінні	Зазвичай комплекс організацій, процедур, інформаційних технологій та інших елементів, які взаємодіють з метою забезпечення ефективного функціонування публічної влади. Вона складається з окремих частин, які взаємодіють між собою і спільно розв'язують завдання з реалізації державної політики та задоволення потреб населення. Система публічного управління може бути як вертикальною (централізованою), так і горизонтальною (децентралізованою). Система в публічному управлінні — це сукупність органів державної влади та місцевого самоврядування, їх функцій і повноважень, правил і процедур їх формування і функціонування [6];

Джерело: систематизовано авторами

в будь-якій складовій системі, а також може вплинути на інші складові системи, що перебувають у взаємодії. У такому разі криза може впливати на функціонування системи як цілого, а також на її окремі складові, що може мати серйозні наслідки для системи та її середовища.

Отже, система та криза є невід'ємними складовими один одного, і вони співпрацюють, функціонують та діють разом. Дослідження понять «система» та «криза» є важливим для розуміння причин та наслідків кризових ситуацій, розробки стратегій їх запобігання та керування, а також підвищення стійкості систем до негативних впливів ззовні та усунення дисфункцій усередині системи. Дослідження понять «система» та «криза» також має важливе значення для розвитку політичної науки, системи міжнародних відносин, економіки та публічного управління, оскільки ці галузі суттєво залежать від стану та функціонування систем, а також можуть мати значний вплив на виникнення кризових ситуацій.

Наприклад, у політичній науці дослідження криз може допомогти зрозуміти причини політичних криз, які можуть виникати в будь-якій країні. У системі міжнародних відносин дослідження криз може сприяти розумінню відносин між країнами та вирішенню міжнародних конфліктів. У економіці дослідження криз може допомогти зрозуміти причини економічних криз та розробити стратегії їх запобігання та управління. У публічному управлінні дослідження криз може сприяти розумінню причин дисфункцій в управлінні та розробці ефективних стратегій управління кризами.

Отже, дослідження понять «система» та «криза» є важливим для розуміння, функціонування та керування системами у різних галузях науки, а також для розробки стратегій запобігання кризам та ефективного управління ними.

Якщо сприймати будь-яку систему як утворення одного цілого з множини подібних, то таке об'єднання буде прагнути до постійного розширення та інтеграції, трансформації і поглинання. Самозбереження є основою функціонування будь-якої системи, котра виникає в силу хаотичних чи спонтанних проте логічних рефлексій.

Поняття «множинність» є важливою складовою поняття «система». Множинність означає наявність багатьох елементів у системі, які взаємодіють між собою та утворюють єдину цілісність.

Система може складатися з різних елементів, таких як люди, інституції, організації, технології тощо. Кожен з цих елементів має свої власні характеристики та функції, але разом вони утворюють систему і взаємодіють між собою для досягнення загальної мети.

Множинність є ключовим аспектом системи, оскільки системи є складними та багатовимірними, і вони можуть бути досліджені лише

з урахуванням багатьох їх складових частин. Одним із важливих аспектів множинності є взаємодія між елементами системи, яка допомагає забезпечити цілісність та взаємодію системи. В 19 столітті термін «множина» почав використовувати німецький математик Георг Кантор, коли створив свою програму стандартизації математики. Математичний об'єкт був представлений як множина і Г. Кантор описав свій підхід в статтях, які публікував німецький журналі «Mathematische Annalen» [8], [9].

Таким чином, поняття «множинність» у системному підході вказує на те, що система складається з багатьох складових частин, які взаємодіють між собою та утворюють цілісну систему з визначеними властивостями та функціями.

Множинність у системі додає системним функціям більшої багатозначності, багатозадачності, котра допомагає системі трансформуватися і адаптуватися до нових умов. Множинність у системі має як свої переваги, так і недоліки. Множинність, тобто багатогранність, дозволяє системі змінюватися, адаптуватися до нового середовища, але не завжди такі зміни є конструктивними і призводять до конструктивних наслідків. Навпаки, досить часто множинність варіантів розвитку чи реагування системи призводить до деструктивних процесів у середині системи та в міжсистемному просторі.

Звісно такі прояви системи ми вважаємо кризами чи конфліктами, та насправді джерелом деструктивних процесів є множинність варіантів розвитку системи. В тому як система приймає рішення серед множинності варіантів, також варто проаналізувати.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Системний підхід є ключовим елементом в ефективному управлінні на різних рівнях. Для цього необхідно зрозуміти структуру та взаємодію компонентів системи, щоб забезпечити їх синергетичний ефект. Також необхідно звернути увагу на множинність взаємодій та залежностей між елементами системи, що можуть вплинути на її ефективність та результативність.

Однією з перспектив подальших розвідок у даному напрямку є дослідження взаємодії між регіональним та глобальним рівнями управління. Важливо дослідити взаємозв'язок між цими рівнями та знайти способи покращення їх взаємодії та співпраці. Також необхідно зосередитися на дослідженні системності та комплексності управління, зокрема у сфері соціально-економічного розвитку, політики, культури та інших сферах. Дослідження можуть бути спрямовані на пошук нових підходів до вирішення проблем в цих сферах, враховуючи множинність та взаємозв'язок елементів системи управління.

Література

1. Bertalanffy L. The Theory of Open Systems in Physics and Biology. Science. 13 January 1950. 111. P. 23–29. DOI: 10.1126/science.111.2872.23
2. Cybernetics: Or the Control and Communication in the Animal and the Machine. 1948. Paris, France: Librairie Hermann & Cie, and Cambridge. MA: MIT Press. Cambridge. MA: MIT Press.
3. Ross Ashby W. An Introduction to Cybernetics. Chapman & Hall. London, 1956.
4. Goldin I. Mariathan M. Globalization And Systemic Risk. The World Financial Review. URL: <https://world-financialreview.com/globalization-and-systemic-risk/> (дата звернення 20.01.2023).
5. Радченко О. Політична абетка: матеріали для практичного використання. Вид-во «ДокНаукДержУпр». 2010. Вид. 8. X. ISBN 978-966-2407-00-6
6. Приходченко Л., Саханенко С., Надолішній П. Система публічного управління в умовах децентралізації влади: механізми горизонтальної взаємодії. ОРІДУ НАДУ. Одеса, 2017.
7. Мартінович В., Руденко О. Ознаки виникнення криз в системі державного управління. Економіка та суспільство. 2020. Вип. 22. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/68.-Martinovich-V.G..pdf> (дата звернення: 20.01.2023).
8. Cantor G. Über eine Eigenschaft des Inbegriffes aller reellen algebraischen Zahlen. Crelles Journal f. Mathematik. 1874. 77. P. 258–262.
9. Johnson Ph. A History of Set Theory. Prindle. Weber & Schmidt. 1972. ISBN 0-87150-154-6

References

1. Bertalanffy L. The Theory of Open Systems in Physics and Biology. Science. 13 January 1950. 111. P. 23–29. DOI: 10.1126/science.111.2872.23
2. Cybernetics: Or the Control and Communication in the Animal and the Machine. 1948. Paris, France: Librairie Hermann & Cie, and Cambridge. MA: MIT Press. Cambridge. MA: MIT Press.
3. Ross Ashby W. An Introduction to Cybernetics. Chapman & Hall. London, 1956.
4. Goldin I. Mariathan M. Globalization And Systemic Risk. The World Financial Review. URL: <https://world-financialreview.com/globalization-and-systemic-risk/> (data zvernennia 20.01.2023).
5. Radchenko O. Politychna abetka: materialy dlia praktychnoho vykorystannia. Vyd-vo «DokNaukDerzhUpr». 2010. Vyd. 8. Kh. ISBN 978-966-2407-00-6
6. Prykhodchenko L., Sakhanienko S., Nadolishnii P. Systema publichnoho upravlinnia v umovakh detsentralizatsii vlady: mekhanizmy horizontalnoi vzaiemodii. ORIDU NADU. Odesa, 2017.
7. Martinovych V., Rudenko O. Oznaky vynyknennia kryz v systemi derzhavnoho upravlinnia. Ekonomika ta suspilstvo. 2020. Vyp. 22. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/68.-Martinovich-V.G..pdf> (data zvernennia: 20.01.2023).
8. Cantor G. Über eine Eigenschaft des Inbegriffes aller reellen algebraischen Zahlen. Crelles Journal f. Mathematik. 1874. 77. P. 258–262.
9. Johnson Ph. A History of Set Theory. Prindle. Weber & Schmidt. 1972. ISBN 0-87150-154-6

Стаття надійшла до редакції 30.03.2023

Шевчук Роман Володимирович

*кандидат медичних наук,
докторант кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональна Академія управління персоналом*

Shevchuk Roman

*Candidate of Medical Science, Doctoral Student
Interregional Academy of Personnel Management
ORCID: 0000-0002-9716-2561*

Руденко Микола Леонідович

*кандидат медичних наук, керівник департаменту
Національний інститут серцево-судинної хірургії імені М. Амосова
Національної академії медичних наук України*

Rudenko Mykola

*Candidate of Medical Sciences, Head of the Department
M. Amosov National Institute of Cardiovascular Surgery of the
National Academy of Medical Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0003-4532-3594*

DOI: 10.25313/2617-572X-2023-2-9031

РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У ПОЛІПШЕННІ ЯКОСТІ ТА ДОСТУПНОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

THE ROLE OF PUBLIC ADMINISTRATION IN IMPROVING THE QUALITY AND ACCESSIBILITY OF MEDICAL SERVICES IN UKRAINE

Анотація. Автором досліджено що, ця стаття розглядає роль публічного управління у поліпшенні якості та доступності медичних послуг в Україні. Вона аналізує важливі аспекти, такі як професійний розвиток медичних працівників, підвищення ефективності управління медичними закладами, залучення приватного сектора, розвиток електронної системи здоров'я та зміцнення медичного моніторингу та оцінки якості. Висвітлюються важливі кроки, які публічне управління може здійснити для покращення системи охорони здоров'я, забезпечуючи високу якість та доступність медичних послуг для всіх громадян. Виявлено, рекомендовані заходи для поліпшення якості та доступності медичних послуг в Україні. Визначено, розробка і впровадження національної стратегії розвитку системи охорони здоров'я, з фокусом на підвищенні якості та доступності послуг. Забезпечення адекватного фінансування системи охорони здоров'я та ефективного використання ресурсів. Підвищення кваліфікації медичних працівників та забезпечення постійного професійного розвитку через навчання, тренінги та стажування. Підкреслено, розвиток електронної системи здоров'я для поліпшення обміну медичною інформацією та забезпечення надання послуг на високому рівні. Розширення мережі первинної медичної допомоги та розвиток інтегрованих моделей надання медичних послуг. Залучення приватного сектора до надання медичних послуг за умови встановлення необхідних регуляторних механізмів та стандартів якості. Встановлення системи моніторингу та оцінки якості медичних послуг з використанням об'єктивних критеріїв та показників. Запровадження програм превентивної медицини та підтримка здорового способу життя серед населення. Розробка і реалізація інформаційно-освітніх кампаній для підвищення медичної грамотності та свідомого вибору медичних послуг. З'ясовано забезпечення прозорості та відкритості в управлінні системою охорони здоров'я, залучення громадськості до процесів планування та прийняття рішень. Зроблено висновки, що ці заходи, якщо виконані ефективно та системно, можуть сприяти покращенню якості та доступності медичних послуг в Україні, забезпечуючи краще здоров'я та добробут громадян.

Ключові слова: публічне управління, поліпшення, якість, доступність, медичні послуги, моніторинг, оцінка.

Summary. The author researched that, this article examines the role of public administration in improving the quality and availability of medical services in Ukraine. It analyzes important aspects such as the professional development of health workers, improving the efficiency of the management of medical institutions, the involvement of the private sector, the development of the electronic health system, and the strengthening of medical monitoring and quality assessment. It highlights important steps that public administration can take to improve the health care system, ensuring high quality and access to health care services for all citizens. Measures to improve the quality and availability of medical services in Ukraine were identified and recommended. The development and implementation of the national strategy for the development of the health care system, with a focus on improving the quality and availability of services, has been determined. Ensuring adequate financing of the health care system and efficient use of resources. Improving the qualifications of medical workers and ensuring continuous professional development through education, training and internships. The development of the electronic health system to improve the exchange of medical information and ensure the provision of services at a high level is emphasized. Expanding the network of primary medical care and developing integrated models of providing medical services. Involvement of the private sector in the provision of medical services, subject to the establishment of the necessary regulatory mechanisms and quality standards. Establishing a system of monitoring and evaluating the quality of medical services using objective criteria and indicators. Introduction of preventive medicine programs and support of a healthy lifestyle among the population. Development and implementation of informational and educational campaigns to increase medical literacy and conscious choice of medical services. Ensuring transparency and openness in the management of the health care system, involving the public in planning and decision-making processes has been clarified. It was concluded that these measures, if carried out effectively and systematically, can contribute to improving the quality and availability of medical services in Ukraine, ensuring better health and well-being of citizens.

Key words: public administration, improvement, quality, accessibility, health services, monitoring, evaluation.

Постановка проблеми. На сьогодні проблема полягає у недостатній якості та обмеженій доступності медичних послуг в Україні, що має негативний вплив на здоров'я громадян та порушує принципи соціальної справедливості. Проблему погіршує недостатнє фінансування, нерівність доступу до послуг, низька якість та невідповідність стандартам, відсутність превентивної медицини та недостатня координація та інформаційна система. Розв'язання цих проблем вимагає системних змін, ефективного публічного управління та співпраці всіх зацікавлених сторін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми ролі публічного управління у поліпшенні якості та доступності медичних послуг в Україні досліджували такі науковці, як: А. Барзилович, В. Карлаш, Г. Лопушняк, Є. Іваненко, О. Машкевич та інші.

Мета статті. Метою статті є розкриття ролі публічного управління в поліпшенні якості та доступності медичних послуг в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Публічне управління грає важливу роль у поліпшенні якості та доступності медичних послуг в Україні. Враховуючи складну ситуацію у сфері охорони здоров'я в країні, ефективне публічне управління стає критичним фактором для забезпечення належного рівня медичних послуг для всіх громадян.

Варто наголосити, що одна з головних ролей публічного управління полягає у розробці та впровадженні стратегій та політик, спрямованих на покращення якості медичних послуг. Це може включати створення нормативних актів, встановлення стандартів надання послуг, впровадження систем контролю якості, а також розвиток механізмів оцінки задоволеності пацієнтів. Публічне

управління також відповідає за координацію роботи між різними рівнями охорони здоров'я та залучення зацікавлених сторін для спільної роботи над покращенням якості медичної допомоги [2, с.161].

Доречно зауважити, що доступність медичних послуг також залежить від ефективності публічного управління. Зокрема, публічні органи повинні забезпечити розподіл обмежених ресурсів з метою забезпечення рівного доступу до медичної допомоги для всіх громадян. Це включає розвиток механізмів фінансування, таких як обов'язкове медичне страхування, щоб забезпечити фінансову доступність послуг. Крім того, публічне управління повинне враховувати географічну доступність, забезпечуючи рівномірний розподіл медичних установ та послуг по всій країні, включаючи сільські та віддалені райони.

Необхідно звернути увагу, що на думку вченого А. Барзиловича [1], що публічне управління також має вплив на розвиток людських ресурсів у медичній сфері. Шляхом впровадження відповідних політик та програм, воно може сприяти підвищенню кваліфікації медичних працівників, створенню стимулів для привабливості професії лікаря та забезпеченню належних умов праці. Це в свою чергу сприятиме поліпшенню якості надання медичних послуг та залученню та збереженню кваліфікованих фахівців у системі охорони здоров'я.

Отже, публічне управління має велике значення для поліпшення якості та доступності медичних послуг в Україні. Шляхом розробки та впровадження ефективних стратегій, координації роботи різних рівнів охорони здоров'я та забезпечення належних ресурсів та умов праці, публічне управління може сприяти створенню ефективної та доступної системи медичної допомоги для всіх громадян України.

Слід додати, що публічне управління також може сприяти залученню громадськості до процесу вирішення проблем в сфері охорони здоров'я. Це означає, що громадськість має бути включена у прийняття рішень, планування та моніторинг медичних послуг. Це може бути здійснено шляхом створення механізмів зворотного зв'язку, публічних консультацій, участі представників громадських організацій у процесі прийняття рішень та моніторингу системи охорони здоров'я.

Крім цього, публічне управління має враховувати потреби інклюзивних груп населення, таких як люди з інвалідністю, малозабезпечені групи, мігранти тощо. Це означає забезпечення доступності медичних послуг для всіх, незалежно від їхнього статусу чи можливостей. Публічне управління повинно розробляти політики та програми, спрямовані на зменшення нерівностей у доступі до медичної допомоги та забезпечення інклюзивної системи охорони здоров'я [5].

Крім того, публічне управління в сфері охорони здоров'я має забезпечувати прозорість та ефективне використання фінансових ресурсів. Це включає впровадження систем фінансового моніторингу, аудиту та контролю, а також забезпечення прозорості у процесі закупівель медичного обладнання та ліків. Через впровадження ефективного фінансового управління, публічні органи можуть забезпечити ефективне використання ресурсів та уникнення корупційних практик.

Важливо зазначити, що роль публічного управління у поліпшенні якості та доступності медичних послуг є постійним процесом, який вимагає систематичного оновлення та вдосконалення. Залучення експертів, науковців, практиків та активістів у галузі охорони здоров'я в процес планування та реалізації стратегій є важливим елементом успіху [6].

Доречно наголосити, що публічне управління відіграє ключову роль у поліпшенні якості та доступності медичних послуг в Україні. Шляхом розробки та впровадження ефективних стратегій, залучення громадськості, урахування потреб інклюзивних груп населення та забезпечення прозорості та ефективного фінансового управління, публічне управління може сприяти створенню справедливої, ефективної та доступної системи охорони здоров'я для всіх громадян України.

Окремо необхідно зазначити, що для подальшого поліпшення якості та доступності медичних послуг в Україні, публічне управління може вживати ряд додаткових заходів:

– *розвиток інформаційної та комунікаційної технології*: Використання сучасних технологій, таких як електронне здоров'я, телемедицина та мобільні додатки, може сприяти поліпшенню доступу до медичних послуг. Це дозволить зменшити відстані та час, необхідний для отримання консультації чи лікування, особливо для людей,

що проживають у віддалених або недоступних районах;

– *забезпечення фінансової стабільності*: Публічне управління повинне гарантувати стабільне фінансування системи охорони здоров'я, враховуючи потреби та забезпечуючи достатні ресурси для забезпечення якісних медичних послуг. Це може включати збільшення виділень на охорону здоров'я, ефективне використання бюджетних коштів та розробку механізмів фінансової стабільності;

– *розвиток мережі первинної медичної допомоги*: Зосередження зусиль на розвитку та посиленні первинної медичної допомоги може допомогти виявляти та лікувати захворювання на ранніх стадіях, забезпечуючи ефективнішу та доступнішу медичну допомогу населенню. Це може включати підвищення кваліфікації та мотивації медичних працівників, створення багатопрофільних медичних центрів та розвиток програм профілактики та раннього виявлення захворювань;

– *забезпечення якості та безпеки пацієнтів*: Публічне управління повинне приділяти увагу контролю якості та безпеки медичних послуг. Це включає впровадження систем акредитації та сертифікації медичних установ, регулярні перевірки якості надання послуг, забезпечення дотримання медичних стандартів та нормативів;

– *залучення громадськості та стейкхолдерів*: Громадськість, пацієнти та громадські організації мають бути активно включені в процес планування, прийняття рішень та моніторингу в системі охорони здоров'я. Забезпечення прозорості, відкритості та взаємодії з громадськістю може сприяти виявленню проблем, вдосконаленню політик та покращенню доступності та якості медичних послуг;

– *міжнародне співробітництво та обмін досвідом*: Україна може використовувати досвід та кращі практики інших країн у поліпшенні системи охорони здоров'я. Міжнародне співробітництво, обмін досвідом та технологіями можуть допомогти впровадженню нововведень, покращенню управління та розвитку медичної сфери в Україні [3, с. 61–79].

Загалом, публічне управління має розробляти та впроваджувати комплексні стратегії, спрямовані на покращення якості та доступності медичних послуг в Україні. Це вимагає постійного моніторингу, оновлення політик та активної участі всіх зацікавлених сторін для досягнення мети — забезпечення належного рівня медичної допомоги для всіх громадян.

Доцільно зазначити, що на думку вченої О. Машкевич [6], що для досягнення подальшого поліпшення якості та доступності медичних послуг в Україні, публічне управління може враховувати такі аспекти:

- *професійний розвиток медичних працівників:* Публічне управління має сприяти постійному професійному розвитку медичних працівників шляхом організації навчальних програм, тренінгів, семінарів та конференцій. Постійне навчання та оновлення знань медичних працівників допоможуть покращити якість надання послуг та застосувати сучасні медичні технології і методи лікування;
- *підвищення ефективності системи управління медичними закладами:* Публічне управління може сприяти розробці та впровадженню ефективних систем управління медичними закладами, включаючи планування ресурсів, управління персоналом, фінансове управління та моніторинг результативності. Це допоможе покращити ефективність роботи медичних установ та оптимізувати використання ресурсів;
- *залучення приватного сектора:* Публічне управління може сприяти партнерству з приватним сектором у наданні медичних послуг. Це може включати підтримку приватних медичних закладів, створення партнерських програм та регулювання сектору з метою забезпечення якості та доступності послуг. Правильно налагоджене партнерство може сприяти залученню додаткових ресурсів та розширенню мережі медичних закладів;
- *розвиток електронної системи здоров'я:* Впровадження електронної медичної системи дозволить поліпшити доступ до медичних даних, обмін інформацією між медичними закладами та збереження медичної історії пацієнтів. Це сприятиме збільшенню ефективності надання послуг, зменшенню помилок та поліпшенню координації між медичними працівниками;
- *зміцнення медичного моніторингу та оцінки якості:* Публічне управління має сприяти впровадженню системи медичного моніторингу та оцінки якості надання послуг. Це включає збір та аналіз даних про ефективність, якість та задоволеність пацієнтів, а також встановлення метрик та показників, що дозволяють оцінювати якість медичних послуг;
- *сприяння медичному дослідженню та інноваціям:* Публічне управління може підтримувати медичне дослідження та інновації шляхом надання фінансової підтримки, сприяння академічній співпраці та створення сприятливого середовища для розвитку новаторських рішень у галузі охорони здоров'я.

Отже, ці заходи сприятимуть подальшому розвитку системи охорони здоров'я в Україні, забезпеченню високої якості та доступності медичних послуг для всіх громадян. Публічне управління має грати центральну роль у впровадженні цих стратегій та забезпеченні належного функціонування системи охорони здоров'я.

Потрібно звернути увагу на зменшення нерівностей у доступі до медичної допомоги. Це означає сприяння доступності медичних послуг для людей з низьким доходом, вразливих груп населення, мешканців віддалених та сільських районів. Розробка програм та заходів, спрямованих на забезпечення рівних можливостей у доступі до медичних послуг, може включати фінансову підтримку, транспортні засоби для мобільності пацієнтів та розвиток телемедицини для віддалених регіонів [8].

Крім цього, публічне управління повинне акцентувати увагу на превентивних заходах, що допомагають запобігати захворюванням та знижувати ризик виникнення хвороб. Розвиток програм профілактики, проведення інформаційно-освітніх кампаній та надання рекомендацій щодо здорового способу життя можуть сприяти зниженню попиту на складну та дорогу медичну допомогу.

Важливо зазначити, що публічне управління повинне забезпечувати ефективний контроль та регулювання у сфері охорони здоров'я. Це охоплює контроль за якістю медичних послуг, вживанням необхідних стандартів та протоколів, контроль за ліцензуванням медичних закладів та сертифікацією медичних працівників. Публічні органи повинні здійснювати регулярні інспекції та аудити, щоб забезпечити дотримання нормативів та стандартів якості [7].

Отже, публічне управління має сприяти розвитку та впровадженню системи електронного здоров'я, яка забезпечує електронний обмін медичною інформацією між медичними закладами, збереження медичних записів пацієнтів та покращення координації медичного обслуговування. Це сприятиме збільшенню ефективності та точності надання послуг, уникненню дублювання процедур та покращенню пацієнтського досвіду.

Слід додати, що публічне управління повинне розробити ефективну та стабільну систему фінансування охорони здоров'я, яка забезпечує достатні ресурси для надання якісних медичних послуг. Це може включати перегляд моделі страхування, раціоналізацію медичних видатків та забезпечення прозорості та ефективного використання фінансових ресурсів.

Отже, всі ці заходи сприятимуть подальшому поліпшенню системи охорони здоров'я в Україні та забезпеченню якісних та доступних медичних послуг для всіх громадян. Публічне управління має грати активну роль у впровадженні цих стратегій та забезпеченні сталого розвитку системи охорони здоров'я.

Висновок. Проаналізувавши вищезазначене можна дійти висновку публічне управління відіграє критичну роль у поліпшенні якості та доступності медичних послуг в Україні. Шляхом розробки та впровадження ефективних стратегій,

залучення громадськості, створення регуляторних механізмів та забезпечення ефективного фінансового управління, публічне управління може сприяти створенню справедливої, ефективної та доступної системи охорони здоров'я для всіх громадян України. Важливими елементами успіху є забезпечення рівних можливостей в доступі до медичних послуг, посилення превентивних заходів, розвиток системи електронного здоров'я, контроль якості та безпеки пацієнтів, залучення приватного сектора

та громадських партнерств, а також вдосконалення системи фінансування охорони здоров'я.

Таким чином, публічне управління повинно бути прозорим, відкритим та активно взаємодіяти з громадськістю, громадськими організаціями та стейкхолдерами, забезпечуючи їхню участь у процесах планування, прийняття рішень та моніторингу. Міжнародне співробітництво та обмін досвідом також мають важливе значення для розвитку системи охорони здоров'я в Україні.

Література

1. Барзилович А.Д. Реформування системи охорони здоров'я в Україні: стратегічні аспекти. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 2. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7011&i=20> (дата звернення: 07.02.2023)
2. Карлаш В.В. Державне регулювання сучасним станом охорони здоров'я України. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 1. С. 161–164. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2020/28.pdf (дата звернення: 07.02.2023)
3. Лопушняк Г.С., Іваненко Є.О. Реформування системи охорони здоров'я в контексті реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна-2020». 2017. С. 61–79. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84323532.pdf> (дата звернення: 07.02.2023)
4. Машкевич О. Стратегія охорони здоров'я 2030 дозволить громадянам отримувати якісні безкоштовні медпослуги по всій Україні. 2021. URL: <https://rpr.org.ua/news/strategiia-okhorony-zdorov-ia-2030-dozvolyt-hromadianam-otrymuvaty-iakisni-bezkoshtovni-medposluhy-po-vsuy-ukraini-kerivnytsia-dyrektoratu-moz/> (дата звернення: 09.02.2023)
5. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 року. URL: <https://uoz.cn.ua/strategiya.pdf> (дата звернення: 09.02.2023)
6. Сенюк Ю.І., Надюк З.О. Сучасна державна політика у сфері охорони здоров'я: аналіз реформування системи. Право та державне управління. 2020. № 2. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/34.pdf. (дата звернення: 09.02.2023)
7. Стартувала загальнодержавна програма «Здоров'я-2020: український вимір». URL: <https://med.oits.pro/2017/10/19/startuvava-zagalnodержavna-program/> (дата звернення: 10.02.2023)
8. Стратегія розвитку охорони здоров'я до 2030 р.: очікування та пріоритети. 19 Січня 2022 року. URL: <https://www.apteka.ua/article/625280> (дата звернення: 10.02.2023)
9. Semenets-Orlova I. A. Tendencies in reforming the educational system of modern Ukraine: national and regional aspects. Public management. 2018. 2. P. 191–200.
10. Семенець-Орлова І.А. Результативне лідерство в процесі управління освітніми змінами. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління. 2015. 4. С. 107–112.

References

1. Barzylovych A.D. (2020). Reformuvannia systemy okhorony zdorovia v Ukraini: stratehichni aspekty. Investytsii: praktyka ta dosvid, 2. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7011&i=20> (date of access: 07.06.2023)
2. Karlash V.V. (2020). Derzhavne rehuliuвання suchasnym stanom okhorony zdorovia Ukrainy. Investytsii: praktyka ta dosvid, 1, 161–164. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2020/28.pdf5 (date of access: 07.06.2023)
3. Lopushniak H.S., Ivanenko Ye. O. (2017). Reformuvannia systemy okhorony zdorovia v konteksti realizatsii Stratehii staloho rozvytku "Ukraina-2020", 61–79. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84323532.pdf> (date of access: 07.06.2023)
4. Mashkevych O. (2021). Stratehiia okhorony zdorovia 2030 dozvolyt hromadianam otrymuvaty yakisni bezkoshtovni medposluhy po vsii Ukraini. URL: <https://rpr.org.ua/news/strategiia-okhorony-zdorov-ia-2030-dozvolyt-hromadianam-otrymuvaty-iakisni-bezkoshtovni-medposluhy-po-vsuy-ukraini-kerivnytsia-dyrektoratu-moz/> (date of access: 09.06.2023)
5. Natsionalna stratehiia reformuvannia systemy okhorony zdorovia v Ukraini na period 2015–2020 roku. URL: <https://uoz.cn.ua/strategiya.pdf> (date of access: 09.06.2023)
6. Seniuk Yu.I., Nadiuk Z.O. (2020). Suchasna derzhavna polityka u sferi okhorony zdorovia: analiz reformuvannia systemy. Pravo ta derzhavne upravlinnia, 2. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/34.pdf (date of access: 09.06.2023)

7. Startuvala zahalnodержavna prohrama “Zdorovia-2020: ukrainskyi vymir”. URL: <https://med.oits.pro/2017/10/19/startuvala-zagalnodержavna-program/> (date of access: 10.06.2023)

8. Stratehiiia rozvytku okhorony zdorovia do 2030 r.: ochikuvannia ta priorytety. 19 Sichnia 2022 roku. URL: <https://www.apteka.ua/article/625280> (date of access: 10.06.2023)

9. Semenets-Orlova I. A. (2018). Tendencies in reforming the educational system of modern Ukraine: national and regional aspects. *Public management*, 2, 191–200.

10. Semenets-Orlova I. A. (2015). Rezultatyvne liderstvo v protsesi upravlinnia osvitynymy zminamy. *Visnyk Nacionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. Serii: Derzhavne upravlinnia*, 4, 107–112.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2023

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Електронне наукове видання

«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»

Electronic scientific publication

«PUBLIC ADMINISTRATION AND NATIONAL SECURITY»

№ 2 (32)

Головний редактор — *Романенко Є.О.*

Київ 2023

Видано у авторській редакції

Підписано до публікації 31.03.2023

Адреса редакції:

04070, м. Київ, Андріївський узвіз, буд. 11, оф. 68

Контактний телефон: +38(044) 222 58 89

Контактний телефон: +38(067) 401 84 35

E-mail: editor@inter-nauka.com